

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ**

Διπλωματική Εργασία

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΟΥ ΑΣΚΕΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗ
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ Ο
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ/ΝΤΡΙΑΣ**

της

ΜΑΛΑΜΑΤΗΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Δρ. Βαλεντίνη Καμπατζά

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος
ειδίκευσης στη διοίκηση & οργάνωση εκπαιδευτικών μονάδων

Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 2021

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια άδεια πνευματικών δικαιωμάτων Creative Commons:

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή

Μπορείτε να:

- Μοιραστείτε: αντιγράψετε και αναδιανέμετε το παρόν υλικό με κάθε μέσο και τρόπο
- Προσαρμόστε: αναμείξτε, τροποποιήστε και δημιουργήστε πάνω στο παρόν υλικό

Υπό τους ακόλουθους όρους:

- Αναφορά Δημιουργού: Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.
- Μη Εμπορική Χρήση: Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.
- Παρόμοια Διανομή: Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο παρόν υλικό, πρέπει να διανείμετε τις δικές σας συνεισφορές υπό την ίδια άδεια Creative Commons όπως και το πρωτότυπο.

Αναλυτικές πληροφορίες νομικού κώδικα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στη Διοίκηση & Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων του Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αποτελεί έργο αποκλειστικά δικής μου δημιουργίας, έρευνας, μελέτης και συγγραφής.
- Για τη συγγραφή της Διπλωματικής μου Εργασίας δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται σαφής αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από επιστημονικό περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Θεσσαλονίκη, 1 – 4 - 2021

Η Δηλούσα: Μαλαματή Αντωνοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος του σχολείου είναι η ολοκλήρωση της προσωπικότητας και η κοινωνικοποίηση των νέων. Η επίτευξη αυτού του στόχου γίνεται πιο δύσκολη στην εποχή μας, επειδή οι εξελίξεις σε όλους τους τομείς της ζωής είναι ραγδαίες και οι κοινωνίες αλλάζουν γοργά. Σε κάθε κοινωνία υπάρχουν αρχές, αξίες, κανόνες συμπεριφοράς αλλά και στερεότυπα, προκαταλήψεις, αντιπαλότητες, διακρίσεις. Η σχολική κοινότητα δεν είναι αποκομμένη από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον αλλά επηρεάζεται από αυτό θετικά και αρνητικά. Επομένως, το σχολείο καλείται να αντιμετωπίσει τις αρνητικές επιδράσεις του εξωτερικού κοινωνικού περιβάλλοντος και να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για ήρεμο, ελεύθερο και δημοκρατικό σχολικό κλίμα, ώστε να υλοποιήσει τους στόχους του.

Αντικείμενο της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που παρουσιάζονται σε μια τοπική κοινωνία, στην οποία εδρεύει ένα σχολείο, επηρεάζουν τις σχέσεις των μαθητών του σχολείου. Και στη συνέχεια ποιες επικοινωνιακές δεξιότητες χρειάζεται να καλλιεργήσει και να εφαρμόσει ο/η διευθυντής/ντρια της σχολικής μονάδας, ώστε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις αυτών των αντιλήψεων στις σχέσεις των μαθητών του σχολείου και να συμβάλει στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας.

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας που προέκυψαν από τη συλλογή δεδομένων (σε δείγμα 138 εκπαιδευτικών και διευθυντών) μέσω του ερωτηματολογίου, έδειξαν ότι οι σχέσεις των μαθητών ενός σχολείου επηρεάζονται σε αρκετά μεγάλο βαθμό από τέτοιες αντιλήψεις και ότι ο/η διευθυντής/ντρια είναι απαραίτητο να καλλιεργήσει ένα ευρύ σύνολο από επικοινωνιακές δεξιότητες, ώστε να συμβάλει στον εξοβελισμό τους και στη διαμόρφωση δημοκρατικού και ανθρωπιστικού κλίματος στο σχολείο.

Λέξεις – κλειδιά: Στερεότυπα, Προκαταλήψεις, Επικοινωνία, Επικοινωνιακές δεξιότητες, Μαθητές, Εκπαιδευτικοί, Διευθυντής

ABSTRACT

School's aim is the integration of the personality and the socialization of young people. Achieving this goal becomes more difficult in our time, due to the developmental changes in all areas of our life, and the rapid development of the society. There are values, principles and behavioral rules in each community, but there are also stereotypes, prejudices, rivalities and discriminations as well. The school community is not isolated from its social environment, is being influenced in a positive or negative manner by it. Therefore the school is being required to confront with the negative effects of its external social environment and to ensure the conditions for a calm, free and democratic school climate in order to implement its objectives.

The purpose of this research paper is to investigate the degree of influence of these prejudices and stereotypes, presented in a local community where a school is located, in the relationships between school students. Then the communicational skills does the school principal needs to cultivate and apply in order to reduce the negative effects of these perceptions in school students relationships and to contribute to the formation of smooth interpersonal relationships within the school community.

The results of the quantitative research obtained from the collection of data (in a sample of 138 teachers and principals) through the questionnaire, showed that relationships among students in a school are greatly influenced by such perceptions and the school principals must cultivate a wide range of communicational skills in order to contribute to their elimination and to the formation of a democratic and humane climate in the school.

Key words: Stereotypes, Prejudices, Communication, Communication Skills, Students, Teachers, Principal

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΜΕΡΟΣ Α΄ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	11
Κεφάλαιο 1ο: Στερεότυπα – Προκαταλήψεις – Επικοινωνία – Επικοινωνιακές δεξιότητες: Εννοιολογικές προσεγγίσεις, διευκρινίσεις με βάση τη σύγχρονη βιβλιογραφία	11
1.1 Στερεότυπα.....	11
1.2. Προκαταλήψεις	13
1.3. Στερεότυπα και προκαταλήψεις στην παιδική και εφηβική ηλικία	14
1.4. Συμπεράσματα.....	16
1.5. Συναισθηματική Νοημοσύνη, κοινωνικές δεξιότητες και επικοινωνία	17
1.6. Τι είναι επικοινωνία και ποια η αξία της.....	19
1.7. Επικοινωνιακές δεξιότητες	22
1.8 Επικοινωνία και συμβουλευτική	26
Κεφάλαιο 2ο: Κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο – Ο ρόλος του/της Διευθυντή/ντριας (βιβλιογραφική επισκόπηση)	28
2.1 Κοινωνική αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο	28
2.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στη σχολική τάξη	30
2.3 Ο ρόλος του Διευθυντή/ντριας στη διαμόρφωση ομαλού κλίματος στη σχολική κοινότητα	32
2.4. Συμπεράσματα.....	34
Β ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	36
Κεφάλαιο 3ο.....	36
3.1 Σκοπός και στόχοι της ερευνητικής προσέγγισης.....	36
3.2 Ερευνητικά ερωτήματα	36
3.3 Μεθοδολογία της έρευνας	37
3.4 Ερευνητικό εργαλείο και αξιοπιστία	37
3.5 Μέθοδοι στατιστικής επεξεργασίας και ανάλυσης.....	40
3.6 Δειγματοληψία και δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	41
Κεφάλαιο 4ο: Αποτελέσματα	48
4.1 Βαθμός παρουσίας και ανάπτυξης στερεοτύπων, προκαταλήψεων, αρνητικών αντιλήψεων και νοοτροπιών στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας.....	48

4.2 Βαθμός επίδρασης των αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις ενός σχολείου	55
4.3 Επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή	75
Κεφάλαιο 5ο: Συζήτηση	101
5.1 Βαθμός παρουσίας και ανάπτυξης στερεοτύπων, προκαταλήψεων, αρνητικών αντιλήψεων και νοοτροπιών στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας.....	101
5.2 Βαθμός επίδρασης των αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις ενός σχολείου	103
5.3 Επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή	104
Κεφάλαιο 6ο: Συμπεράσματα.....	107
Βιβλιογραφία.....	111
Παράρτημα.....	113
Ερωτηματολόγιο.....	113

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγγραφή της παρούσας ερευνητικής εργασίας δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο της ερευνητικής μου προσπάθειας και μελέτης αλλά ολοκληρώθηκε χάρη στη βοήθεια ενός συνόλου ανθρώπων τους οποίους θα ήθελα να ευχαριστήσω.

Αρχικά θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Βαλεντίνη Καμπατζά, για την πολύτιμη συμβολή της στο έργο μου.

Πολύτιμη ήταν και η βοήθεια όλων των εκπαιδευτικών που αποδέχθηκαν την πρόταση να συμμετάσχουν στην έρευνα, το έκαναν με προθυμία και τους ευχαριστώ γι αυτό.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον σύντροφό μου, Γιώργο για την αμέριστη συμπαράσταση και υποστήριξή του, χωρίς την οποία δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παιδείας και ενός ποιοτικού σχολείου είναι να προσφέρει στους μαθητές του πρόσβαση και δυνατότητα εφαρμογής ενός συνόλου γνώσεων που θα τους προετοιμάσουν να ζήσουν στη σύγχρονη περίπλοκη, ευμετάβλητη και πολυπολιτισμική κοινωνία. Να εμφυσήσει στους μαθητές το αίσθημα της αυτοπεποίθησης και της αξιοπρέπειας καθώς και τις αξίες της προσωπικής αυτονομίας και της κοινωνικής προσφοράς. Να διαμορφώσει ελεύθερους, δημοκρατικούς πολίτες που θα ενδιαφέρονται όχι μόνο για την προσωπική τους πρόοδο αλλά και για να προσφέρουν στους άλλους πολύτιμη αρωγή. Για να πετύχει τους παραπάνω στόχους το σύγχρονο σχολείο πρέπει και το ίδιο να είναι δημοκρατικό, δίκαιο και ισότιμο απέναντι στους μαθητές του και να επικρατεί σ' αυτό ήρεμο και δημοκρατικό κλίμα.

Κάθε σχολείο είναι και μια κοινότητα, τα μέλη της οποίας (εκπαιδευτικοί, μαθητές/τριες, γονείς/κηδεμόνες) συνδέονται με σχέσεις αλληλεπίδρασης. Παράλληλα η σχολική κοινότητα είναι μέρος μιας ευρύτερης τοπικής κοινωνίας, η οποία επιδρά ποικιλοτρόπως και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας.

Πιο συγκεκριμένα, σε κάθε ευρύτερη τοπική κοινωνία υπάρχουν αρχές, αξίες, κανόνες συμπεριφοράς αλλά και στερεότυπα, προκαταλήψεις, αρνητικές στάσεις, αντιπαλότητες, διακρίσεις. Φορείς όλων αυτών είναι τα μέλη της τοπικής κοινωνίας, πολλά από τα οποία είναι και μέλη της σχολικής κοινότητας. Επομένως, το σχολείο καλείται να αντιμετωπίσει τις αρνητικές επιδράσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος, εφόσον δεν είναι αποκομμένο από αυτό, και με την καλή επικοινωνία και συνεργασία ανάμεσα στα μέλη της σχολικής κοινότητας να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για ήρεμο, ελεύθερο και δημοκρατικό σχολικό κλίμα, ώστε να υλοποιήσει τους στόχους του. Όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας οφείλουν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση του δημοκρατικού σχολικού κλίματος, με πρωτεργάτη τον/τη Διευθυντή/ντρια της σχολικής μονάδας.

Στον/στη Διευθυντή/ντρια του σχολείου πέφτει ίσως το μεγαλύτερο βάρος της ευθύνης να επικοινωνήσει δημιουργικά με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικούς, μαθητές/τριες, γονείς/κηδεμόνες), να εξασφαλίσει επίσης τις προϋποθέσεις δημιουργικής επικοινωνίας ανάμεσα

τους και να φροντίσει για την καλλιέργεια και τήρηση ανθρωπιστικών, δημοκρατικών αρχών στο σχολείο. Έτσι μόνο θα μειωθούν οι όποιες επιδράσεις αρνητικών αντιλήψεων και νοοτροπιών στο κλίμα του σχολείου.

Θα μπορούσε βέβαια να πει κανείς ότι σε μια εποχή που η εξέλιξη της τεχνολογίας είναι ραγδαία και επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, που το μορφωτικό επίπεδο είναι υψηλότερο σε σύγκριση με προηγούμενες γενιές, που οι πηγές γνώσης είναι πολλές και η πρόσβαση σ' αυτές εφικτή για μεγάλο μέρος του πληθυσμού μιας ευρωπαϊκής χώρας, όπως η Ελλάδα, που τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι διεθνώς αναγνωρισμένα και οι κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές, σε μια τέτοια εποχή λοιπόν ίσως τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις να έχουν μειωθεί αισθητά, ειδικά στη νέα γενιά.

Ο παραπάνω προβληματισμός αποτέλεσε τη βάση και το κίνητρο για την έρευνα στην παρούσα ερευνητική εργασία και τα ερευνητικά ερωτήματα διατυπώνονται ως εξής:

1. Σε ποιο βαθμό παρουσιάζονται και αναπτύσσονται στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας στερεότυπα, προκαταλήψεις, αρνητικές αντιλήψεις και νοοτροπίες;
2. Σε ποιο βαθμό τέτοιες αντιλήψεις επηρεάζουν την σκέψη και τις σχέσεις των μαθητών/τριών ενός σχολείου που εδρεύει σ' αυτήν την τοπική κοινωνία;
3. Ποιες επικοινωνιακές δεξιότητες και σε ποιο βαθμό χρειάζεται να καλλιεργήσει και να εφαρμόσει ο/η Διευθυντής/ντρια της σχολικής μονάδας, ώστε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις αυτών των αντιλήψεων στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας και να συμβάλλει έτσι στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας;

Η παρούσα ερευνητική εργασία διακρίνεται σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Στο θεωρητικό μέρος αρχικά επιχειρείται η εννοιολογική προσέγγιση και η διευκρίνιση των όρων: στερεότυπα, προκαταλήψεις, επικοινωνία και επικοινωνιακές δεξιότητες, με βάση τη σύγχρονη βιβλιογραφία. Στη συνέχεια και ύστερα από βιβλιογραφική επισκόπηση παρουσιάζεται πώς διαμορφώνονται οι κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο

ανάμεσα στους/στις μαθητές/τριες καθώς και ο εκπαιδευτικός-παιδαγωγικός αλλά και ο διοικητικός ρόλος του/της Διευθυντή/ντριας.

Στο ερευνητικό μέρος περιγράφονται ο σκοπός και οι στόχοι της ερευνητικής προσέγγισης, καταγράφονται τα ερευνητικά ερωτήματα και η μεθοδολογία της έρευνας. Ακόμη, παρουσιάζονται το ερευνητικό εργαλείο και η αξιοπιστία της έρευνας, οι μέθοδοι στατιστικής επεξεργασίας και ανάλυσης καθώς και η επιλογή του δείγματος και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά. Τέλος αναδεικνύονται τα αποτελέσματα της έρευνας, καταγράφεται συζήτηση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων και αποτυπώνονται τα γενικά συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση της βιβλιογραφίας και το παράρτημα με το ερωτηματολόγιο.

ΜΕΡΟΣ Α΄ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1ο: Στερεότυπα – Προκαταλήψεις – Επικοινωνία – Επικοινωνιακές δεξιότητες: Εννοιολογικές προσεγγίσεις, διευκρινίσεις με βάση τη σύγχρονη βιβλιογραφία

1.1 Στερεότυπα

Το άτομο δέχεται ένα σύνολο μηνυμάτων και ερεθισμάτων από το περιβάλλον του και στην προσπάθειά του να προσαρμοστεί σ' αυτό καλείται να επεξεργαστεί αυτά τα ερεθίσματα, ώστε να αποκτήσει αντίληψη του κόσμου, να τον κατανοήσει και να επιβιώσει μέσα σ' αυτόν. Τα περισσότερα ερεθίσματα τα δέχεται από τα άλλα άτομα με τα οποία επικοινωνεί κατά τη διάρκεια της ζωής του. Ο τρόπος με τον οποίο αξιολογεί αυτά τα ερεθίσματα καθορίζει τη στάση του απέναντι στους άλλους, δηλαδή τη συμπεριφορά του, λεκτική ή μη.

Κατά τον Χατζηβασιλείου, *«οι στάσεις αποκαλύπτουν τον τρόπο με τον οποίο το κάθε άτομο αντιλαμβάνεται τα κοινωνικά φαινόμενα και λειτουργούν*

ως μια προσωπική στρατηγική ή μια άτυπη θεωρία, η οποία βασίζεται στις άμεσες εμπειρίες του ατόμου και έχουν ως στόχο να βοηθήσουν στη μείωση του άγχους για την απόκτηση σφαιρικής και ολοκληρωμένης γνώσης για τον κόσμο που μας περιβάλλει» (Χατζηβασιλείου, 2018).

Οι παραπάνω διεργασίες είναι ζωτικής σημασίας και έχουν άμεση σχέση με την κοινωνική φύση του ανθρώπου. Ορισμένες φορές όμως οι στάσεις μπορεί να μην ανταποκρίνονται πλήρως στην πραγματικότητα, με αποτέλεσμα να δημιουργούν λανθασμένες προσδοκίες για τη συμπεριφορά που περιμένουμε από τον «άλλον». Τα άτομα δηλαδή στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν άποψη για τους «άλλους», να κατανοήσουν τη συμπεριφορά τους ώστε να επικοινωνήσουν μαζί τους, οδηγούνται σε προκατασκευασμένες ιδέες και γενικεύσεις, τα λεγόμενα στερεότυπα.

Γενικά, με τον όρο στερεότυπα εννοούμε τις αντιλήψεις που μαθαίνουν οι άνθρωποι να θεωρούν ως αυτονόητες, χωρίς κριτική επεξεργασία, χωρίς αντίρρηση ή συζήτηση. Ο Χατζηβασιλείου επιχειρώντας να ορίσει με πιο συγκεκριμένο τρόπο τα στερεότυπα τονίζει μεταξύ άλλων: *«Τα στερεότυπα λοιπόν είναι μια απλουστευμένη ή/και τυποποιημένη αξιολογική εικόνα, που συχνά διαμορφώνουν από κοινού οι άνθρωποι για μια άλλη ομάδα. Τα στερεότυπα μπορούν να είναι θετικά ή αρνητικά και είναι χαρακτηριστικές γενικεύσεις βασισμένες στην ελάχιστη ή περιορισμένη γνώση για μια ομάδα ανθρώπων. Τέτοιες υπεραπλουστευμένες αντιλήψεις, απόψεις ή εικόνες, είναι βασισμένες στην υπόθεση ότι υπάρχουν κοινές ιδιότητες και κοινά χαρακτηριστικά που τα μέλη μιας άλλης ομάδας έχουν, αλλά και στην άρνηση ή απροθυμία εμβάθυνσης στα χαρακτηριστικά αυτά και επαλήθευσης των θεωριών αυτών.» (Χατζηβασιλείου, 2018)*

Όσοι είναι φορείς στερεοτυπικών αντιλήψεων εντάσσουν τους ανθρώπους σε ομάδες με όμοια χαρακτηριστικά και τους κρίνουν με συγκεκριμένα κριτήρια, όπως την εθνικότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την αναπηρία, το φύλο, την οικονομική κατάσταση κ.α. Κατηγοριοποιούν έτσι τους ανθρώπους χωρίς να αναγνωρίζουν σ' αυτούς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τους διαφοροποιούν από την ομάδα στην οποία ανήκουν.

Κατά τον Μπίκο, *«τα στερεότυπα αναγνωρίζονται και από ορισμένα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα όπως:*

- Διευκολύνουν να χαρακτηρίζονται μεγάλες κοινωνικές ομάδες με λίγα κοινά χαρακτηριστικά.

- Αλλάζουν ή εξαλείφονται με αργό ρυθμό.

- Αποκτώνται σε πολύ μικρή ηλικία, δυστυχώς πριν να αποκτήσει το παιδί οποιαδήποτε γνώση για την ανάλογη κοινωνική ομάδα.

- Γίνονται περισσότερο προφανή και εχθρικά, όταν υπάρχουν και διομαδικές συγκρούσεις.» (Μπίκος, 2007)

Συμπερασματικά, τα στερεότυπα απλοποιούν την πραγματικότητα και τη διαστρεβλώνουν, γενικεύουν γνωρίσματα ή ιδιότητες των φαινομένων, καταστάσεων, προσώπων, αφομοιώνονται εύκολα και διευκολύνουν φαινομενικά τον άνθρωπο να ερμηνεύσει τις διαφοροποιήσεις του κοινωνικού κόσμου, που είναι πολλές. Τέλος αποτελούν τη βασική αιτία για τη διαμόρφωση των προκαταλήψεων, εμποδίζουν τη συνεργασία και την αρμονική συνύπαρξη και οδηγούν σε διακρίσεις.

1.2. Προκαταλήψεις

Προκατάληψη είναι η γνώμη που έχει σχηματιστεί εκ των προτέρων για κάποιο πρόσωπο ή κατάσταση από επιπόλαιο επηρεασμό και χωρίς προσεκτική και λογική εξέταση. Πρόκειται για αρνητική στάση απέναντι σε μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, οι προκαταλήψεις οδηγούν στη διαμόρφωση αρνητικών πεποιθήσεων και συναισθημάτων και στην εκδήλωση εχθρικών στάσεων και συμπεριφορών απέναντι σε άτομα και κοινωνικές ομάδες. Έχουν δηλαδή τρεις διαστάσεις, τη γνωστική, τη συναισθηματική και τη συμπεριφορική (Χατζηβασιλείου, 2018). Όσοι είναι φορείς προκαταλήψεων παραβιάζουν βασικές αρχές του ορθολογισμού, της δικαιοσύνης και του ανθρωπισμού.

Οι προκαταλήψεις πηγάζουν από πεποιθήσεις που έχουν γίνει στερεότυπα, στηρίζονται σε ελλειπείς ιδέες για κάτι ή κάποιους. Κάνουν δηλαδή την εμφάνισή τους όταν δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για ένα θέμα ή όταν το άτομο διαμορφώνει άποψη χωρίς να έχει άμεση εμπειρία γι αυτό. Είναι αποτέλεσμα της κοινωνικοποίησης του ατόμου και συγκεκριμένα του επηρεασμού του από τους φορείς κοινωνικοποίησης, όπως την οικογένεια, τις παρέες των συνομηλίκων, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τη θρησκεία κ.α.,

και γενικά τη δομή του περιβάλλοντος στο οποίο το κάθε άτομο εντάσσεται. Η άγνοια, η ημιμάθεια, η έλλειψη κριτικής ικανότητας αποτελούν τις βασικές αιτίες για τη διαμόρφωση τόσο των στερεοτύπων όσο και των προκαταλήψεων. Έτσι, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι βρίσκουν πρόσφορο έδαφος σε αδύναμες προσωπικότητες. (Πανταζής, 2015)

Αφομοιώνονται εύκολα, γιατί υπερβάλλουν, απλουστεύουν, γενικεύουν. Δεν αλλάζουν καθόλου εύκολα ακόμα κι αν κάνουν την εμφάνισή τους νέες πληροφορίες και νέα δεδομένα, νέες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες. (Χατζηβασιλείου, 2018)

Οι προκαταλήψεις κάνουν τον άνθρωπο μονόπλευρο και ανελεύθερο. Τροφοδοτούν τον φανατισμό, συσκοτίζουν τη λογική και επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται και αντιμετωπίζει άλλα άτομα. (Μπίκος, 2007)

1.3. Στερεότυπα και προκαταλήψεις στην παιδική και εφηβική ηλικία

Το άτομο διαμορφώνει στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκατειλημμένες απόψεις από τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Τα μικρά παιδιά κατά την προσαρμογή τους στο περιβάλλον που ζουν και αναπτύσσονται, έρχονται κάθε μέρα σε επαφή με πολλά ερεθίσματα, τα περισσότερα από τα οποία είναι άγνωστα σ' αυτά. Προσπαθώντας να τα κατανοήσουν οδηγούνται αυθόρμητα και ασυνείδητα στον σχηματισμό κατηγοριών με εύκολα αναγνωρίσιμα κριτήρια, όπως το σχήμα, το χρώμα, το μέγεθος. Πρόκειται για μια διαδικασία φυσική, αναγκαία και απαραίτητη, ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν πιο εύκολα στο περιβάλλον τους.

Το γεγονός αυτό βέβαια δείχνει πως, αν και είναι μικρά και ανώριμα πνευματικά, μπορούν να διακρίνουν αρκετά στοιχεία που κάνουν τα ερεθίσματα να διαφέρουν το ένα από το άλλο. Έρευνες έχουν δείξει ότι παιδιά τριών έως πέντε μηνών μπορούν να ξεχωρίσουν τα δύο φύλα. Επίσης παιδιά τριών ετών μπορούν να αυτοπροσδιοριστούν φυλετικά και να αναγνωρίσουν άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές εθνότητες. (Χατζηβασιλείου, 2018)

Πολλές φορές όμως, λόγω της ανωριμότητάς τους ερμηνεύουν λανθασμένα τα ερεθίσματα και τα μηνύματα που δέχονται από το περιβάλλον τους. Έχει αποδειχθεί ότι από τη νηπιακή ηλικία υιοθετούν στερεοτυπικές αντιλήψεις, οι οποίες στις ηλικίες των οκτώ με δέκα ετών δεν διαφέρουν από τις αντιλήψεις των ενηλίκων. Επηρεάζονται φυσικά από το οικογενειακό τους περιβάλλον, από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και γενικά από το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνουν. Επομένως σχηματίζουν εικόνα για τους ανθρώπους πριν ακόμα πάνε σχολείο.

Όταν όμως πάνε στο σχολείο, έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή και αλληλεπιδρούν με πολλά άτομα, που έχουν απόψεις και αντιλήψεις διαφορετικές από τις δικές τους. Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις την περίοδο αυτή θα παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των σχέσεων των παιδιών με τους συμμαθητές τους. Το σχολείο επομένως θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο που τα παιδιά αντιλαμβάνονται τον κόσμο.

Ο επηρεασμός από στερεότυπα και προκαταλήψεις συνεχίζεται με ιδιαίτερο τρόπο και στην εφηβεία. Μπορεί οι έφηβοι να παρατηρούν, να ερμηνεύουν και να αξιολογούν τα ερεθίσματα καλύτερα από τα μικρά παιδιά, παρ' όλα αυτά πολύ συχνά μιμούνται τους γονείς τους. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι κάθε έφηβος αναπαράγει τα στερεότυπα των γονιών του, αλλά υπάρχει σοβαρό ενδεχόμενο να επηρεαστεί από αυτά.

Αν σκεφτεί κανείς ότι η ανάγκη για ένταξη και αποδοχή κυρίως από την ομάδα των συνομηλίκων γίνεται πιο έντονη στην εφηβεία, αντιλαμβάνεται ότι οι έφηβοι συχνά αντιγράφουν, μιμούνται αντιλήψεις και συμπεριφορές άλλων μόνο και μόνο για να γίνουν αποδεκτοί. Δεν αξιολογούν δηλαδή κριτικά τα ερεθίσματα, με αποτέλεσμα συχνά να υιοθετούν απόψεις που έχουν πολύ μικρή ή και καμία σχέση με την πραγματικότητα.

Επομένως, τα στερεότυπα εμφανίζονται στη σκέψη των ατόμων από πολύ μικρή ηλικία. Η μετάβαση από τα στερεότυπα στις προκαταλήψεις και στη συνέχεια στις στάσεις είναι πολλές φορές εύκολη και αναμενόμενη. Γι αυτό είναι αναγκαίο να υπάρξει η κατάλληλη αγωγή από τη νηπιακή ακόμα ηλικία. (Χατζηβασιλείου, 2018)

1.4. Συμπεράσματα

Ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφική έρευνα, καθώς και τα χαρακτηριστικά τους οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι συνέπειές τους είναι αρνητικές και σοβαρές τόσο για τα άτομα που είναι θύματα τέτοιων αντιλήψεων, όσο και για το κοινωνικό σύνολο.

Από τη βιβλιογραφική έρευνα προκύπτει ότι τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις οδηγούν σε στάσεις και οι στάσεις μπορούν να οδηγήσουν σε δράσεις. Όλα αυτά οδηγούν σε διακρίσεις ανάμεσα σε άτομα ή ομάδες ατόμων, σε ανισότητες, ακόμη και στη βία. Το χειρότερο όμως είναι ότι τα άτομα που είναι φορείς στερεοτυπικών αντιλήψεων και προκαταλήψεων, δικαιολογούν τις διακρίσεις και τη βία διαμορφώνοντας και αναπαράγοντας «επιχειρηματολογία» που κατά την άποψή τους τις στηρίζουν. Κατά τον Πανταζή *«τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις παράγουν αιτίες για τις υπάρχουσες ανισότητες και παραπέμπουν σε μια «φυσική τάξη», δηλαδή σε υποθετικές βιολογικές διαφορές ή «τυπικές» χαρακτηριστικές ιδιότητες, βάσει των οποίων ομάδες ανθρώπων κατηγοριοποιούνται σε ανώτερες ή υποδεέστερες θέσεις στην κοινωνική κλίμακα, στοιχειοθετώντας παράλληλα κοινωνικές νόρμες και προσδιορίζοντας τι θεωρείται «κοινό», «σωστό», «φυσιολογικό»»* (Πανταζής, 2015)

Επιπρόσθετα, οι συνέπειες των στερεοτύπων και προκαταλήψεων στα θύματα είναι πολύ σοβαρές, τόσο στην ψυχική και σωματική τους υγεία όσο και στην πορεία τους στην ζωή, αφού μπορούν να οδηγήσουν σε χαμηλή αυτοεκτίμηση και σε αυτοστιγματισμό. (Πανταζής, 2015)

Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι, σύμφωνα με τη βιβλιογραφική έρευνα, από πολύ μικρή ηλικία τα άτομα γίνονται φορείς στερεοτύπων και προκαταλήψεων. Η σκέψη των παιδιών λοιπόν στον τομέα αυτόν επηρεάζεται από μικρή ηλικία από το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν, το οικογενειακό, το φιλικό και το ευρύτερο κοινωνικό, καθώς και από τα ερεθίσματα που παίρνουν από τα ΜΜΕ. Η ανάγκη της κοινωνικής ένταξης οδηγεί συχνά τα παιδιά να αντιγράφουν άκριτα ιδέες, αντιλήψεις και συμπεριφορές άλλων ατόμων και μ' αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να διαμορφώσουν διαστρεβλωμένη αντίληψη για την πραγματικότητα.

Όταν μάλιστα ζουν και κατ' επέκταση διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους σε μικρές τοπικές κοινωνίες στις οποίες η επικοινωνία των μελών είναι πιο άμεση και η αλληλεπίδρασή τους πιο έντονη, τότε εύλογα και ο επηρεασμός γίνεται εντονότερος. Στις μικρές επαρχιακές πόλεις η έλλειψη κατάλληλων υποδομών για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος πλούσιου σε πνευματικά ερεθίσματα, η απουσία επιλογών για γνήσια ψυχαγωγία σε συνδυασμό με την άκριτη χρησιμοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, που ούτως ή άλλως συμβαίνει κυρίως στην εφηβεία, αλλά και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο αρκετών οικογενειών δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την άκριτη υιοθέτηση από παιδιά και εφήβους στερεότυπων που οδηγούν σε προκαταλήψεις και αυτές με τη σειρά τους σε συμπεριφορές με βασικό χαρακτηριστικό τις διακρίσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην κοινωνία ενός χωριού ή μιας μικρής επαρχιακής πόλης ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος είναι πιο έντονος και με αυστηρά και «συντηρητικά» κριτήρια και η συνοχή της ομάδας διαταράσσεται συχνά από αντιπαλότητες. Όταν μάλιστα τέτοιες αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές παρουσιάζονται σε μεγάλο βαθμό σε τοπικές κοινωνίες, είναι αναπόφευκτο να επηρεάζουν την κοινωνικότητα, την επικοινωνία και την κοινωνικοποίηση των παιδιών στο σχολείο. Εδώ το σχολείο καλείται να παίξει πιο ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση του τρόπου που τα παιδιά και οι έφηβοι σκέφτονται και αισθάνονται για τον κόσμο και επικοινωνούν μεταξύ τους.

Επειδή η παρούσα έρευνα έχει άμεση σχέση με την επικοινωνία όπως αυτή αναπτύσσεται στο σχολείο και τις επικοινωνιακές δεξιότητες, στις υποενότητες που ακολουθούν, επιχειρείται να προσεγγιστούν εννοιολογικά και να διευκρινιστούν οι παραπάνω έννοιες αλλά και άλλες συναφείς με αυτές με βάση τη σύγχρονη βιβλιογραφία.

1.5. Συναισθηματική Νοημοσύνη, κοινωνικές δεξιότητες και επικοινωνία

Η Συναισθηματική Νοημοσύνη (ΣΝ) είναι η ικανότητα του ανθρώπου να αναγνωρίζει συναισθήματα, να τα ενεργοποιεί και να τα διαχειρίζεται σωστά. Έτσι διαμορφώνονται ανάλογα και οι σχέσεις του με τους άλλους. Η ΣΝ έχει

άμεση σχέση με τις κοινωνικές δεξιότητες και για την ακρίβεια αποτελεί την «ομπρέλα» των κοινωνικών δεξιοτήτων. (Αντωνιάδου, 2014)

Ο αμερικανός ψυχολόγος Goleman ασχολήθηκε διεξοδικά τόσο με την έννοια της ΣΝ όσο και με τις κοινωνικές δεξιότητες. Σύμφωνα λοιπόν με τη θεωρία του, τα άτομα που διαθέτουν ΣΝ και κοινωνικές δεξιότητες μπορούν να πείθουν αλλά και να έχουν επίδραση στα συναισθήματα και στις σκέψεις των άλλων. Επομένως τα άτομα αυτά εκδηλώνουν την κοινωνικότητά τους με τον καλύτερο τρόπο, διαχειρίζονται με επιτυχία τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και μπορούν να αντιληφθούν τη σοβαρότητα ή μη των καταστάσεων που κάθε φορά εμφανίζονται στις σχέσεις τους με τους άλλους. Η αξία των κοινωνικών δεξιοτήτων φαίνεται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και συγκεκριμένα στην αλληλεπίδραση των ατόμων με το οικογενειακό, επαγγελματικό και το γενικότερο κοινωνικό τους περιβάλλον.

Σύμφωνα με το μοντέλο του Goleman οι κοινωνικές δεξιότητες διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

1. «*Η επιρροή*»: Είναι η ικανότητα με την οποία τα άτομα που τη διαθέτουν μπορούν να πείσουν τους άλλους να συμφωνήσουν, να αποδεχθούν και τελικά να υιοθετήσουν τη δική τους άποψη.
2. «*Ο χειρισμός των συγκρούσεων*»: Με τη δεξιότητα αυτή σε περίπτωση διαφωνιών, τα άτομα πετυχαίνουν την καλύτερη διαπραγμάτευση και βρίσκουν εναλλακτικές λύσεις.
3. «*Η ηγεσία*»: Το άτομο που διαθέτει αυτή τη δεξιότητα, μπορεί να εμπνεύσει, να κινητοποιήσει και να καθοδηγήσει τους άλλους σε μια κοινή πορεία με στόχο την υλοποίηση ενός κοινού οράματος.
4. «*Η αποδοχή και ο χειρισμός των συνεχών αλλαγών*»: Πρόκειται για την ικανότητα με την οποία το άτομο προσαρμόζεται στις αλλαγές, τις διαχειρίζεται αλλά και τις προωθεί με τον καλύτερο τρόπο.
5. «*Η δημιουργία δεσμών*»: Η δεξιότητα αυτή επιτρέπει στα άτομα να αναπτύσσουν δημιουργικές σχέσεις τόσο σε προσωπικό όσο και σε εργασιακό επίπεδο.
6. «*Η συνεργασία*»: Είναι ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα εργάζονται για να πετύχουν τους στόχους της ομάδας. Με τη συνεργασία αναπτύσσονται συναισθηματικοί δεσμοί ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας και εξασφαλίζεται η αποδοτική λειτουργία της.

7. *«Οι ομαδικές ικανότητες»:* Οι ικανότητες αυτές κάνουν τα άτομα αναπόσπαστα και δημιουργικά μέλη μιας ομάδας, τα οποία εργάζονται για την υλοποίηση των στόχων της. Καλλιεργείται έτσι το ομαδικό κλίμα και τελικά μοιράζεται το όφελος στα μέλη της ομάδας.
8. *«Η επικοινωνία»:* Πρόκειται για την πιο βασική κοινωνική δεξιότητα, το θεμέλιο των κοινωνικών δεξιοτήτων. Συνοδεύεται από την ικανότητα ακρόασης και κατανόησης. Το άτομο που διαθέτει την επικοινωνιακή δεξιότητα, κατανοεί τα συναισθήματα του συνομιλητή του και έτσι επιτυγχάνει την επιτυχή αλληλεπίδραση μαζί του. Η διαδικασία είναι αμφίδρομη και ανταλλάσσονται μηνύματα ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα. Η ψυχραιμία, η ειλικρίνεια και η εξωστρέφεια που εκδηλώνεται ανάλογα με το περιβάλλον της επικοινωνίας, μαζί με την επικοινωνιακή δεξιότητα εξασφαλίζουν το άριστο επικοινωνιακό αποτέλεσμα. (Αντωνιάδου, 2014)

1.6. Τι είναι επικοινωνία και ποια η αξία της

Κοινωνικότητα είναι η έμφυτη τάση του ανθρώπου να δημιουργεί σχέσεις και να συνάπτει φιλικούς δεσμούς με τους συνανθρώπους του. Το άτομο ως κοινωνικό ον εκδηλώνει με τον πιο δημιουργικό τρόπο την κοινωνικότητά του μόνο μέσα σε ένα περιβάλλον στο οποίο εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις για την καλύτερη επικοινωνία με τους άλλους, διαφορετικά δεν θα μπορούσε να επιβιώσει.

Στην προσπάθεια να οριστεί και να διασαφηνιστεί ο όρος *«επικοινωνία»* έχουν διατυπωθεί πολλοί ορισμοί. Με απλό και σύντομο τρόπο θα μπορούσαμε να πούμε ότι *«ως επικοινωνία ορίζεται η διαδικασία μεταβίβασης πληροφοριών από μια πηγή προς έναν αποδέκτη.»* Ο καθηγητής πανεπιστημίου, Κοντάκος, διατύπωσε έναν συνοπτικό και συνάμα περιεκτικό ορισμό: *«επικοινωνία είναι η διαδικασία αμοιβαίας μετάδοσης πληροφοριών και συναισθηματικών μηνυμάτων από ένα άτομο (πομπός) σε ένα άλλο (δέκτης), άμεσα ή με τη διαμεσολάβηση ενός μέσου επικοινωνίας, με συγκεκριμένη πρόθεση και σκοπό»* (Κοντάκος, 2010). Ο Σταμάτης επίσης επισημαίνει ότι *«η επικοινωνία αποτελεί ανατροφοδοτούμενη διαδικασία αμοιβαίας μετάδοσης πληροφοριών και συναισθηματικών μηνυμάτων από ένα*

άτομο προς ένα άλλο, άμεσα ή με τη διαμεσολάβηση ενός μέσου επικοινωνίας, με συγκεκριμένη πρόθεση και σκοπό ως προϋποθέσεις παραγωγής συγκεκριμένου επικοινωνιακού αποτελέσματος» (Σταμάτης, 2013).

Όπως και να την ορίσουμε, η επικοινωνία είναι η διαδικασία και παράλληλα η δεξιότητα με την οποία μεταδίδονται και ανταλλάσσονται αμοιβαία πληροφορίες, σκέψεις, ιδέες, απόψεις, συναισθήματα, επιθυμίες.

Η επικοινωνία διακρίνεται σε διάφορες μορφές ανάλογα με τα κριτήρια που κάθε φορά βάζουμε. Με κριτήριο τον κώδικα που χρησιμοποιείται, διακρίνεται σε λεκτική, που πραγματοποιείται με τον γραπτό ή προφορικό λόγο, και σε μη λεκτική που πραγματοποιείται με τη στάση του σώματος, τις εκφράσεις του προσώπου, τις κινήσεις. Για να υπάρξει επικοινωνία είναι απαραίτητα τα εξής βασικά στοιχεία: πομπός, μήνυμα, δέκτης. (Μπαραλός, Φωτοπούλου, 2010). Με κριτήριο τον τρόπο που διεξάγεται ως διαδικασία, διακρίνεται σε μονόδρομη και αμφίδρομη. Κατά τη μονόδρομη ο πομπός εκπέμπει ένα μήνυμα στον δέκτη ο οποίος το δέχεται χωρίς να ανταποκρίνεται. Κατά την αμφίδρομη ο πομπός εκπέμπει ένα μήνυμα στον δέκτη, ο οποίος αφού το αποκωδικοποιήσει και το επεξεργαστεί, γίνεται πομπός και εκπέμπει νέο μήνυμα στον αρχικό πομπό, ο οποίος με τη σειρά του γίνεται δέκτης και η διαδικασία συνεχίζεται με ανάλογο τρόπο.

Η πιο ολοκληρωμένη μορφή επικοινωνίας είναι η αμφίδρομη λεκτική επικοινωνία, αλλιώς διάλογος, η οποία δεν περιορίζεται στην απλή μεταβίβαση πληροφοριών, αλλά και προκαλεί ή απαιτεί την ενεργητική συμμετοχή των συνδιαλεγόμενων για τη διερεύνηση κάποιου ζητήματος.

Ο Clarrpitt παρουσιάζοντας την επικοινωνία ως μια δυναμική, ενεργητική και κυκλική διαδικασία, επισημαίνει τα «στοιχεία – κλειδιά» που χαρακτηρίζουν μια επικοινωνιακή διαδικασία. Η επικοινωνία σύμφωνα με τον μελετητή, ξεκινάει από τον «αποστολέα», ο οποίος συνθέτει και εκπέμπει ένα «μήνυμα» σ' ένα άλλο άτομο, τον «παραλήπτη». Βασικό στοιχείο για την αποστολή του μηνύματος, που πραγματοποιείται μέσω της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας, είναι το «κανάλι». Με τον όρο αυτό εννοεί τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη μετάδοση του μηνύματος, όπως η δια ζώσης επικοινωνία (πρόσωπο με πρόσωπο), το τηλέφωνο (τηλεφωνική επικοινωνία), το διαδίκτυο (διαδικτυακή επικοινωνία) και άλλα. Ο παραλήπτης, αφού λάβει το μήνυμα, οδηγείται στην «αποκωδικοποίηση» και στην «αναπαραγωγή» του.

Έτσι γίνεται αποστολέας με την «ανατροφοδότηση» που θα αποστείλει στον αρχικό αποστολέα, ο οποίος με τη σειρά του γίνεται παραλήπτης. Άρα σε μια δημιουργική, αμφίδρομη επικοινωνία πραγματοποιείται «ανταλλαγή ρόλων». Η ανατροφοδότηση συνίσταται σε λεκτικά και μη λεκτικά μηνύματα, σύμφωνα με τη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία. Σε όλη αυτή τη διαδικασία, όπως αναλύθηκε παραπάνω, παίζει σπουδαίο ρόλο ένα άλλο στοιχείο που είναι το «γενικό πλαίσιο». Το στοιχείο αυτό μπορεί να επηρεάσει τους συνομιλητές στον τρόπο που σκέφτονται, που απαντούν, που κινούνται και συμπεριφέρονται. Τέλος, ένα άλλο στοιχείο που μπορεί να επηρεάσει την επικοινωνιακή διαδικασία, είναι ο «θόρυβος». Με τον όρο αυτό εννοούμε όλους τους ανασταλτικούς παράγοντες που εμποδίζουν την επιτυχή επικοινωνία. Τέτοιοι είναι τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις, ο δογματισμός, η μισαλλοδοξία, η διαφορετική γλώσσα, το διαφορετικό πνευματικό επίπεδο, το οικογενειακό περιβάλλον από το οποίο μπορεί να επηρεαστούν τα άτομα κ.α. Ο θόρυβος δεν μπορεί να εξαφανιστεί από κάποια επικοινωνιακή διαδικασία, μπορεί όμως να μειωθεί αν οι συνομιλητές διαθέτουν επικοινωνιακές δεξιότητες. (Clampitt, 2005)

Για να πραγματοποιηθεί η επικοινωνία με δημιουργικό τρόπο, εκτός από τις επικοινωνιακές δεξιότητες που πρέπει να διαθέτουν οι συνομιλητές, είναι απαραίτητο να εξασφαλιστούν και κάποιες άλλες προϋποθέσεις, όπως: το ανάλογο επίπεδο πνευματικής ωριμότητας μεταξύ των συνομιλητών, ο κοινός γλωσσικός κώδικας, η σαφήνεια στον λόγο, η γλωσσική καλλιέργεια, η απουσία δογματισμού, η προσοχή και ο σεβασμός του συνομιλητή, οι υγιείς σωματικές και ψυχικές λειτουργίες.

Η αξία της επικοινωνίας είναι μεγάλη σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, αφού αποτελεί έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου. Μέσω αυτής ο άνθρωπος εντάσσεται ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον και συμμετέχει ενεργά στην κοινωνική ζωή. Συνάπτει σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους σε οικογενειακό, φιλικό και επαγγελματικό επίπεδο. Όταν τα άτομα επικοινωνούν, γίνονται κατανοητά τα διάφορα προβλήματα και προσεγγίζονται στις πραγματικές τους διαστάσεις. Ειδικότερα στον χώρο της εργασίας η συμβολή της επικοινωνίας είναι σημαντική για την υλοποίηση των στόχων κάθε οργανισμού. Επιτρέπει την ανταλλαγή πληροφοριών και

νέων ιδεών που οδηγούν σε καινοτόμες δράσεις, επειδή οι εργαζόμενοι αλληλεπιδρούν, συνεργάζονται και κινητοποιούνται. (Αντωνιάδου, 2014)

1.7. Επικοινωνιακές δεξιότητες

Όπως αναλύθηκε παραπάνω, η αξία της επικοινωνίας είναι μεγάλη, γιατί μέσω αυτής ο άνθρωπος εντάσσεται ομαλά στο κοινωνικό σύνολο, εκδηλώνει την κοινωνικότητά του με τον καλύτερο τρόπο, αλληλεπιδρά με τους άλλους, συνεργάζεται και δημιουργεί. Οι επικοινωνιακές δεξιότητες λοιπόν είναι το πιο βασικό προσόν που πρέπει να διαθέτει κάποιος για μια επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία και το πιο βασικό πλεονέκτημα για την κοινωνική του ζωή. Κατά την επικοινωνιακή διαδικασία οι επικοινωνιακές δεξιότητες εφαρμόζονται σε τρεις άξονες που ονομάζονται «*άξονες της επικοινωνιακής ικανότητας*», οι εξής: «*η λεκτική επικοινωνία*», «*η μη λεκτική επικοινωνία*» και «*η ενεργητική ακρόαση*». Αυτοί οι άξονες επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο μεταδίδονται τα μηνύματα καθώς και το αποτέλεσμα της επικοινωνιακής διαδικασίας.

1. «*Η λεκτική επικοινωνία*»: Διακρίνεται σε προφορική και γραπτή. Ως προς την προφορική, οι επικοινωνιακές δεξιότητες φαίνονται στον τρόπο με τον οποίο εκφέρεται ο λόγος κατά τη μετάδοση του μηνύματος. Ο καθαρός λόγος, η σταθερή φωνή και γενικά η ορθή χρήση του λόγου κάνει το μήνυμα ξεκάθαρο και την επικοινωνία αποτελεσματική. Ως προς τη γραπτή, οι επικοινωνιακές δεξιότητες φαίνονται στον τρόπο με τον οποίο οι συνομιλητές χρησιμοποιούν τον γραπτό λόγο. Θετικά στοιχεία, για παράδειγμα, θεωρούνται η σαφήνεια, η κυριολεξία, η ορθή σύνταξη, η συνοχή και συνεκτικότητα σε ένα γραπτό κείμενο. Άρα ο θετικός ή αρνητικός τρόπος με τον οποίο εκφράζεται κάποιος είτε προφορικά είτε γραπτά, δίνει τη δυνατότητα στον συνομιλητή του να εκφραστεί ανάλογα και καθιστά την επικοινωνία αποτελεσματική ή μη.
2. «*Η μη λεκτική επικοινωνία*»: Η επικοινωνία δεν γίνεται με λέξεις αλλά με άλλα μέσα που έχουν σχέση με τη «*γλώσσα του σώματος*». Τέτοια είναι: οι κινήσεις των χεριών, οι εκφράσεις του προσώπου, η στάση του σώματος, το χαμόγελο ή η σοβαρότητα, το βλέμμα κ.α. Όλα αυτά συνοδεύουν τη λεκτική επικοινωνία και λειτουργούν ενισχυτικά ή αποθαρρυντικά επηρεάζοντας

θετικά ή αρνητικά το αποτέλεσμα της επικοινωνίας. Τα στοιχεία της μη λεκτικής επικοινωνίας είναι τα παρακάτω:

- i. *«Οι εκφράσεις του προσώπου»*: Πρόκειται για το πιο σημαντικό στοιχείο της μη λεκτικής επικοινωνίας. Στο πρόσωπο του κάθε ανθρώπου εμφανίζονται οι προθέσεις, η διάθεση και τα συναισθήματά του. Οι εκφράσεις λοιπόν του προσώπου σε μια πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνιακή διαδικασία δείχνουν τις διαθέσεις και τη στάση των συνομιλητών και επηρεάζουν τη διεξαγωγή αλλά και το αποτέλεσμα της επικοινωνίας.
- ii. *«Οι χειρονομίες και η στάση του σώματος – Η γλώσσα του σώματος»*: Τα συναισθήματα και η διάθεση του ανθρώπου φαίνονται και από τον τρόπο με τον οποίο κάθεται ή κινείται στον χώρο. Επομένως οι χειρονομίες, οι κινήσεις, οι αλλαγές στη στάση του σώματος, στα οποία προβαίνουν οι συνομιλητές κατά την επικοινωνία τους, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο μεταδίδουν τα μηνύματα καθώς και την ποιότητα και καθαρότητα του μηνύματος.
- iii. *«Η βλεμματική επαφή»*: Είναι ο τρόπος με τον οποίο η μη λεκτική επικοινωνία γίνεται πιο άμεση. Η έντονη και επίμονη επαφή με το βλέμμα που επιχειρεί ο πομπός προς τον δέκτη μπορεί να μη λειτουργήσει θετικά στην επικοινωνία. Αντίθετα η διατήρηση της βλεμματικής επαφής είναι ο τρόπος που επιφέρει τα καλύτερα αποτελέσματα στην επικοινωνία.
- iv. *«Το άγγιγμα – Η απτική επικοινωνία»*: Το άγγιγμα σίγουρα μεταδίδει ένα μήνυμα και μάλιστα με άμεσο τρόπο. Με την αφή μπορεί να αναπτυχθεί ένας ιδιαίτερος δεσμός μεταξύ του πομπού και του δέκτη και να διευκολυνθεί έτσι η επικοινωνία τους.
- v. *«Η φωνή – Τα παραγλωσσικά στοιχεία»*: Πρόκειται για πολύ βασικά στοιχεία της μη λεκτικής επικοινωνίας. Η καλή άρθρωση, ο ήρεμος τόνος της φωνής χωρίς εντάσεις, ο ρυθμός του λόγου, οι παύσεις επηρεάζουν το περιεχόμενο του μηνύματος και τον τρόπο μετάδοσής του. Ακόμα μπορούν αυτά τα στοιχεία να αλλάξουν το νόημα της συνομιλίας ή να φανερώσουν το πραγματικό νόημά της.
- vi. *«Ο προσωπικός χώρος – Η επικράτεια»*: Ο προσωπικός χώρος είναι ο χώρος που αφήνει το κάθε άτομο γύρω του σε σχέση με τους συνομιλητές του. Η έκταση του χώρου αυτού εξαρτάται από παράγοντες όπως η ηλικία

του ατόμου, η κουλτούρα του, οι αντιλήψεις του, το φύλο. Ο χώρος αυτός φανερώνει τις προθέσεις και τα συναισθήματα του ατόμου. Από την άλλη, η επικράτεια αναφέρεται στον ευρύτερο χώρο που αφήνεται γύρω από κάποιο άτομο, όπως είναι το γραφείο του στον χώρο εργασίας του. Γενικά το μέγεθος του χώρου, είτε είναι προσωπικός είτε ευρύτερος φανερώνει αν κάποιος νιώθει άνετα ή όχι καθώς και τα συναισθήματά του.

vii. «*Η προσωπική εμφάνιση*»: Η πρώτη εντύπωση διαμορφώνεται αρκετά συχνά από την εμφάνιση και το ντύσιμο των ατόμων και μπορεί να επηρεάσει τη διαδικασία της επικοινωνίας καθώς και το αποτέλεσμα της. (Αντωνιάδου, 2014)

3. «*Η ενεργητική ακρόαση*»: Είναι ο τρίτος άξονας των επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Ο τρόπος που επιλέγει να ακούσει και να παρέμβει αυτός που αναλαμβάνει παρέμβαση σε κάποια επικοινωνιακή διαδικασία, ορίζεται ως ενεργητική ακρόαση. Εκδηλώνεται χάρη σε συγκεκριμένες δεξιότητες ή στάσεις του ακροατή, που έχουν θετική επίδραση στην επικοινωνία και συμβάλλουν στην αντιμετώπιση προσωπικών ή διαπροσωπικών προβλημάτων. Πρόκειται για πνευματική διαδικασία που κινητοποιεί την επικοινωνία. Όσο πιο πολύ εφαρμόζεται η ενεργητική ακρόαση τόσο πιο επιτυχής γίνεται η επικοινωνία, επειδή βοηθάει στην επιτυχή μετάδοση του μηνύματος και στη θετική ανταπόκριση του δέκτη. Με την ενεργητική ακρόαση οι συνομιλητές αναζητούν συνεχώς τρόπους για να βελτιώσουν την επικοινωνία τους. (Αντωνιάδου, 2014) Τα πλεονεκτήματα μιας τέτοιας στάσης είναι πολλά. Πιο συγκεκριμένα βοηθάει να επικρατήσει κλίμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας ανάμεσα στους συνομιλητές, επειδή θέτει στο κέντρο της επικοινωνιακής διαδικασίας το άτομο που πρόκειται να μιλήσει και ενισχύει την επιθυμία του να αναπτύξει το θέμα που επιλέγει με όποιον τρόπο επιθυμεί. Τέλος στηρίζεται στην αποδοχή και στον σεβασμό της προσωπικότητας του συνομιλητή. Οι βασικές αρχές που διέπουν τη στάση αυτή είναι: *προσοχή και παρατηρητικότητα, αποδοχή, γνησιότητα, ενσυναίσθηση*. Ειδικότερα:

i.«*Η προσοχή και η παρατηρητικότητα*»: Έχει άμεση σχέση τόσο με τη λεκτική όσο και με τη μη λεκτική επικοινωνία. Αυτός που συμμετέχει σε μια επικοινωνιακή διαδικασία, σ' ένα διάλογο δηλαδή, είναι πολύ σημαντικό να ενδιαφέρεται να ακούσει τον συνομιλητή του, να τον ενθαρρύνει να μιλήσει

και τελικά να τον ακούει προσεκτικά. Όλα αυτά μπορεί να τα δείξει χρησιμοποιώντας στοιχεία της μη λεκτικής επικοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα διατηρώντας αρχικά οπτική επαφή με τον άλλον χωρίς να στρέφει το βλέμμα του αδιάφορα αλλού και στη συνέχεια ενθαρρύνοντάς τον με το βλέμμα να μιλήσει. Απαραίτητο επίσης θεωρείται η στάση του σώματός του και ο τόνος της φωνής του να είναι παρόμοιος με τη στάση και τον τόνο του συνομιλητή. Με αυτόν τον τρόπο δείχνει σεβασμό προς το πρόσωπό του και δεν τον μειώνει. Στη συνέχεια παραμένει στο θέμα που διατυπώνεται από τον συνομιλητή, δεν τον διακόπτει και δεν προσπαθεί να εκφράσει τις δικές του απόψεις, ενώ ο συνομιλητής προσπαθεί να αναπτύξει το σκεπτικό του, γιατί αντιλαμβάνεται ότι δεν είναι η κατάλληλη στιγμή από ακροατής να γίνει ομιλητής.

ii.«*Η αποδοχή άνευ όρων του άλλου*»: Όταν κάποιος που συμμετέχει σε μια επικοινωνιακή πράξη, γίνεται αποδεκτός από τους άλλους, αυτό έχει θετική επίδραση στην ψυχολογία του. Αποδοχή άνευ όρων σημαίνει ότι ο άλλος γίνεται αποδεκτός όπως είναι, χωρίς να θέλει κανείς από τους συνομιλητές να τον αλλάξει, ακόμα κι αν διαφωνεί με τη στάση ή με τις απόψεις του. Στη διαδικασία της επικοινωνίας δεν είναι σωστό να ασκείται κριτική στο πρόσωπο ή στις απόψεις του συνομιλητή. Μόνο έτσι χτίζονται σχέσεις εμπιστοσύνης και διεξάγεται ομαλά η επικοινωνία. Έτσι οι συνομιλητές ενθαρρύνονται να εκφράσουν ελεύθερα και με ειλικρίνεια τις απόψεις τους. Η έλλειψη κριτικής δεν σημαίνει ασφαλώς και απουσία διαφωνίας. Άλλωστε η επικοινωνία είναι άμεσα συνυφασμένη με την πειθώ και αυτή με τη σειρά της προϋποθέτει τη διαφωνία με την έννοια ότι ο καθένας υποστηρίζει την άποψή του με πειστικά επιχειρήματα χωρίς διάθεση επιβολής και φανατισμό.

iii.«*Η γνησιότητα*»: Πολλές φορές σε μια συζήτηση οι ακροατές ακούγοντας τις απόψεις του άλλου αισθάνονται την ανάγκη να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις και τα δικά τους συναισθήματα. Αυτό όμως έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζεται ο άλλος να συνεχίσει να μιλά και αναγκαστικά η συζήτηση οδηγείται σε άλλο δρόμο. Οι απόψεις και τα συναισθήματα του κάθε ακροατή είναι απαραίτητο να εκφράζονται την κατάλληλη στιγμή και μάλιστα χωρίς να διακόπτεται ο ομιλητής. Η γνησιότητα έχει άμεση σχέση με τη στάση του ακροατή με τον εαυτό του και πιο συγκεκριμένα με τον

τρόπο με τον οποίο αποφασίζει να εκφράσει τις σκέψεις του στην επικοινωνία του με άλλους ανθρώπους.

iv.«*Η ενσυναίσθηση*»: Η εφαρμογή όλων των παραπάνω αρχών εξασφαλίζει μία στάση κατανόησης του άλλου, την ενσυναίσθηση. Η στάση αυτή περιλαμβάνει την επικέντρωση, την κατανόηση και την ανάπλαση των λεγομένων. Πιο συγκεκριμένα η επικέντρωση σημαίνει προσοχή και παρατηρητικότητα. Η κατανόηση δεν έχει σχέση μόνο με την κατανόηση των λόγων του άλλου, αλλά με την κατανόηση της εμπειρίας του άλλου. Αυτό προϋποθέτει απουσία κριτικής και αναγνώριση του γεγονότος ότι ο άλλος είναι μία διαφορετική προσωπικότητα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Τέλος η ανάπλαση είναι η διαδικασία λεκτικής παρέμβασης του ακροατή με στόχο τη διευκόλυνση της επικοινωνίας. Στόχος της ανάπλασης είναι να κατανοήσει ο ακροατής ότι έχει προσεγγίσει τον άλλον με ενσυναίσθηση και να νιώσει το ίδιο και ο ομιλητής, ότι δηλαδή ο ακροατής τον παρακολουθεί και προσπαθεί να κατανοήσει τα λεγόμενά του. Με την ανάπλαση ο ακροατής επαναλαμβάνει τα σημαντικότερα από αυτά που άκουσε, συνοψίζει το περιεχόμενο των λόγων του ομιλητή και εκφράζει λεκτικά τα συναισθήματα που εκδήλωσε ο ομιλητής για να δείξει ότι τα κατανόησε και ότι συναισθάνεται τη θέση του. (Διαμαντίδου, 2014)

1.8 Επικοινωνία και συμβουλευτική

«Με τον όρο συμβουλευτική εννοούμε ένα σύνολο από δεξιότητες που τις χρησιμοποιούν σε διάφορα επαγγέλματα που έχουν σχέση με επικοινωνία με ανθρώπους, όπως αυτό του εκπαιδευτικού. Πιο συγκεκριμένα η συμβουλευτική είναι η διαδικασία σύναψης μιας επιβοηθητικής και υποστηρικτικής σχέσης κατά την οποία το άτομο που βρίσκεται στο ρόλο του συμβούλου, μπορεί να ακούει προσεκτικά και να χρησιμοποιεί διάφορες επικοινωνιακές τεχνικές, προκειμένου να δημιουργήσει ένα κλίμα που θα διευκολύνει το «μοίρασμα» σκέψεων και συναισθηματικών καταστάσεων.» (Εμμανουηλίδου, 2018)

Για να ασκηθεί η συμβουλευτική, είναι απαραίτητο να αναπτυχθεί μια εποικοδομητική συμβουλευτική σχέση ανάμεσα σε σύμβουλο και συμβουλευόμενο. Συμπεριλαμβάνει επίσης ένα ευρύ φάσμα από

συγκεκριμένες δεξιότητες και τεχνικές επικοινωνίας. Ορισμένες από αυτές τις τεχνικές είναι οι εξής:

- i.«*Ανατροφοδότηση*»: Αλλιώς ονομάζεται «*ανάδραση*». Στο πλαίσιο της ανατροφοδότησης γίνονται συγκεκριμένες και αξιόλογες παρατηρήσεις με στόχο να βοηθηθεί ο συμβουλευόμενος και όχι να μειωθεί η προσωπικότητά του.
- ii.«*Ενεργητική ακρόαση*»: Ο σύμβουλος συγκεντρώνεται στον συμβουλευόμενο, τον παρατηρεί, τον ακούει προσεκτικά και κατανοεί όσα του λέει. Το ενδιαφέρον του είναι επικεντρωμένο στον συμβουλευόμενο και αυτό φαίνεται με διάφορους τρόπους και μέσα, όχι μόνο της λεκτικής αλλά και της μη λεκτικής επικοινωνίας. Τέτοια είναι εκφράσεις του προσώπου, κινήσεις των χεριών, βλεμματική επαφή και στάση του σώματος που υποδηλώνει έντονο ενδιαφέρον και προσήλωση.
- iii.«*Αντανάκλαση*»: είναι θα λέγαμε το «καθρέφτισμα» της παρουσίας του συμβουλευόμενου με σκοπό να ενθαρρυνθεί να μιλήσει και να επικοινωνήσει καλύτερα με τον σύμβουλο. Με την αντανάκλαση διευκολύνεται πολύ η επικοινωνία αρκεί να γίνει με φυσικότητα και χωρίς υπερβολές.
- iv.«*Ελάχιστη ενθάρρυνση*»: Με στοιχεία της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας ο συμβουλευόμενος ενθαρρύνεται διακριτικά να μιλήσει χωρίς ενδοιασμούς και διακοπές. Αυτό γίνεται είτε με τη χρήση μικρών λέξεων, όπως «ναι», ή επιφωνημάτων, όπως «χμμ» είτε με νεύματα και μικρές κινήσεις των χεριών.
- v.«*Παράφραση*»: Για να δείξει ο σύμβουλος ότι κατανόησε και δεν παρερμήνευσε όσα είπε ο συμβουλευόμενος, επαναδιατυπώνει τα λόγια του. Με αυτόν τον τρόπο επίσης ο συμβουλευόμενος οργανώνει καλύτερα τη σκέψη του και εκφράζεται πιο καθαρά.
- vi.«*Ανακεφαλαίωση*»: Είναι κάτι ανάλογο με την παράφραση αλλά δεν γίνεται τόσο συχνά όσο αυτή. Πρόκειται για την περίληψη όσων είπε ο συμβουλευόμενος και την αποτύπωση της ουσίας της επικοινωνίας του με τον σύμβουλο.
- vii.«*Ερμηνεία*»: Είναι μια δύσκολη προσπάθεια που καταβάλλει ο σύμβουλος με σκοπό να κατανοήσει τις αιτίες της συμπεριφοράς του συμβουλευόμενου καθώς και από πού προέρχονται οι σκέψεις του. Ο σύμβουλος κατά την

ερμηνεία πρέπει να διατηρεί επιφυλάξεις, να μην είναι απόλυτα βέβαιος για τα συμπεράσματά του και σε καμία περίπτωση να μην απευθύνεται προκλητικά ή υποτιμητικά προς τον συμβουλευόμενο. (Εμμανουηλίδου, 2018)

Η εφαρμογή των τεχνικών της συμβουλευτικής προϋποθέτει επικοινωνιακές δεξιότητες. Οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι έρχονται σε επαφή με μαθητές, πολύ συχνά αναλαμβάνουν το ρόλο του συμβούλου. Είναι απαραίτητο επομένως να διαθέτουν όχι μόνο επικοινωνιακές δεξιότητες αλλά και υπευθυνότητα, συναισθηματική ωριμότητα και πνευματική συγκρότηση. Μόνο έτσι θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις αυτού του ρόλου και να αποφύγουν λάθη, όπως να ασκούν κριτική, να οδηγούνται στην ηθικολογία, να προσπαθούν να καθοδηγήσουν τον συμβουλευόμενο ή αντίθετα να κάνουν πολλές ερωτήσεις με αποτέλεσμα να νιώθει κατηγορούμενος ή να προσπαθούν να τον κολακέψουν πιστεύοντας ότι έτσι θα τον βοηθήσουν. Όπως κι αν έχει πάντως ο ρόλος του συμβούλου χρειάζεται ενθουσιασμό και ζήλο και μπορεί να αποβεί σημαντική πρόκληση για αυτόν που τον ασκεί.

Κεφάλαιο 2ο: Κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο – Ο ρόλος του/της Διευθυντή/ντριας (βιβλιογραφική επισκόπηση)

2.1 Κοινωνική αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο

Το σχολείο είναι μια «*λειτουργική κοινωνική ομάδα*» που τα μέλη της έχουν ρόλους, θέτουν κοινούς στόχους και υπακούν σε κανόνες που καθορίζουν τη συμπεριφορά τους. Ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένη αυτή η κοινωνική ομάδα επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικούς παράγοντες, όπως η ηλικία και άλλες παραμέτρους που ορίζει η πολιτεία. Παράλληλα όμως επηρεάζεται σημαντικά από τις επιλογές των μελών της

αλλά και από τα αποτελέσματα της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης των μελών της, δηλαδή από εσωτερικούς παράγοντες. (Τσιρώνης, 2008)

Μέσα στην ευρύτερη αυτή κοινωνική ομάδα σχηματίζονται υποομάδες, οι ομάδες των συνομηλίκων. Οι ομάδες αυτές είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας του παιδιού να χειραφετηθεί. Πιο συγκεκριμένα το παιδί όσο μεγαλώνει και πλησιάζει προς την εφηβεία προσπαθεί να ανεξαρτητοποιηθεί από την επίβλεψη των ενηλίκων, να οργανώσει την ζωή του με τον δικό του τρόπο, να κινηθεί στον δικό του χώρο με τους δικούς του κανόνες. Επιθυμεί να συμπεριφερθεί με τρόπους που δεν είναι επιτρεπτοί από τους ενήλικες ή να ασχοληθεί με θέματα που είναι απαγορευμένα από την οικογένειά του ή το σχολείο. Η ομάδα των συνομηλίκων είναι το πλαίσιο όπου θα εκδηλώσει την προσπάθεια χειραφέτησής του αλλά παράλληλα και της κοινωνικής του ένταξης. Μάλιστα έρευνες έχουν δείξει ότι η αποδοχή από την ομάδα των συνομηλίκων ικανοποιεί το παιδί ή τον έφηβο και τον κάνει να νιώθει σίγουρος για τον εαυτό του πολύ περισσότερο απ' ότι η αποδοχή από τους ενήλικες. (Μπίκος, 2007)

Οι υποομάδες αυτές λειτουργούν με τους δικούς τους κανόνες, έχουν τις δικές τους αξίες, βάζουν τις δικές τους προτεραιότητες και γενικά έχουν τη δική τους κουλτούρα. Η κουλτούρα αυτή έχει μεγάλη επίδραση στη συμπεριφορά των μελών αυτών των ομάδων, τα οποία δίνουν μεγάλη σημασία στις ιδέες και τις στάσεις της ομάδας τους. Έτσι αντιμετωπίζουν με τον ίδιο τρόπο διάφορα θέματα της καθημερινότητας και η συνοχή μεταξύ τους είναι μεγάλη. Επίσης σε υψηλά επίπεδα βρίσκεται και ο κοινωνικός έλεγχος του ασκείται στο εσωτερικό αυτών των ομάδων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κάποιοι μαθητές προτιμούν να δεχθούν παρατήρηση ή επίπληξη από τους εκπαιδευτικούς παρά από τους φίλους τους που βρίσκονται στην ίδια ομάδα.

Ως ένα βαθμό η ύπαρξη των ομάδων των συνομηλίκων είναι φυσιολογικό φαινόμενο, εφόσον δεν είναι εφικτό όλοι οι μαθητές ενός σχολείου να αλληλεπιδρούν με τον ίδιο στενό τρόπο. Η δημιουργία αυτών των ομάδων αρχίζει και γίνεται προβληματική, όταν μέσω αυτών εκδηλώνεται κάποια δυσαρέσκεια απέναντι σε άλλα μέλη της τάξης ή του σχολείου. Σ' αυτή την περίπτωση υπάρχει κίνδυνος να υψωθούν τείχη ανάμεσα σε φιλικές κλίκες και σε άλλους μαθητές, που δεν είναι μέλη τέτοιων ομάδων. Μπορεί δηλαδή να

δημιουργηθούν εμπόδια στην επικοινωνία ανάμεσα στους μαθητές, να περιθωριοποιηθούν κάποιοι μαθητές. Αυτή η κατάσταση επηρεάζει αρνητικά τις μαθητικές σχέσεις και το κλίμα του σχολείου.

Μια τέτοια ομάδα με πολύ υψηλό βαθμό συνοχής μπορεί να προκαλέσει την απόρριψη και περιθωριοποίηση μαθητών που διαφέρουν, για παράδειγμα ως προς τη φυλή, τη θρησκεία, την καταγωγή κ.α. Οι ομάδες των συνομηλίκων παίζουν σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση του «διαφορετικού» στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας και συχνά αποτελούν αιτία για το φαινόμενο των απομονωμένων μαθητών.

Το φαινόμενο αυτό βέβαια έχει διάφορες μορφές. Οι απομονωμένοι μαθητές διακρίνονται στους «αγνοημένους» και τους «απορριπτόμενους» ή «εξοστρακισμένους». Τους πρώτους τους αγνοούν οι συμμαθητές τους, δεν τους απορρίπτουν. Την απόρριψη όμως βιώνουν οι απορριπτόμενοι μαθητές. Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας απόρριψης είναι σοβαρά τόσο για τα ίδια τα άτομα όσο και για τη συνοχή και ισορροπία της σχολικής κοινότητας. (Μπίκος, 2007)

Οι εκπαιδευτικοί επομένως αλλά και ο/η Διευθυντής/ντρια μιας σχολικής μονάδας οφείλει να προσπαθήσει για την εξάλειψη τέτοιων αντιθέσεων, ερευνώντας τις αιτίες που τις προκαλούν και εφαρμόζοντας τεχνικές επικοινωνίας στην επαφή τους με όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας.

2.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στη σχολική τάξη

Αυτός που θα παίζει τον σπουδαιότερο ρόλο στη διαμόρφωση του θετικού παιδαγωγικού κλίματος στην τάξη είναι ο εκπαιδευτικός. Πρέπει να αντιμετωπίζει τους μαθητές τόσο ως ξεχωριστές προσωπικότητες όσο και ως μέλη μιας ομάδας που αναλαμβάνουν ρόλο και αλληλεπιδρούν με τα άλλα μέλη της τάξης. Έτσι οφείλει να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για τη θετική αλληλεπίδρασή τους και τη θεμελίωση του θετικού παιδαγωγικού κλίματος στη σχολική τάξη. Δεν μπορεί να είναι ο αμέτοχος παρατηρητής όσων λαμβάνουν χώρα μέσα σε μια σχολική τάξη, αλλά αντίθετα να φροντίσει ώστε

η εκπαιδευτική διαδικασία να έχει αποτελέσματα σε όλους τους μαθητές, χωρίς διακρίσεις. Πρέπει να προσπαθήσει να ενεργοποιήσει όλους τους μαθητές να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία και στη σχολική ζωή, ο καθένας με τον τρόπο του και τις δυνατότητές του. Η κατάσταση αυτή φέρνει στο φως τον σημαντικό ρόλο του εκπαιδευτικού καθώς και την ευθύνη του, εξοβελίζει στερεότυπα και προκαταλήψεις και αποτελεί γι αυτόν μια προσωπική πρόκληση επικοινωνίας. (Τσιρώνης, 2008)

Ο εκπαιδευτικός καθημερινά είναι πρότυπο για τους μαθητές του, με τις αξίες που πρεσβεύει, τη συμπεριφορά του, τον τρόπο με τον οποίο αντιδρά σε διάφορες καταστάσεις καθώς και με τη στάση που κρατά απέναντι στους προβληματισμούς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές του.

Για να εξασφαλιστούν καλύτερες κοινωνικές σχέσεις μέσα στην τάξη, ο εκπαιδευτικός οφείλει να φροντίσει ιδιαίτερα τους μαθητές που φαίνεται να παρουσιάζουν προβλήματα στις σχέσεις τους με τους άλλους. Για να βγουν αυτοί οι μαθητές από την απομόνωσή τους, πρέπει το περιβάλλον της τάξης να διαμορφωθεί έτσι ώστε να εκλείψουν τα στοιχεία εκείνα που εμποδίζουν την επικοινωνία και συνεργασία ανάμεσα σε όλους τους μαθητές της τάξης. Να εκλείψουν επομένως στερεότυπα και προκαταλήψεις, να επικρατήσει ο έπαινος και η ενθάρρυνση, η ανεκτική συμπεριφορά προς όλους καθώς και η αποδοχή του διαφορετικού. Έτσι θα διαμορφωθεί κλίμα αγάπης και ασφάλειας προς όλους και τον καθένα ξεχωριστά στο σχολείο, κανείς δεν θα φοβάται την απόρριψη ή την κοροϊδία από τους άλλους και κανείς δεν θα γίνεται θύμα σχολικού εκφοβισμού. (Οικονομίδης, 2011)

Καθοριστικός είναι λοιπόν ο ρόλος του εκπαιδευτικού, ο οποίος θα πρέπει να αντιμετωπίζει ισότιμα όλους τους μαθητές του, να διαχειρίζεται με τον καλύτερο τρόπο τις ιδιαιτερότητές τους, να φροντίζει για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και να τους υποστηρίζει όταν υπάρχει ανάγκη. Ο σύγχρονος εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να κατέχει γνώσεις και δεξιότητες, να εφαρμόζει στρατηγικές και τεχνικές, για να αντιμετωπίζει με επιτυχία τα προβλήματα συμπεριφοράς που παρουσιάζονται στην τάξη. (Πουρσανίδου, 2016) Για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του ρόλου του οφείλει να κατέχει επικοινωνιακές δεξιότητες, να έχει υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη, να εφαρμόζει τεχνικές από τον χώρο της συμβουλευτικής. Χρειάζεται όλες αυτές τις δεξιότητες για να επιτελέσει με επιτυχία όχι μόνο τη γνωστική αλλά και

την ψυχοπαιδαγωγική διάσταση του επαγγέλματός του. (Εμμανουηλίδου, 2018)

2.3 Ο ρόλος του Διευθυντή/ντίας στη διαμόρφωση ομαλού κλίματος στη σχολική κοινότητα

Η έννοια της ηγεσίας προσδιορίζει το άτομο το οποίο, μέσα από σύνθετες διεργασίες, δύναται να χρησιμοποιήσει τα προσωπικά του στοιχεία, ώστε να ασκήσει επιρροή σε άλλα άτομα, με σκοπό να επιτύχει ένα όραμα, έναν στόχο ή μια αποστολή. Η βαθύτερη έννοια της ηγεσίας στηρίζεται στην ικανότητα του ατόμου να κινητοποιήσει άλλα άτομα τα οποία θα εργαστούν προς έναν συγκεκριμένο στόχο που έχει τεθεί. Οι Διευθυντές/ντριες (στο εξής Διευθυντές) σχολικών μονάδων είναι επιφορτισμένοι/ες με την παροχή ηγεσίας σε έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς της κοινωνίας μας, το σχολείο. Κατ' επέκταση, η ηγεσία του σχολείου θεωρείται βασικός άξονας και μοχλός για τον μετασχηματισμό στον χώρο της εκπαίδευσης συμβάλλοντας καθοριστικά στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρεται ένας Διευθυντής προκειμένου να επηρεάσει τις δράσεις άλλων καθορίζει το στυλ ηγεσίας του. Υπάρχουν διάφορα στυλ ηγετικής συμπεριφοράς ανάλογα με τον προσανατολισμό (αποτελέσματα έργου, σχέσεις με ανθρώπους) του Διευθυντή. Βασικά στυλ ηγεσίας θεωρούνται το καθοδηγητικό, το υποστηρικτικό, το δημοκρατικό και το αυταρχικό.

α) Στο *καθοδηγητικό στυλ* ο διευθυντής δίνει έμφαση στην απόδοση των εκπαιδευτικών και εντοπίζει τις ελλείψεις τους. Έχει εμμονή με υψηλές προσδοκίες στον εργασιακό χώρο που σχετίζονται με την ποιότητα και την ταχύτητα από τον ίδιο αλλά και από τους άλλους. Η προσέγγιση γίνεται χωρίς ενσυναίσθηση καθώς δεν αντιλαμβάνεται τα προβλήματα και τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί. Αν συνδυαστεί με το όραμα και το ενδιαφέρον του για τις ανάγκες των εκπαιδευτικών και τα συναισθήματά τους, μπορεί να είναι αποτελεσματικό.

β) Στο *υποστηρικτικό στυλ* ο διευθυντής ενδιαφέρεται κυρίως για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και όχι τόσο για την επίτευξη των στόχων. Είναι ανοικτός στην ανταλλαγή απόψεων και στον αμοιβαίο διάλογο κάνοντας

εποικοδομητική κριτική. Μέσα από την ανατροφοδότηση για την απόδοσή τους οι εκπαιδευτικοί ταυτίζουν ως ένα βαθμό τις προσδοκίες του σχολείου ή του Διευθυντή με τις δικές τους.

γ) Στο *δημοκρατικό στυλ* ο Διευθυντής συνεργάζεται με τους εκπαιδευτικούς δείχνοντας εμπιστοσύνη. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από κοινού με δημοκρατικό τρόπο και υπάρχει δέσμευση για την υλοποίησή τους. Λαμβάνει υπόψη του τις ανάγκες των εκπαιδευτικών οι οποίοι αισθάνονται ικανοποίηση και κατανοούν τις ευθύνες τους αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες καλύτερης απόδοσης στα πλαίσια μιας ειλικρινούς συνεργασίας.

δ) Στο *αυταρχικό στυλ* ο Διευθυντής λαμβάνει όλες τις αποφάσεις και επιβάλλει τους στόχους της σχολικής μονάδας μέσω των ποινών ή ανταμοιβών. Δεν προάγει την επικοινωνία και τη συνεργασία και δεν αφήνει περιθώρια ανάληψης ευθύνης από τους εκπαιδευτικούς.

Πολλές φορές οι Διευθυντές εφαρμόζουν συνδυαστικά διάφορα στυλ ηγεσίας. Το στυλ που θα εφαρμόσει ο Διευθυντής εξαρτάται από τον τρόπο που θα χρησιμοποιήσει την εξουσία λόγω θέσης στη λήψη αποφάσεων, την προσωπικότητά του, τα κίνητρα, τη συμπεριφορά και τις συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά στη σχολική μονάδα. (Ζωγόπουλος, Μπαντούνα, Κουσάβελος, 2020)

Επίσης, σύμφωνα με τον Γιαννίκα, (Γιαννίκας, 2014) τα στελέχη της εκπαίδευσης οφείλουν να:

- Διασφαλίζουν ότι το όραμα για το σχολείο είναι σαφές, αποδεκτό από όλους, συμφωνεί με τις αξίες και τις ανάγκες του σχολείου και της τοπικής κοινωνίας και συμβαδίζει με τις αρχές της ισχύουσας εκπαιδευτικής πολιτικής.
- Εργάζονται για την υλοποίηση του οράματος εφαρμόζοντας σχέδια και στόχους που είναι σαφείς και κοινοί για όλους
- Επιβεβαιώνουν με τον τρόπο που εργάζονται καθημερινά την αναγκαιότητα του συγκεκριμένου οράματος
- Κινητοποιούν τα μέλη και να συνεργάζονται με αυτά με αμοιβαιότητα, δικαιοσύνη και σεβασμό
- Ηγούνται της εκπαιδευτικής αλλαγής.
- Στηρίζουν τη δημιουργικότητα και να προωθούν την καινοτομία.

- Αναστοχάζονται στις πρακτικές τους.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι ένας από τους παράγοντες που καθορίζουν κατά πόσο το σχολείο θα ανταποκριθεί στην αποστολή του είναι η διοίκηση του σχολείου. Ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας είναι το άτομο που διαμορφώνει τον χαρακτήρα του σχολείου, τους κανόνες, τις αξίες και τις αρχές που οφείλουν να σέβονται και να τηρούν τα μέλη που το απαρτίζουν. Προσδίδει στο σχολείο τη δική του ταυτότητα, προκαλεί συναισθήματα ενότητας στα μέλη της σχολικής μονάδας, εμπνέει τους εκπαιδευτικούς και τους παρέχει κίνητρα να προσφέρουν περισσότερα από τα συνηθισμένα. Επιπλέον μέρος του ρόλου του αποτελεί η επιβολή της πειθαρχίας και η διαχείριση πιθανών συγκρούσεων. (Αλεξανδρίδου, 2017)

Ανάμεσα στα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένας Διευθυντής, για να εξασφαλίσει θετικό σχολικό κλίμα και να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα της σχολικής μονάδας είναι η επαγγελματική ικανότητα, η ικανότητα για συνεργασία, η αντιληπτική ικανότητα, αλλά και κοινωνικές δεξιότητες.

2.4. Συμπεράσματα

Το σχολείο είναι ένα οργανωμένο πλαίσιο κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η οργάνωση του εκπαιδευτικού έργου και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας με όρους συναίνεσης, συνεργασίας και αλληλοσεβασμού αποτελούν σημαντικές προκλήσεις στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας. Όταν μάλιστα η στερεοτυπική αντιμετώπιση, οι προκαταλήψεις, ο στιγματισμός, ως αποτέλεσμα αρνητικών επιδράσεων του εξωτερικού περιβάλλοντος, δυσχεραίνουν την ομαλή κοινωνική αλληλεπίδραση στη σχολική κοινότητα, τότε ο ρόλος του Διευθυντή είναι καίριος και προϋποθέτει από την πλευρά του να αντιληφθεί ότι είναι ο πιο δυναμικός μοχλός αλλαγής της σχολικής ζωής. Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν καλείται να φροντίσει ώστε να μειωθούν οι αρνητικές επιδράσεις των στερεοτύπων και προκαταλήψεων και να διαμορφωθούν ομαλές διαπροσωπικές σχέσεις στη σχολική κοινότητα.

Οι μαθητές αποτελούν το επίκεντρο όλων των διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα στο σχολείο, αφού ο θεσμός του σχολείου δημιουργήθηκε και

καθιερώθηκε γι αυτούς. Η κοινωνική αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές τους παίζει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της προσωπικότητάς τους. Η υιοθέτηση στερεοτύπων από τους μαθητές, τα οποία είναι αποτέλεσμα επιρροής είτε από το οικογενειακό είτε από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν, είτε και από τα δύο αυτά περιβάλλοντα μαζί, είναι η βασικότερη αιτία που οδηγεί στο φαινόμενο των απομονωμένων μαθητών. Οι απομονωμένοι μαθητές βρίσκονται σε δυσμενή θέση, αποκλείονται από την επικοινωνία και αντιμετωπίζουν προβλήματα στην προσαρμογή τους στο περιβάλλον του σχολείου. Συχνά γίνονται θύματα επιθετικής συμπεριφοράς από τους συμμαθητές τους αλλά και οι ίδιοι διαμορφώνουν επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά και γενικά δείχνουν αποστροφή προς το σχολείο και τις δραστηριότητές του.

«Σημαντικός φυσικά για τη συγκεκριμένη παράμετρο είναι ο ρόλος του Διευθυντή, ο οποίος πρέπει να στοχεύει στη δημιουργία συνθηκών που επιτρέπουν την ενδυνάμωση των μαθητών, την έκφραση και κατανόηση της διαφορετικότητας, την ενθάρρυνση της σχολικής συμμετοχής, την ευαισθητοποίηση και την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης μεταξύ των μαθητών αλλά και των εκπαιδευτικών.» (Τσιρώνης, 2008) Για να ανταποκριθεί λοιπόν ο Διευθυντής στον εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό, συμβουλευτικό και διοικητικό του ρόλο, είναι απαραίτητο να διαθέτει επικοινωνιακές δεξιότητες. Με τον τρόπο αυτό θα αμβλύνει τις αντιθέσεις στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας και θα συμβάλλει στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στο πλαίσιο αυτής.

Η παρούσα ερευνητική εργασία επικεντρώνεται στον επικοινωνιακό ρόλο του Διευθυντή της σχολικής μονάδας, ώστε να μειωθούν οι αρνητικές επιδράσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος, να εξοβελιστούν τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που επηρεάζουν αρνητικά τις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας και κυρίως διαταράσσουν τις σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους, ώστε να ανταποκριθεί το σχολείο με επιτυχία στις σύγχρονες προκλήσεις.

B ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 3ο

3.1 Σκοπός και στόχοι της ερευνητικής προσέγγισης

Με τη συμβολή της θεωρητικής διερεύνησης και της βιβλιογραφικής αναζήτησης που αναλύθηκε και παρουσιάστηκε στα προηγούμενα κεφάλαια ο ερευνητικός σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι η επίδραση που ασκεί η τοπική κοινωνία στη διαμόρφωση του κλίματος στο σχολείο και ο επικοινωνιακός ρόλος του/της Διευθυντή/ντριας. Επιμέρους στόχοι της ερευνητικής μελέτης είναι πρώτον σε ποιο βαθμό τα προβλήματα που παρουσιάζονται στις σχέσεις των μελών μιας τοπικής κοινωνίας στην οποία εδρεύει το σχολείο καθώς και οι αρνητικές αντιλήψεις και νοοτροπίες που αναπτύσσονται σ' αυτήν, επηρεάζουν τις σχέσεις των μαθητών/τριών του σχολείου και δεύτερον ποιες επικοινωνιακές δεξιότητες χρειάζεται να καλλιεργήσει και να εφαρμόσει ο/η Διευθυντής/ντρια της σχολικής μονάδας, ώστε: α) να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις αυτών των προβλημάτων στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας και β) να συμβάλλει στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας.

3.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της διπλωματικής εργασίας συνεπάγονται τη διατύπωση και επιχείρηση αποδοχής ή απόρριψης των εξής ερευνητικών ερωτημάτων:

1) Σε ποιο βαθμό παρουσιάζονται και αναπτύσσονται στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας στερεότυπα, προκαταλήψεις, αρνητικές αντιλήψεις και νοοτροπίες;

2) Σε ποιο βαθμό τέτοιες αντιλήψεις επηρεάζουν τις σχέσεις των μαθητών/τριών ενός σχολείου που εδρεύει σ' αυτήν την τοπική κοινωνία;

3) Ποιες επικοινωνιακές δεξιότητες χρειάζεται να καλλιεργήσει και να εφαρμόσει ο/η Διευθυντής/ντρια της σχολικής μονάδας και σε ποιο βαθμό,

ώστε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις αυτών των προβλημάτων στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας και να συμβάλει έτσι στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας;

3.3 Μεθοδολογία της έρευνας

Με βάση τον σκοπό και τα ερευνητικά ερωτήματα της συγκεκριμένης μελέτης επιλέχθηκε ο ποσοτικός ερευνητικός σχεδιασμός. Ενδείκνυται ο συγκεκριμένος σχεδιασμός, καθώς έχει στόχο τη συλλογή των απόψεων των εκπαιδευτικών και των διευθυντών σχετικά με τις αρνητικές αντιλήψεις, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που υπάρχουν στην τοπική κοινωνία και επηρεάζουν τις μαθητικές σχέσεις καθώς και τις επικοινωνιακές δεξιότητες που χρειάζεται να διαθέτει ένας διευθυντής μιας σχολικής μονάδας. Έπειτα αξιολογούνται τα δεδομένα, περιγράφεται η τάση των απαντήσεων μετά τη στατιστική επεξεργασία και ερμηνεύεται η επίδραση δημογραφικών παραγόντων, όπως η ηλικία, το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης και η προϋπηρεσία τόσο στις αρνητικές αντιλήψεις, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις στην τοπική κοινωνία και στις μαθητικές σχέσεις όσο και στις επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή. Ο ποσοτικός σχεδιασμός θεωρείται ο πιο κατάλληλος, εφόσον τα δεδομένα που συλλέχθηκαν είναι προσωπικές απόψεις διευθυντών και εκπαιδευτικών στις ποικίλες ερευνητικές κατηγορίες. (Creswell, 2011)

3.4 Ερευνητικό εργαλείο και αξιοπιστία

Η μέτρηση των ερωτήσεων και η συλλογή των δεδομένων για την παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί το πιο κατάλληλο ερευνητικό εργαλείο για μια διπλωματική εργασία ποσοτικού σχεδιασμού. Η χρήση ερωτηματολογίου με ερωτήσεις κλειστού τύπου Likert δίνει τη δυνατότητα στην ερευνήτρια να συλλέξει τα δεδομένα των απαντήσεων με ευκολία και αμεσότητα, καθώς και να τα επεξεργαστεί εφαρμόζοντας ποικίλες μεθόδους στατιστικής ανάλυσης και συσχέτισης ανάμεσα στις μεταβλητές του ερωτηματολογίου (Creswell, 2011). Ταυτόχρονα, η πρωτοφανής επικρατούσα κατάσταση εξαιτίας της

έξαρσης της πανδημίας Covid-19 συντέλεσε στη χρήση ερωτηματολογίου για ερευνητικό εργαλείο. Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε με κατάλληλο τρόπο, ώστε να διασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή αξιοπιστία και εγκυρότητα του. Τα χαρακτηριστικά αυτά ενισχύονται, καθώς οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είναι διατυπωμένες με σαφήνεια, λιτότητα και αμεσότητα. Η υπάρχουσα δομή του ερευνητικού εργαλείου συνεπικουρεί στο γεγονός όλοι οι διευθυντές και οι εκπαιδευτικοί της έρευνας να απαντήσουν τις ίδιες ερωτήσεις με όμοια σειρά (Creswell, 2011, Robson, 2010). Για να υπολογιστεί ο βαθμός εσωτερικής συνοχής του ερευνητικού εργαλείου εφαρμόζεται ο συντελεστής alpha (α) του Cronbach.

Το παρόν ερωτηματολόγιο διαθέτει τέσσερις βασικούς άξονες. Ο αρχικός άξονας περιέχει ερωτήσεις σχετικές με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος της έρευνας. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι το φύλο, η ηλικιακή ομάδα, το βασικό επίπεδο εκπαίδευσης, τα χρόνια προϋπηρεσίας στην εκπαίδευση και η εκπαιδευτική ιδιότητα των συμμετεχόντων. Όλες αυτές οι μεταβλητές περιλαμβάνουν απαντήσεις κατηγορικής κλίμακας. Ο δεύτερος άξονας του ερωτηματολογίου περιέχει 7 ερωτήσεις που αφορούν τις αρνητικές αντιλήψεις, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις στην τοπική κοινωνία. Οι ερωτήσεις αυτές στοχεύουν να δώσουν απάντηση στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα και αναφέρονται σε αρνητικές αντιλήψεις ως προς το φύλο, την ηλικία, την εθνικότητα, το θρήσκευμα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και άλλους παράγοντες. Η τιμή του Cronbach είναι ίση με $\alpha = 0.96$ για το συγκεκριμένο δείγμα. Υποδεικνύεται πολύ μεγάλη εσωτερική συνοχή του ερευνητικού εργαλείου για το παρόν δείγμα. Η πενταβάθμια κλίμακα Likert χρησιμοποιείται για να απαντηθούν οι ερωτήσεις αυτού του άξονα με αντιστοιχία συμφωνώ απόλυτα = «1», συμφωνώ = «2», ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ = «3», διαφωνώ = «4», διαφωνώ απόλυτα = «5».

Ο επόμενος άξονας του ερωτηματολογίου περιέχει 15 μεταβλητές που αφορούν τις αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις στις μαθητικές σχέσεις. Στόχος των ερωτήσεων αυτών είναι να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα και αναφέρονται σε αρνητικές αντιλήψεις και στερεότυπα, όπως τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια, όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια, τα αγόρια είναι πιο άτακτα επειδή ταιριάζει στη φύση

τους, οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται και ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό κ.ά. Η τιμή του Cronbach είναι ίση με $\alpha = 0.71$ για το συγκεκριμένο δείγμα. Υποδεικνύεται επαρκής εσωτερική συνοχή του ερευνητικού εργαλείου για το παρόν δείγμα. Η πενταβάθμια κλίμακα Likert χρησιμοποιείται για να απαντηθούν οι ερωτήσεις αυτού του άξονα με αντιστοιχία συμφωνώ απόλυτα = «1», συμφωνώ = «2», ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ = «3», διαφωνώ = «4», διαφωνώ απόλυτα = «5».

Ο τελευταίος άξονας του ερωτηματολογίου περιέχει 23 μεταβλητές που αφορούν τις επικοινωνιακές δεξιότητες που χρειάζεται να διαθέτει ένας διευθυντής μιας σχολικής μονάδας, ώστε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις των στερεοτύπων και προκαταλήψεων στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας. Στόχος των ερωτήσεων αυτών είναι να δοθεί απάντηση στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα και αναφέρονται σε επικοινωνιακές δεξιότητες, όπως ο διευθυντής πρέπει να διαθέτει όχι μόνο διοικητικές αλλά και επικοινωνιακές δεξιότητες, πρέπει να εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει, πρέπει να σέβεται και να αποδέχεται τη διαφορετικότητα, πρέπει να είναι οικείος, ώστε οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία, πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία με τους μαθητές, πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους, να είναι υπομονετικός με τους μαθητές και να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές κ.ά. Η τιμή του Cronbach είναι ίση με $\alpha = 0.85$ για το συγκεκριμένο δείγμα. Υποδεικνύεται μεγάλη εσωτερική συνοχή του ερευνητικού εργαλείου για το παρόν δείγμα. Η πενταβάθμια κλίμακα Likert χρησιμοποιείται για να απαντηθούν οι ερωτήσεις αυτού του άξονα με αντιστοιχία συμφωνώ απόλυτα = «1», συμφωνώ = «2», ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ = «3», διαφωνώ = «4», διαφωνώ απόλυτα = «5».

Πίνακας 1: Αξιοπιστία κλιμάκων ερωτηματολογίου

Υποενότητα ερωτηματολογίου	Συντελεστής α του Cronbach	Πλήθος μεταβλητών
Αρνητικές Αντιλήψεις, Στερεότυπα, Προκαταλήψεις στην τοπική κοινωνία	0.96	7
Αρνητικές Αντιλήψεις, Στερεότυπα, Προκαταλήψεις στις σχέσεις μαθητών/τριών	0.71	15
Επικοινωνιακές Δεξιότητες ενός διευθυντή	0.85	23

Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε σε μορφή Googleform, ώστε να εξοικονομηθεί χρόνος και να αποφευχθεί η άμεση επαφή εξαιτίας της παρούσας πανδημίας. Το ερευνητικό εργαλείο ανέβηκε σε μορφή Googleform τον Ιανουάριο 2021 και ολοκληρώθηκε μετά από τρεις εβδομάδες η λήψη των δεδομένων.

3.5 Μέθοδοι στατιστικής επεξεργασίας και ανάλυσης

Το στατιστικό πακέτο SPSSv.24 χρησιμοποιήθηκε για να κωδικοποιηθούν, να επεξεργαστούν και να αναλυθούν τα δεδομένα της μελέτης. Ειδικότερα, για τη στατιστική ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών παρουσιάστηκαν πίνακες ποσοστών-συχνοτήτων και τα αντίστοιχα ραβδογράμματα. Για τη στατιστική ανάλυση των τριών ερευνητικών ερωτημάτων χρησιμοποιήθηκαν αρχικά πίνακες συχνοτήτων-ποσοστών και ραβδογράμματα. Επιπλέον, για τον δεύτερο άξονα του ερωτηματολογίου και

το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αντίστοιχα εφαρμόστηκε έλεγχος ισότητας μέσω των τιμών t-test των απαντήσεων για να διαπιστωθεί αν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των απόψεων ανδρών – γυναικών για τον βαθμό παρουσίας και ανάπτυξης στερεοτύπων, προκαταλήψεων και αρνητικών αντιλήψεων στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας. Έλεγχος διακυμάνσεων ANOVA εφαρμόστηκε για να παρατηρηθεί αν επιδρά το επίπεδο εκπαίδευσης στις απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας σχετικά με τον βαθμό παρουσίας και ανάπτυξης στερεοτύπων, προκαταλήψεων και αρνητικών αντιλήψεων στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας. Για τον τρίτο άξονα του ερωτηματολογίου και το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αντίστοιχα εφαρμόστηκε έλεγχος διακυμάνσεων ANOVA για να διαπιστωθεί αν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των απόψεων των συμμετεχόντων ανάλογα με την ηλικία τους για τον βαθμό επίδρασης στερεοτύπων, προκαταλήψεων και αρνητικών αντιλήψεων στο πλαίσιο των μαθητικών σχέσεων. Έλεγχος διακυμάνσεων ANOVA εφαρμόστηκε ακόμη για να παρατηρηθεί αν επιδρά η προϋπηρεσία στην εκπαίδευση στις απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας σχετικά με τον βαθμό επίδρασης στερεοτύπων, προκαταλήψεων και αρνητικών αντιλήψεων στο πλαίσιο των μαθητικών σχέσεων. Για τον τέταρτο άξονα του ερωτηματολογίου και το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αντίστοιχα εφαρμόστηκε έλεγχος ισότητας μέσω των τιμών t-test των απαντήσεων για να διαπιστωθεί αν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των απόψεων εκπαιδευτικών – διευθυντών για τις επικοινωνιακές δεξιότητες που χρειάζεται να καλλιεργήσει και να εφαρμόσει ο/η διευθυντής/τρια της σχολικής μονάδας. Έλεγχος διακυμάνσεων ANOVA εφαρμόστηκε για να παρατηρηθεί αν επιδρά η βαθμίδα διδασκαλίας το τρέχον σχολικό έτος στις απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας σχετικά με τις επικοινωνιακές δεξιότητες που χρειάζεται να καλλιεργήσει και να εφαρμόσει ο/η διευθυντής/τρια της σχολικής μονάδας. Όλοι οι στατιστικοί έλεγχοι πραγματοποιήθηκαν σε επίπεδο σημαντικότητας 5% (0.05).

3.6 Δειγματοληψία και δημογραφικά χαρακτηριστικά

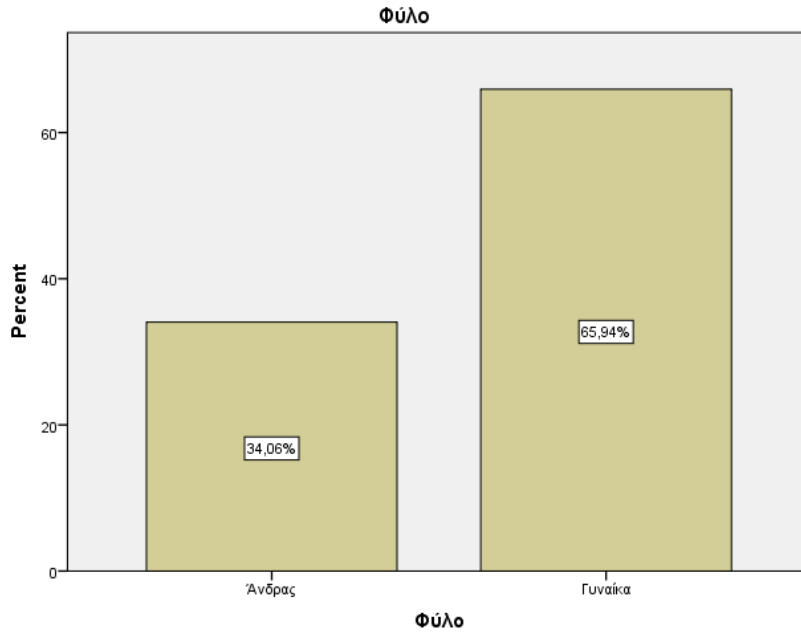
Ο πληθυσμός της παρούσας έρευνας αποτελείται από διευθυντές και εκπαιδευτικούς σχολικών μονάδων του νομού Θεσσαλονίκης. Το δείγμα

αποτελεί ένα υποσύνολο του πληθυσμού με ίδια χαρακτηριστικά με αυτά του πληθυσμού και η επιλογή του έγινε με βολική δειγματοληψία. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με δειγματοληψία χωρίς πιθανότητα και συνεπώς δεν είναι εφικτό να χαρακτηριστεί το δείγμα αντιπροσωπευτικό (Creswell, 2011). Στο γεγονός αυτό συντελεί και η έλλειψη επαρκώς υψηλού αριθμού ατόμων που απαιτείται για μια ποσοτική έρευνα. Επομένως, η διπλωματική εργασία έχει στόχο την περιγραφή απόψεων των ατόμων του δείγματος σχετικά με τις αρνητικές αντιλήψεις στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας, την επίδραση αυτών στις μαθητικές σχέσεις και τις επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή.

Σύμφωνα με τους πίνακες συχνοτήτων και τα αντίστοιχα ραβδογράμματα των δημογραφικών χαρακτηριστικών (Πίνακες 2 – 8) παρατηρείται ότι η πλειοψηφία του δείγματος (65.9%) είναι γυναίκες, ενώ το υπόλοιπο 34.1% είναι άνδρες. Στο δείγμα συμμετείχαν συνολικά 138 άτομα. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (42%) είναι άτομα ηλικίας 46 – 57 ετών, ενώ μόλις το 16.7% είναι άτομα ηλικίας 58 ετών κι άνω. Επιπλέον, οι περισσότεροι συμμετέχοντες (65.2%) είναι έγγαμοι, ενώ μόλις το 34.8% είναι άγαμοι. Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης σχεδόν τα μισά άτομα της έρευνας (48.9%) είναι κάτοχοι πτυχίου πανεπιστημίου, το 48.2% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος, ενώ μόλις το 2.9% είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος. Το μεγαλύτερο ποσοστό της έρευνας (31.9%) έχουν 11 – 20 χρόνια προϋπηρεσίας, το 27.5% έχουν λιγότερα από 10 χρόνια προϋπηρεσίας, ενώ μόλις το 15.2% έχουν περισσότερα από 30 χρόνια προϋπηρεσίας. Το 83.9% των συμμετεχόντων της έρευνας είναι εκπαιδευτικοί, ενώ μόλις το 16.1% είναι διευθυντές σχολείων. Το μεγαλύτερο τμήμα του δείγματος (40.1%) διδάσκουν σε Γενικό Λύκειο, το 21.2% σε Δημοτικό σχολείο, το 20.4% σε Γυμνάσιο, ενώ μόλις το 5.8% του δείγματος διδάσκουν σε Επαγγελματικό Λύκειο.

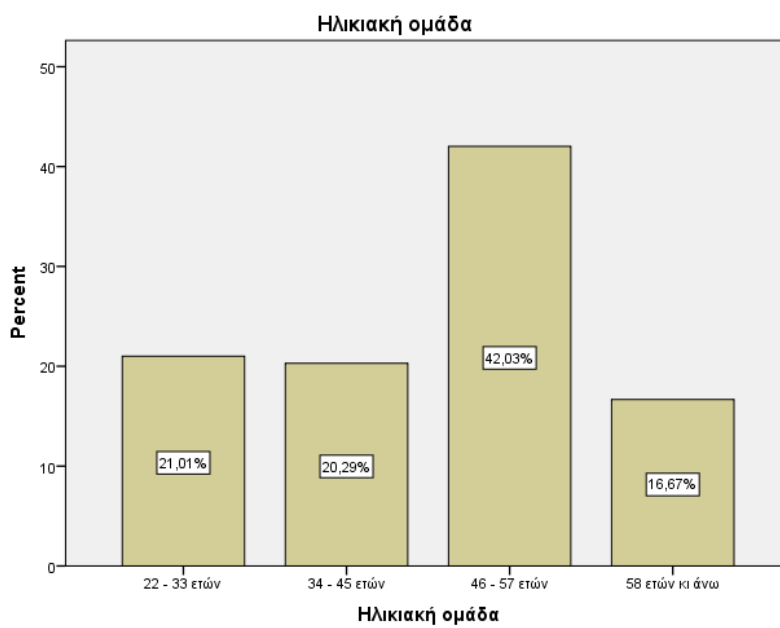
Πίνακας 2: Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Άνδρας	47	34,1
Γυναίκα	91	65,9
Σύνολο	138	100,0

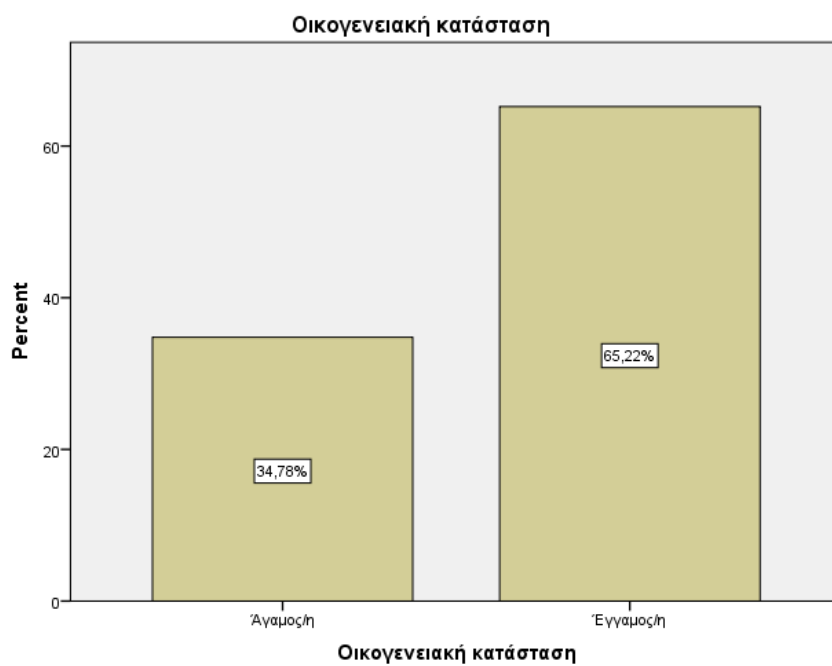
Πίνακας 3: Ηλικιακή ομάδα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
22 - 33 ετών	29	21,0
34 - 45 ετών	28	20,3
46 - 57 ετών	58	42,0
58 ετών κί άνω	23	16,7
Σύνολο	138	100,0

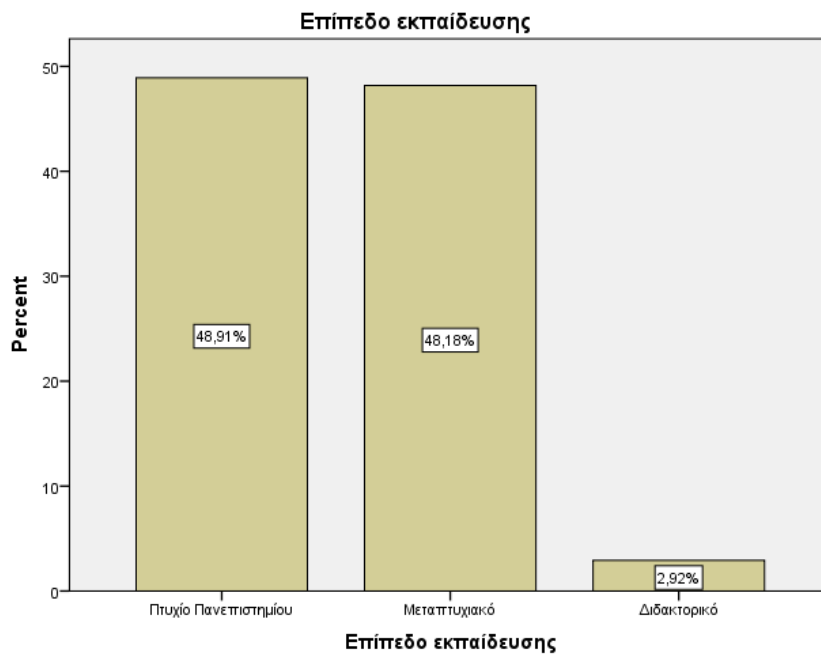

Πίνακας 4: Οικογενειακή κατάσταση

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Άγαμος/η	48	34,8
Έγγαμος/η	90	65,2
Σύνολο	138	100,0

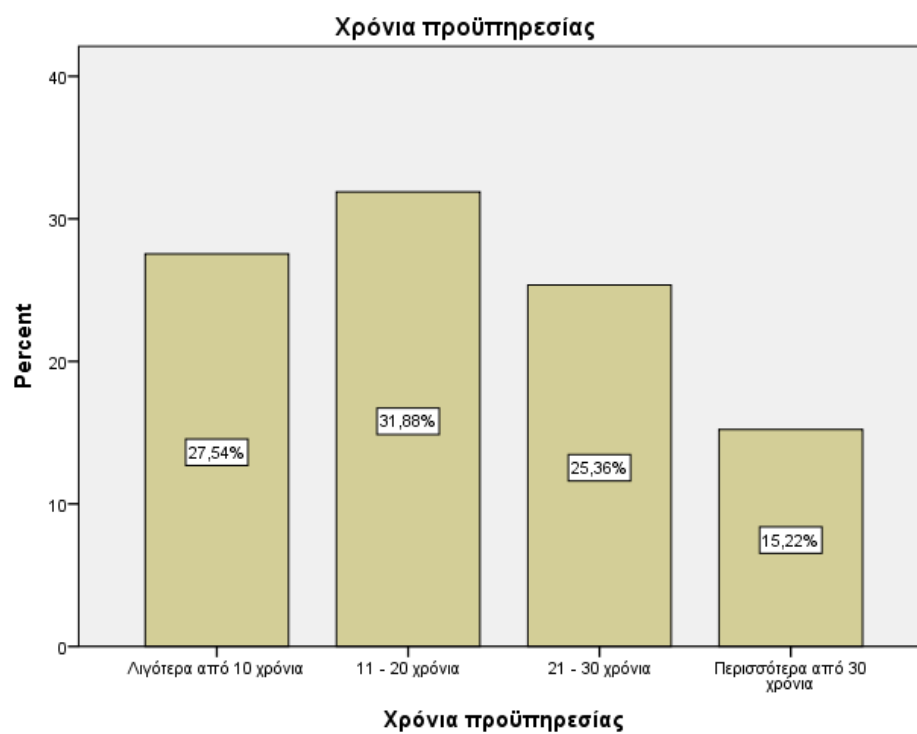
Πίνακας 5: Επίπεδο εκπαίδευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Πτυχίο Πανεπιστημίου	67	48,9
Μεταπτυχιακό	66	48,2
Διδακτορικό	4	2,9
Σύνολο	137	100,0

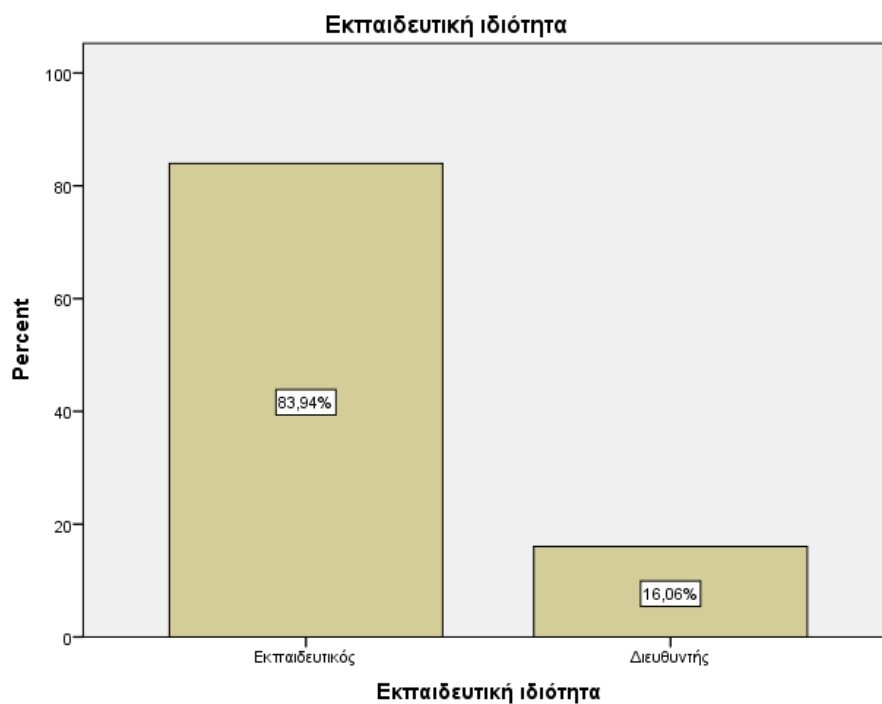
Πίνακας 6: Χρόνια προϋπηρεσίας

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Λιγότερα από 10 χρόνια	38	27,5
11 - 20 χρόνια	44	31,9
21 - 30 χρόνια	35	25,4
Περισσότερα από 30 χρόνια	21	15,2
Σύνολο	138	100,0

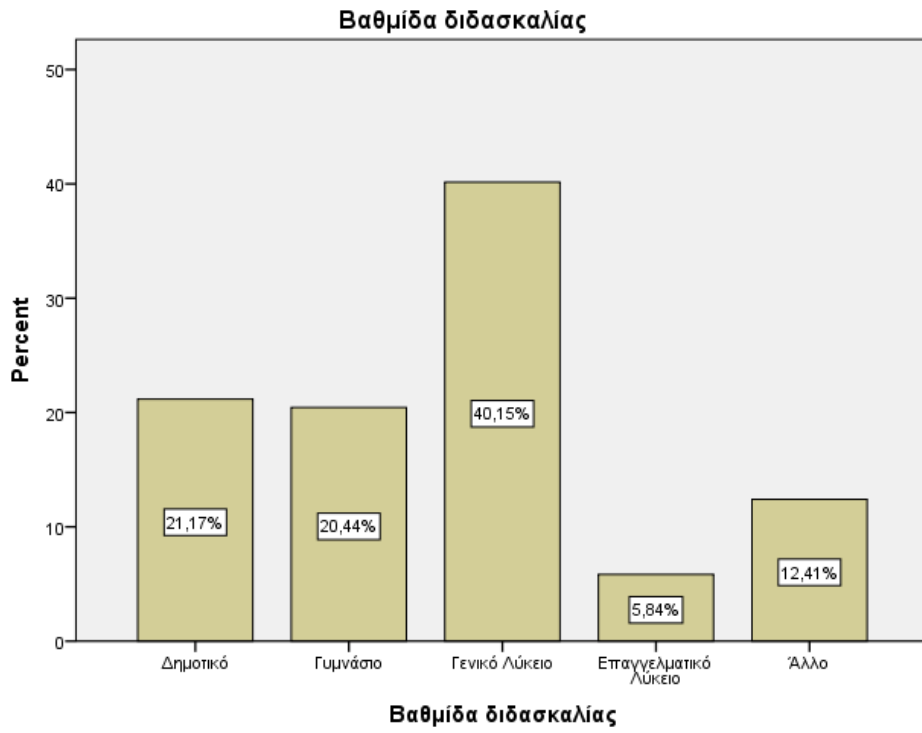

Πίνακας 7: Εκπαιδευτική ιδιότητα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Εκπαιδευτικός	115	83,9
Διευθυντής	22	16,1
Σύνολο	137	100,0

Πίνακας 8: Βαθμίδα διδασκαλίας

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Δημοτικό	29	21,2
Γυμνάσιο	28	20,4
Γενικό Λύκειο	55	40,1
Επαγγελματικό Λύκειο	8	5,8
Άλλο	17	12,4
Σύνολο	137	100,0

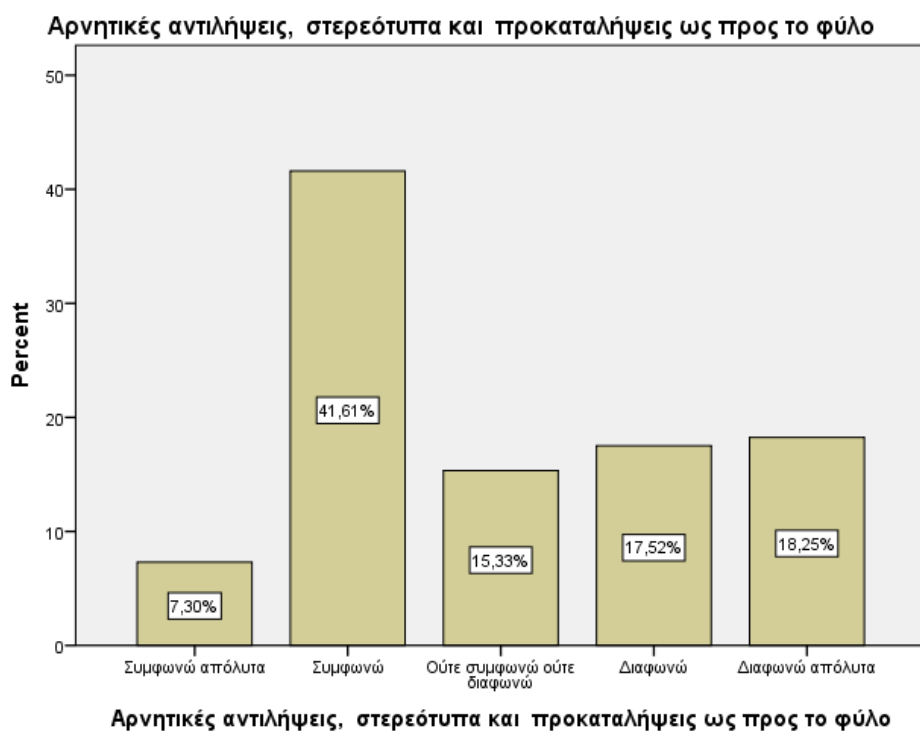

Κεφάλαιο 4ο: Αποτελέσματα

4.1 Βαθμός παρουσίας και ανάπτυξης στερεοτύπων, προκαταλήψεων, αρνητικών αντιλήψεων και νοοτροπιών στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας

Πίνακας 9: Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις ως προς το φύλο

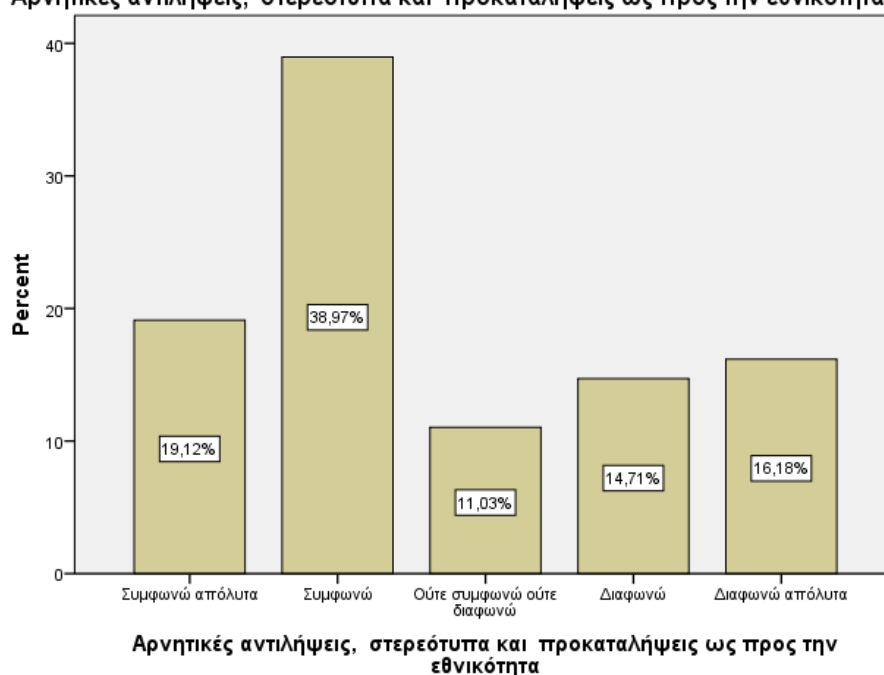
	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	10	7,3
Συμφωνώ	57	41,6
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	21	15,3
Διαφωνώ	24	17,5
Διαφωνώ απόλυτα	25	18,2
Σύνολο	137	100,0

Πίνακας 10: Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	26	19,1
Συμφωνώ	53	39,0
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	15	11,0
Διαφωνώ	20	14,7
Διαφωνώ απόλυτα	22	16,2
Σύνολο	136	100,0

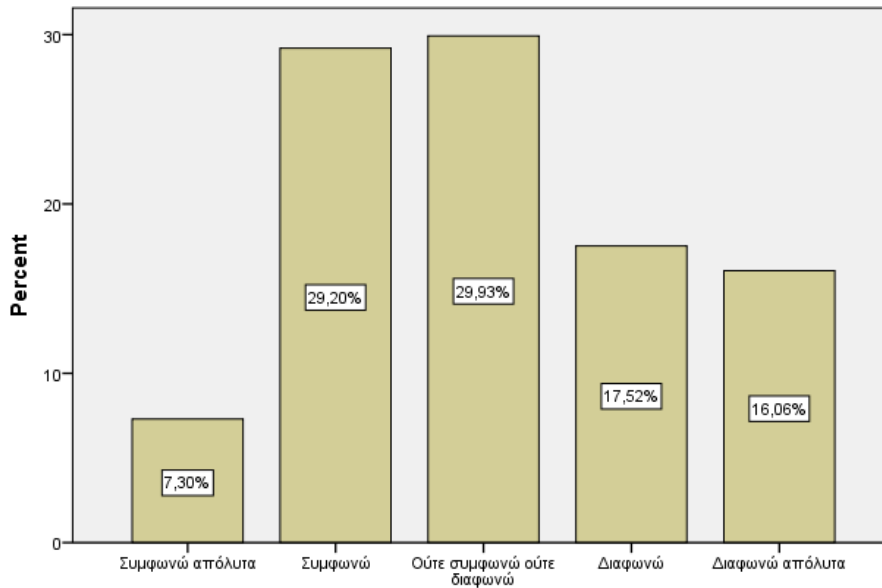
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα

Πίνακας 11: Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις ως προς το οικονομικό status

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	10	7,3
Συμφωνώ	40	29,2
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	41	29,9
Διαφωνώ	24	17,5
Διαφωνώ απόλυτα	22	16,1
Σύνολο	137	100,0

Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το οικονομικό status

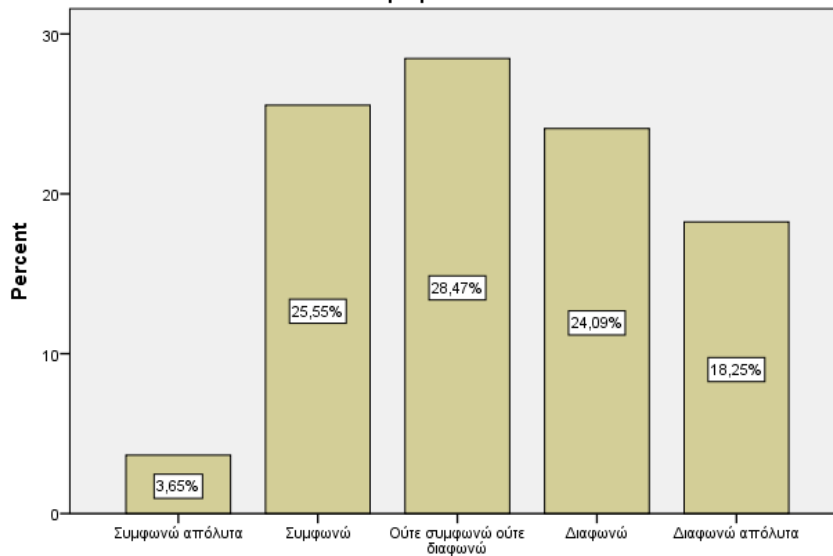

Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το οικονομικό status

Πίνακας 12: Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις ως προς την ηλικία

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	5	3,6
Συμφωνώ	35	25,5
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	39	28,5
Διαφωνώ	33	24,1
Διαφωνώ απόλυτα	25	18,2
Σύνολο	137	100,0

Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις παρουσιάζονται ως προς την ηλικία

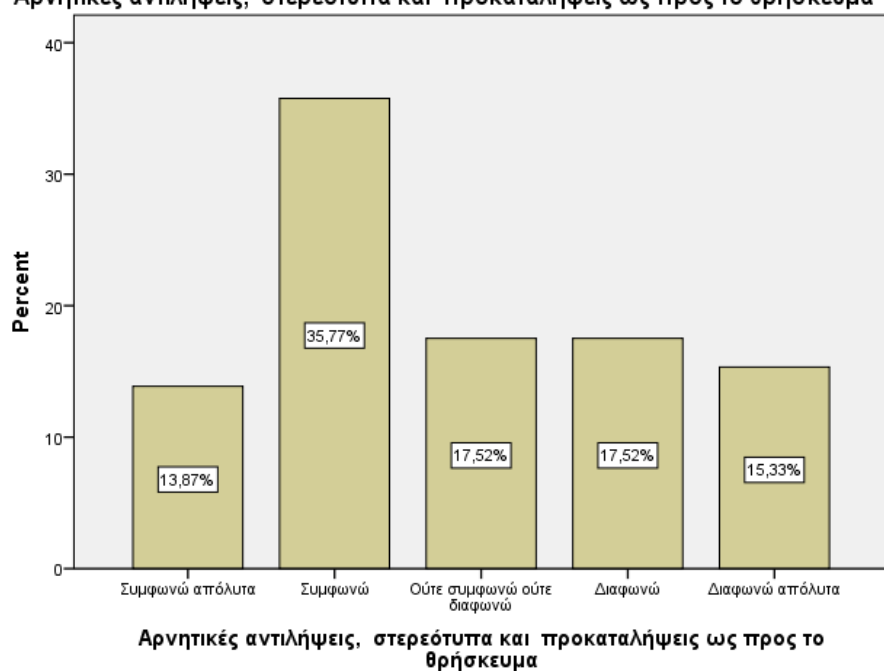

Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις παρουσιάζονται ως προς την ηλικία

Πίνακας 13: Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα

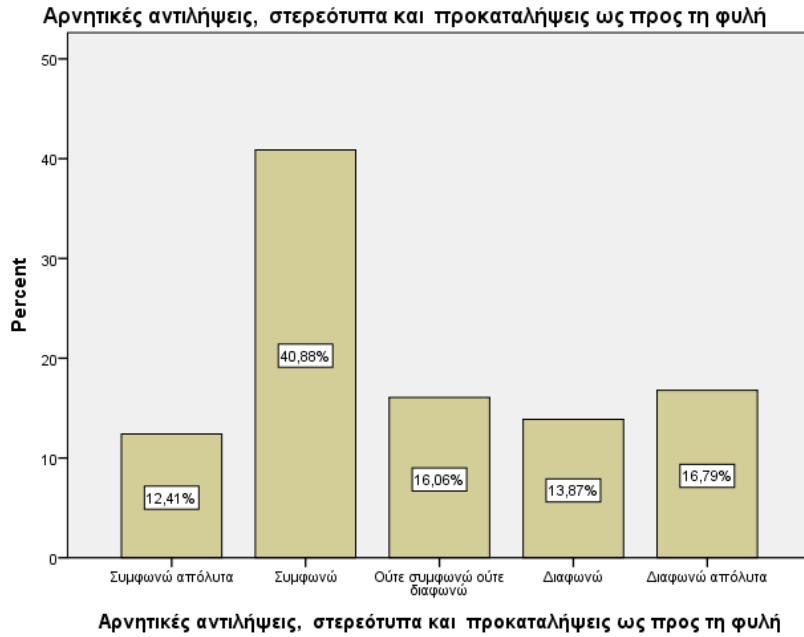
	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	19	13,9
Συμφωνώ	49	35,8
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	24	17,5
Διαφωνώ	24	17,5
Διαφωνώ απόλυτα	21	15,3
Σύνολο	137	100,0

Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα

Πίνακας 14: Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις ως προς τη φυλή

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	17	12,4
Συμφωνώ	56	40,9
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	22	16,1
Διαφωνώ	19	13,9
Διαφωνώ απόλυτα	23	16,8
Σύνολο	137	100,0

Πίνακας 15: Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις ως προς τον σεξουαλικό προσανατολισμό

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	33	24,1
Συμφωνώ	50	36,5
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	18	13,1
Διαφωνώ	13	9,5
Διαφωνώ απόλυτα	23	16,8
Σύνολο	137	100,0

Πίνακας 16: Περιγραφική στατιστική αρνητικών αντιλήψεων στην τοπική κοινωνία ως προς το φύλο

	Φύλο	Πλήθος	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το φύλο	Άνδρας	47	2,57	1,118
	Γυναίκα	90	3,19	1,306
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα	Άνδρας	47	2,11	1,202
	Γυναίκα	89	3,01	1,353
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το οικονομικό status	Άνδρας	47	2,81	1,076
	Γυναίκα	90	3,19	1,226
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις παρουσιάζονται ως προς την ηλικία	Άνδρας	47	3,06	1,009
	Γυναίκα	90	3,39	1,196
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα	Άνδρας	47	2,49	1,177
	Γυναίκα	90	3,03	1,328
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τη φυλή	Άνδρας	47	2,40	1,097
	Γυναίκα	90	3,03	1,353
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό	Άνδρας	47	2,06	1,150
	Γυναίκα	90	2,86	1,434

Πίνακας 17: Έλεγχος ανεξάρτητων δειγμάτων t-test αρνητικών προκαταλήψεων στην τοπική κοινωνία ως προς το φύλο

		Levene's Test για έλεγχο διακυμάνσεων		t	Βαθμοί ελευθερίας	p-τιμή	Διαφορά Μέσης τιμής
		F	p-τιμή				
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το φύλο	Ίσες διακυμάνσεις	5,543	,020	-2,742	135	,007	-,614
	Άνισες διακυμάνσεις			-2,879	106,872	,005	-,614
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα	Ίσες διακυμάνσεις	5,465	,021	-3,852	134	,000	-,905
	Άνισες διακυμάνσεις			-3,995	103,815	,000	-,905
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις	Ίσες διακυμάνσεις	2,185	,142	-1,796	135	,075	-,380

ως προς το οικονομικό status	Άνισες διακυμάνσεις			-1,871	104,644	,064	-,380
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις παρουσιάζονται ως προς την ηλικία	Ίσες διακυμάνσεις Άνισες διακυμάνσεις	7,073	,009	-1,590	135	,114	-,325
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα	Ίσες διακυμάνσεις Άνισες διακυμάνσεις	2,026	,157	-2,364	135	,019	-,544
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τη φυλή	Ίσες διακυμάνσεις Άνισες διακυμάνσεις	7,330	,008	-2,749	135	,007	-,629
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό	Ίσες διακυμάνσεις Άνισες διακυμάνσεις	10,631	,001	-3,273	135	,001	-,792
				-3,506	112,691	,001	-,792

Πίνακας 18: Έλεγχος ANOVA αρνητικών αντιλήψεων στην τοπική κοινωνία ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης

		Άθροισμα τετραγώνων	Βαθμοί ελευθερίας	Τετράγωνο μέσης τιμής	F	P-τιμή
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το φύλο	Μεταξύ των ομάδων	2,642	2	1,321	,820	,443
	Μέσα στις ομάδες	214,350	133	1,612		
	Σύνολο	216,993	135			
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα	Μεταξύ των ομάδων	1,562	2	,781	,416	,661
	Μέσα στις ομάδες	248,171	132	1,880		
	Σύνολο	249,733	134			
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το οικονομικό status	Μεταξύ των ομάδων	,214	2	,107	,074	,928
	Μέσα στις ομάδες	191,315	133	1,438		
	Σύνολο	191,529	135			

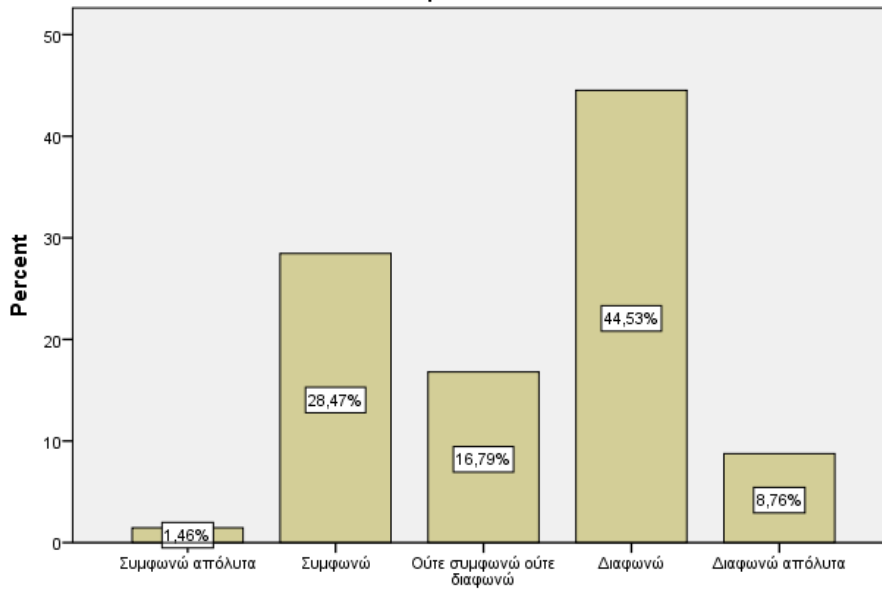
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις παρουσιάζονται ως προς την ηλικία	Μεταξύ των ομάδων Μέσα στις ομάδες Σύνολο	,238 177,144 177,382	2 133 135	,119 1,332	,089	,915
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα	Μεταξύ των ομάδων Μέσα στις ομάδες Σύνολο	2,905 223,440 226,346	2 133 135	1,453 1,680	,865	,424
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τη φυλή	Μεταξύ των ομάδων Μέσα στις ομάδες Σύνολο	,824 226,286 227,110	2 133 135	,412 1,701	,242	,785
Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό	Μεταξύ των ομάδων Μέσα στις ομάδες Σύνολο	1,046 259,712 260,757	2 133 135	,523 1,953	,268	,766

4.2 Βαθμός επίδρασης των αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις ενός σχολείου

Πίνακας 19: Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνά απόλυτα	2	1,5
Συμφωνά	39	28,5
Ούτε συμφωνά ούτε διαφωνά	23	16,8
Διαφωνά	61	44,5
Διαφωνά απόλυτα	12	8,8
Σύνολο	137	100,0

Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια

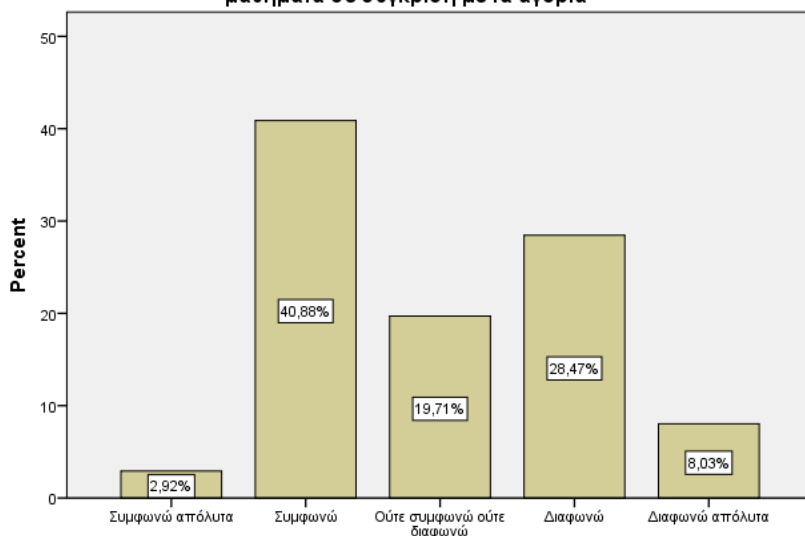

Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια

Πίνακας 20: Οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	4	2,9
Συμφωνώ	56	40,9
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	27	19,7
Διαφωνώ	39	28,5
Διαφωνώ απόλυτα	11	8,0
Σύνολο	137	100,0

Οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια

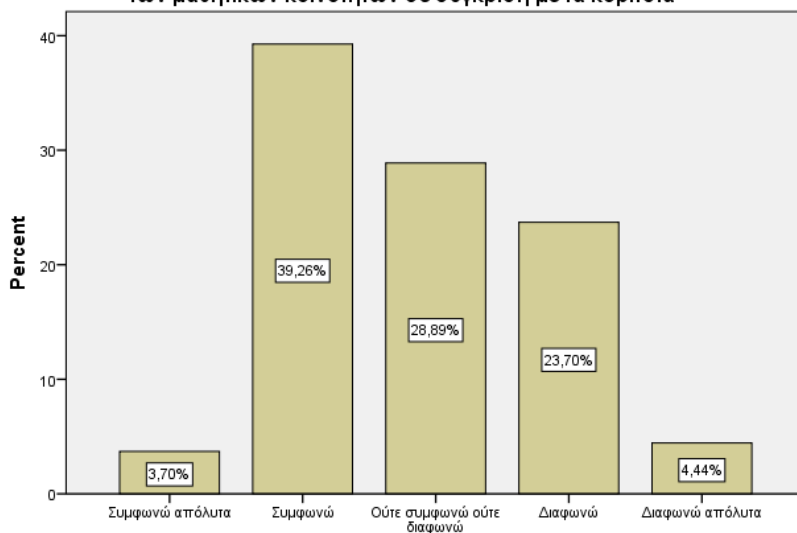

Οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια

Πίνακας 21: Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	5	3,7
Συμφωνώ	53	39,3
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	39	28,9
Διαφωνώ	32	23,7
Διαφωνώ απόλυτα	6	4,4
Σύνολο	135	100,0

Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια

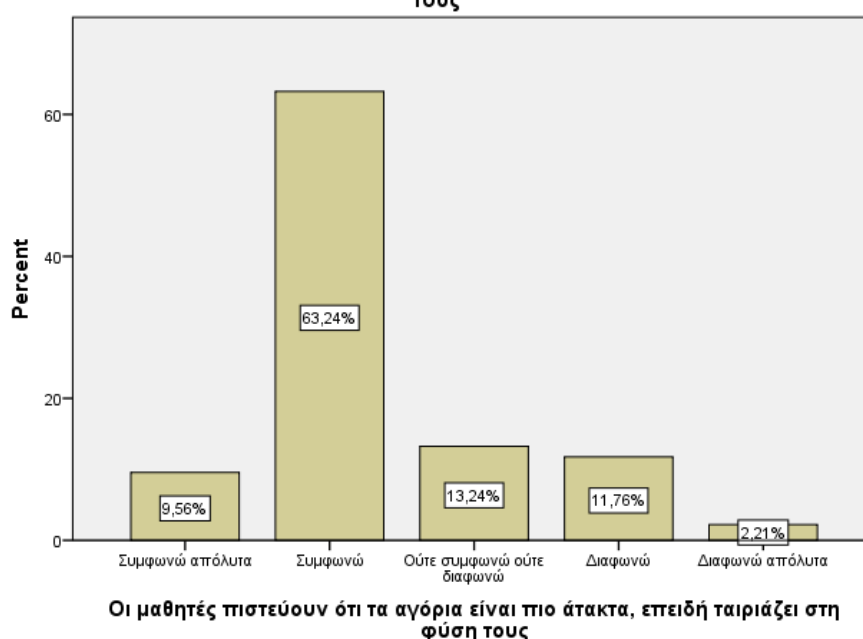

Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια

Πίνακας 22: Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	13	9,6
Συμφωνώ	86	63,2
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	18	13,2
Διαφωνώ	16	11,8
Διαφωνώ απόλυτα	3	2,2
Σύνολο	136	100,0

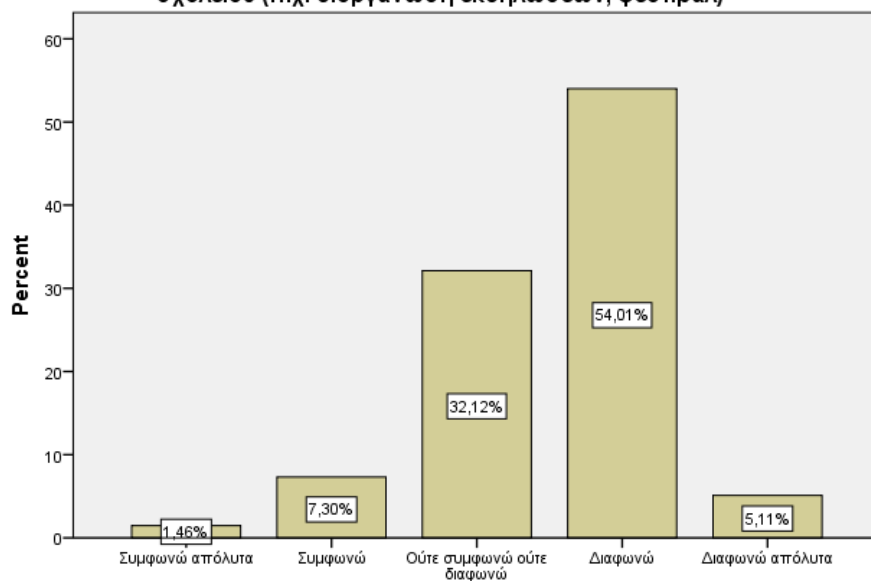
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους

Πίνακας 23: Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου (π.χ. διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ)

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	2	1,5
Συμφωνώ	10	7,3
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	44	32,1
Διαφωνώ	74	54,0
Διαφωνώ απόλυτα	7	5,1
Σύνολο	137	100,0

Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου (π.χ. διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ)

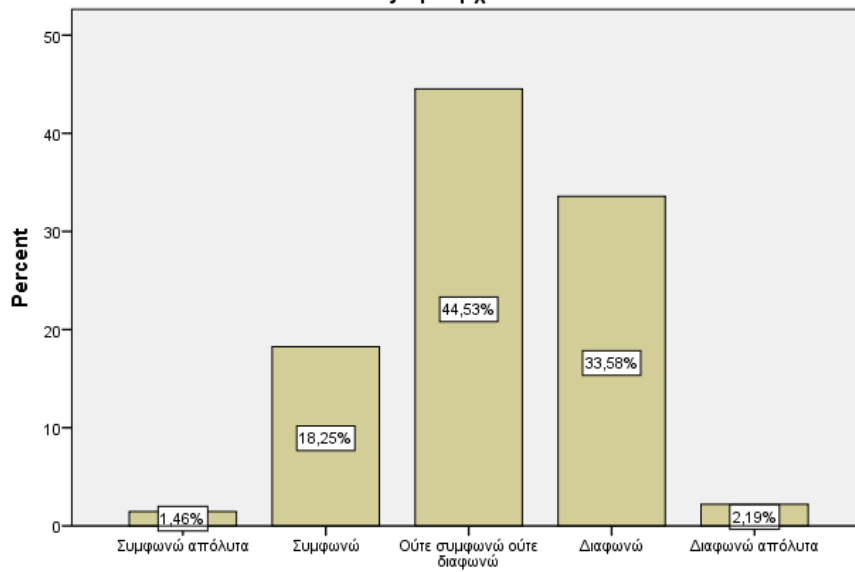

Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου (π.χ. διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ)

Πίνακας 24: Οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	2	1,5
Συμφωνώ	25	18,2
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	61	44,5
Διαφωνώ	46	33,6
Διαφωνώ απόλυτα	3	2,2
Σύνολο	137	100,0

Οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται

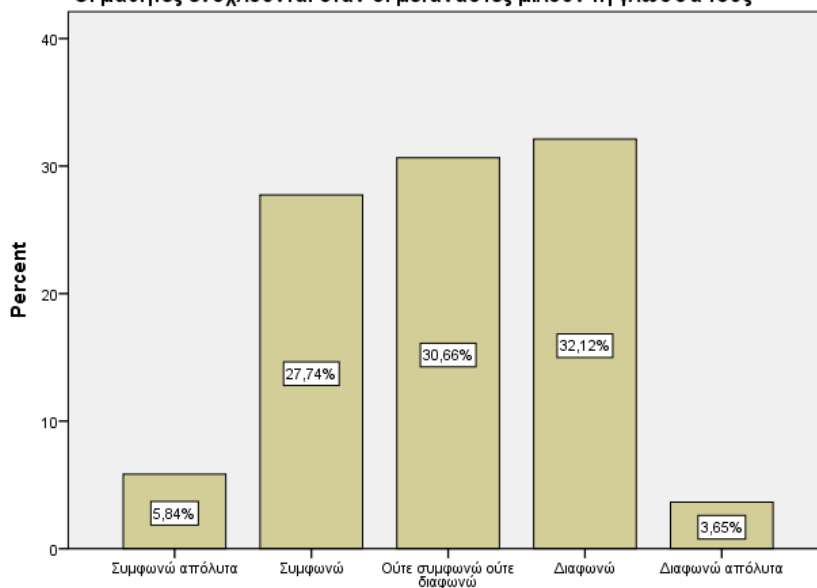

Οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται

Πίνακας 25: Οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	8	5,8
Συμφωνώ	38	27,7
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	42	30,7
Διαφωνώ	44	32,1
Διαφωνώ απόλυτα	5	3,6
Σύνολο	137	100,0

Οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους

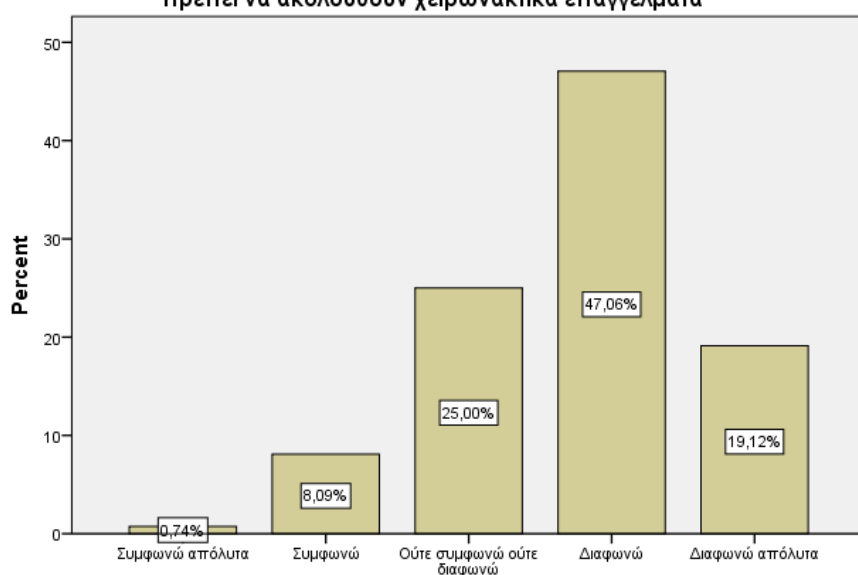

Οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους

Πίνακας 26: Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	1	,7
Συμφωνώ	11	8,1
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	34	25,0
Διαφωνώ	64	47,1
Διαφωνώ απόλυτα	26	19,1
Σύνολο	136	100,0

Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα

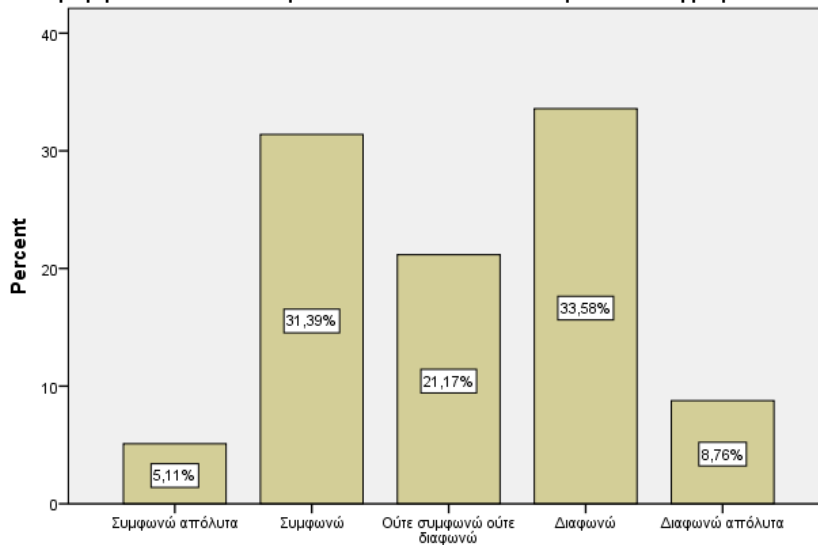

Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα

Πίνακας 27: Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	7	5,1
Συμφωνώ	43	31,4
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	29	21,2
Διαφωνώ	46	33,6
Διαφωνώ απόλυτα	12	8,8
Σύνολο	137	100,0

Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα

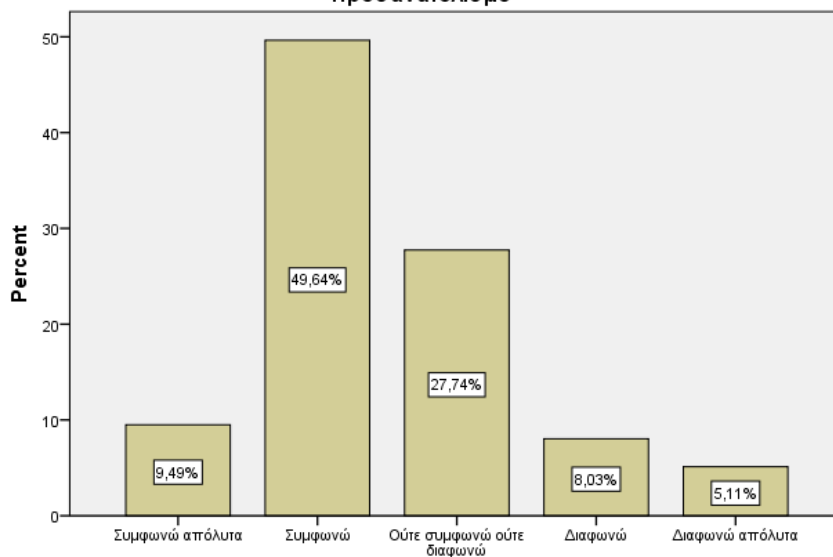

Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα

Πίνακας 28: Ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	13	9,5
Συμφωνώ	68	49,6
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	38	27,7
Διαφωνώ	11	8,0
Διαφωνώ απόλυτα	7	5,1
Σύνολο	137	100,0

Ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό

Ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό

Πίνακας 29: Οι μαθητές με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν πρέπει να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών

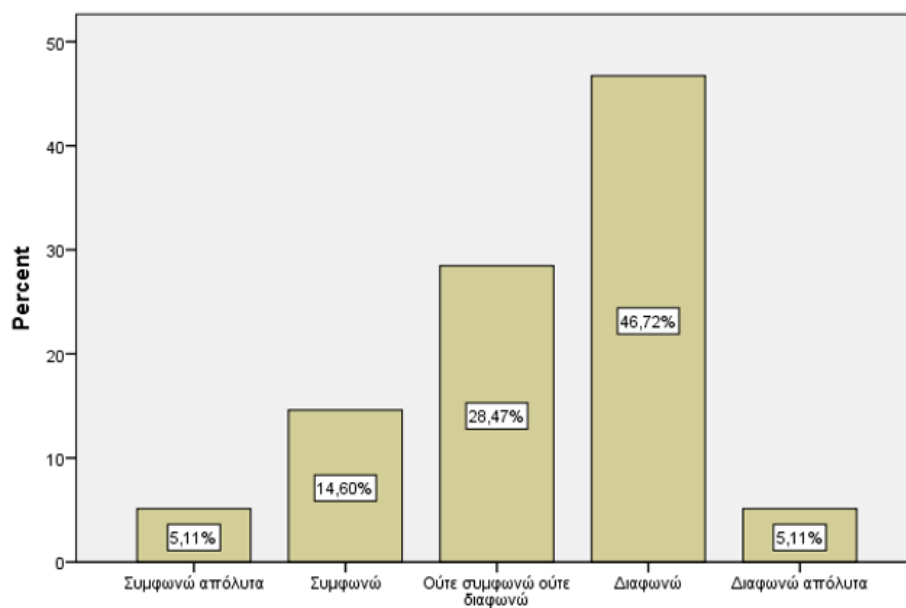
	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	5	3,7
Συμφωνώ	35	25,7
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	52	38,2
Διαφωνώ	40	29,4
Διαφωνώ απόλυτα	4	2,9
Σύνολο	136	100,0

Πίνακας 30: Όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	7	5,1
Συμφωνώ	20	14,6
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	39	28,5
Διαφωνώ	64	46,7
Διαφωνώ απόλυτα	7	5,1
Σύνολο	137	100,0

Όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους

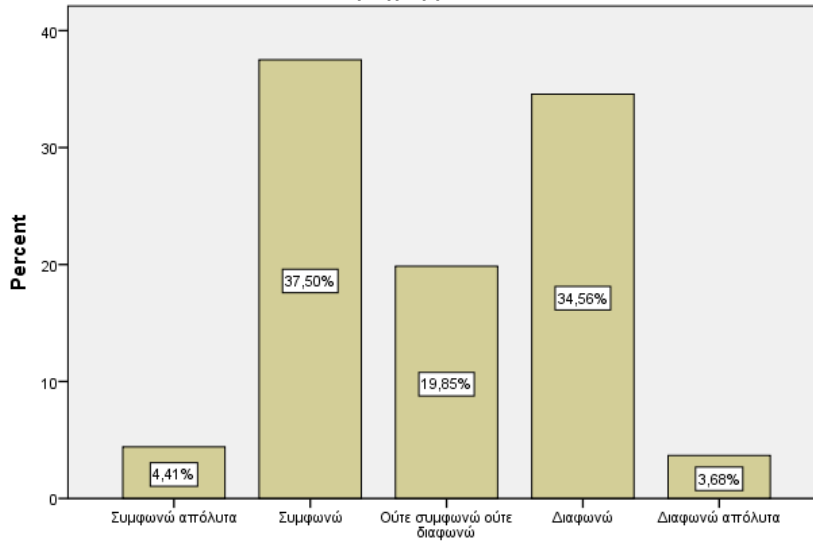

Όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους

Πίνακας 31: Όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	6	4,4
Συμφωνώ	51	37,5
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	27	19,9
Διαφωνώ	47	34,6
Διαφωνώ απόλυτα	5	3,7
Σύνολο	136	100,0

Όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα

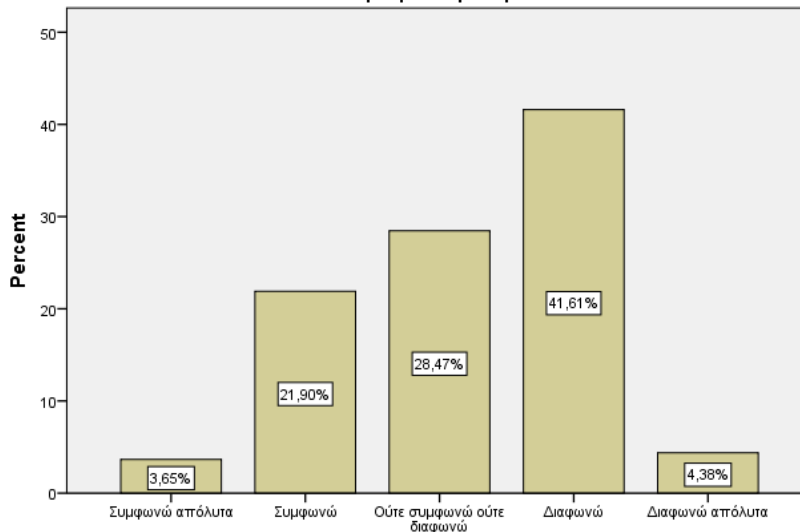

Όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα

Πίνακας 32: Όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	5	3,6
Συμφωνώ	30	21,9
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	39	28,5
Διαφωνώ	57	41,6
Διαφωνώ απόλυτα	6	4,4
Σύνολο	137	100,0

Όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση

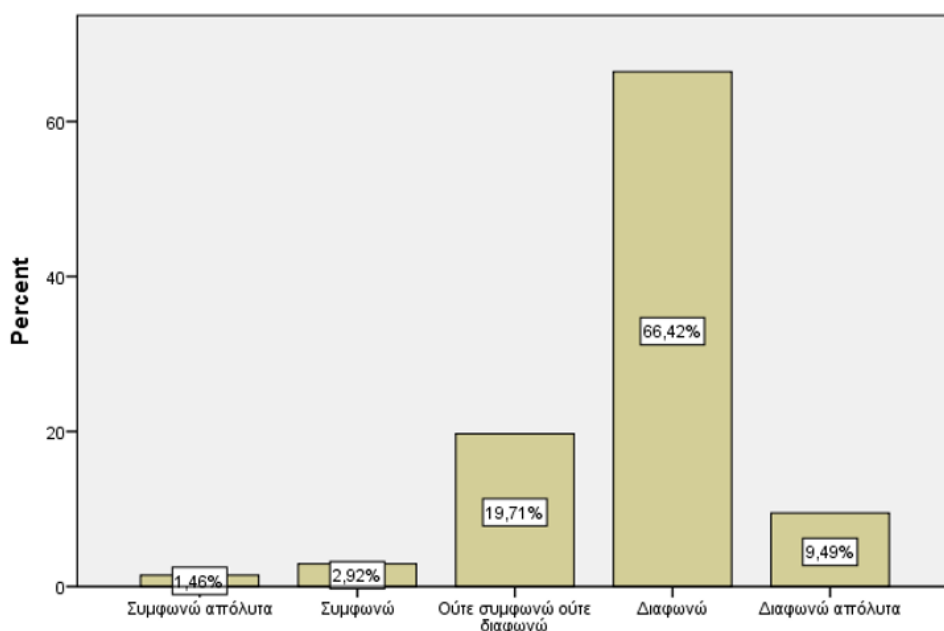

Όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση

Πίνακας 33: Οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με συμμαθητές τους

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνά απόλυτα	2	1,5
Συμφωνά	4	2,9
Ούτε συμφωνά ούτε διαφωνά	27	19,7
Διαφωνά	91	66,4
Διαφωνά απόλυτα	13	9,5
Σύνολο	137	100,0

Οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με συμμαθητές τους

Οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με συμμαθητές τους

Πίνακας 34: Έλεγχος ANOVA των αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις ως προς την ηλικία

		Άθροισμα τετραγώνων	Βαθμοίελευθερίας	Μέση τιμή τετραγώνων	F	P-τιμή
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια	Μεταξύ των ομάδων	2,744	3	,915	,867	,460
	Μέσα στις ομάδες	140,380	133	1,055		
	Σύνολο	143,124	136			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες	Μεταξύ των ομάδων	6,284	3	2,095	1,874	,137

επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια	Μέσα στις ομάδες	148,650	133	1,118		
	Σύνολο	154,934	136			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια	Μεταξύ των ομάδων	6,495	3	2,165	2,367	,074
	Μέσα στις ομάδες	119,831	131	,915		
	Σύνολο	126,326	134			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους	Μεταξύ των ομάδων	2,395	3	,798	1,013	,389
	Μέσα στις ομάδες	104,046	132	,788		
	Σύνολο	106,441	135			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου (π.χ. διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ)	Μεταξύ των ομάδων	,646	3	,215	,361	,781
	Μέσα στις ομάδες	79,383	133	,597		
	Σύνολο	80,029	136			
Οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται	Μεταξύ των ομάδων	2,561	3	,854	1,342	,263
	Μέσα στις ομάδες	84,578	133	,636		
	Σύνολο	87,139	136			
Οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους	Μεταξύ των ομάδων	,917	3	,306	,305	,821
	Μέσα στις ομάδες	133,083	133	1,001		
	Σύνολο	134,000	136			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα	Μεταξύ των ομάδων	2,933	3	,978	1,265	,289
	Μέσα στις ομάδες	102,060	132	,773		
	Σύνολο	104,993	135			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα	Μεταξύ των ομάδων	1,965	3	,655	,538	,657
	Μέσα στις ομάδες	161,802	133	1,217		
	Σύνολο	163,766	136			
Ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό	Μεταξύ των ομάδων	2,973	3	,991	1,087	,357
	Μέσα στις ομάδες	121,275	133	,912		

	Σύνολο	124,248	136			
Οι μαθητές με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν πρέπει να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών	Μεταξύ των ομάδων	1,053	3	,351	,422	,738
	Μέσα στις ομάδες	109,881	132	,832		
	Σύνολο	110,934	135			
Όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους	Μεταξύ των ομάδων	4,330	3	1,443	1,580	,197
	Μέσα στις ομάδες	121,538	133	,914		
	Σύνολο	125,869	136			
Όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα	Μεταξύ των ομάδων	1,122	3	,374	,351	,788
	Μέσα στις ομάδες	140,613	132	1,065		
	Σύνολο	141,735	135			
Όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση	Μεταξύ των ομάδων	,255	3	,085	,091	,965
	Μέσα στις ομάδες	124,607	133	,937		
	Σύνολο	124,861	136			
Οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με συμμαθητές τους	Μεταξύ των ομάδων	,587	3	,196	,385	,764
	Μέσα στις ομάδες	67,690	133	,509		
	Σύνολο	68,277	136			

Πίνακας 35: Έλεγχος ANOVA αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις ως προς την προϋπηρεσία.

		Άθροισμα τετραγώνων	Βαθμοί ελευθερίας	Μέση τιμή τετραγώνων	F	P-τιμή
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια	Μεταξύ των ομάδων	7,885	3	2,628	2,585	,056
	Μέσα στις ομάδες	135,239	133	1,017		
	Σύνολο	143,124	136			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις	Μεταξύ των ομάδων	3,599	3	1,200	1,054	,371

στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια	Μέσα στις ομάδες	151,335	133	1,138		
	Σύνολο	154,934	136			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια	Μεταξύ των ομάδων	7,954	3	2,651	2,934	,036
	Μέσα στις ομάδες	118,372	131	,904		
	Σύνολο	126,326	134			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους	Μεταξύ των ομάδων	1,269	3	,423	,531	,662
	Μέσα στις ομάδες	105,172	132	,797		
	Σύνολο	106,441	135			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου (π.χ. διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ)	Μεταξύ των ομάδων	1,609	3	,536	,910	,438
	Μέσα στις ομάδες	78,420	133	,590		
	Σύνολο	80,029	136			
Οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται	Μεταξύ των ομάδων	2,924	3	,975	1,539	,207
	Μέσα στις ομάδες	84,215	133	,633		
	Σύνολο	87,139	136			
Οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους	Μεταξύ των ομάδων	3,448	3	1,149	1,171	,323
	Μέσα στις ομάδες	130,552	133	,982		
	Σύνολο	134,000	136			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα	Μεταξύ των ομάδων	1,576	3	,525	,671	,571
	Μέσα στις ομάδες	103,416	132	,783		
	Σύνολο	104,993	135			
Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα	Μεταξύ των ομάδων	,713	3	,238	,194	,900
	Μέσα στις ομάδες	163,054	133	1,226		
	Σύνολο	163,766	136			
Ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό	Μεταξύ των ομάδων	,145	3	,048	,052	,984
	Μέσα στις ομάδες	124,104	133	,933		

	Σύνολο	124,248	136			
Οι μαθητές με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν πρέπει να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών	Μεταξύ των ομάδων	2,899	3	,966	1,181	,320
	Μέσα στις ομάδες	108,035	132	,818		
	Σύνολο	110,934	135			
Όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους	Μεταξύ των ομάδων	1,965	3	,655	,703	,552
	Μέσα στις ομάδες	123,904	133	,932		
	Σύνολο	125,869	136			
Όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα	Μεταξύ των ομάδων	4,973	3	1,658	1,600	,192
	Μέσα στις ομάδες	136,762	132	1,036		
	Σύνολο	141,735	135			
Όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση	Μεταξύ των ομάδων	2,172	3	,724	,785	,504
	Μέσα στις ομάδες	122,689	133	,922		
	Σύνολο	124,861	136			
Οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με συμμαθητές τους	Μεταξύ των ομάδων	,364	3	,121	,238	,870
	Μέσα στις ομάδες	67,913	133	,511		
	Σύνολο	68,277	136			

Πίνακας 36: Έλεγχος Tukey πολλαπλών συγκρίσεων

Εξαρτημένη μεταβλητή	(I) Χρόνια		Διαφορά μέσης τιμής (I-J)	P-τιμή
	προϋπηρεσίας	(J) Χρόνια προϋπηρεσίας		
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,187	,839
		21 - 30 χρόνια	,309	,559
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,442	,375
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,187	,839
		21 - 30 χρόνια	,496	,140
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,629	,094
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,309	,559
		11 - 20 χρόνια	-,496	,140

		Περισσότερα από 30 χρόνια	,133	,964
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,442	,375
		11 - 20 χρόνια	-,629	,094
		21 - 30 χρόνια	-,133	,964
Οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,061	,994
		21 - 30 χρόνια	,279	,680
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,317	,694
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,061	,994
		21 - 30 χρόνια	,340	,503
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,378	,546
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,279	,680
		11 - 20 χρόνια	-,340	,503
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,038	,999
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,317	,694
		11 - 20 χρόνια	-,378	,546
		21 - 30 χρόνια	-,038	,999
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,275	,576
		21 - 30 χρόνια	,349	,407
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,178	,903
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,275	,576
		21 - 30 χρόνια	,624*	,025
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,452	,287
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,349	,407
		11 - 20 χρόνια	-,624*	,025
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,171	,914
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,178	,903
		11 - 20 χρόνια	-,452	,287
		21 - 30 χρόνια	,171	,914
Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,123	,926
		21 - 30 χρόνια	,114	,948
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,092	,982
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,123	,926
		21 - 30 χρόνια	,237	,651
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,215	,810
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,114	,948
		11 - 20 χρόνια	-,237	,651
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,021	1,000
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,092	,982
		11 - 20 χρόνια	-,215	,810
		21 - 30 χρόνια	,021	1,000

Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου (π.χ. διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ)	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	,137	,853
		21 - 30 χρόνια	,093	,955
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,183	,817
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,137	,853
		21 - 30 χρόνια	-,044	,994
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,320	,402
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,093	,955
		11 - 20 χρόνια	,044	,994
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,276	,563
Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,183	,817	
	11 - 20 χρόνια	,320	,402	
	21 - 30 χρόνια	,276	,563	
Οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,296	,343
		21 - 30 χρόνια	-,147	,859
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,100	,967
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,296	,343
		21 - 30 χρόνια	,149	,844
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,396	,245
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,147	,859
		11 - 20 χρόνια	-,149	,844
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,248	,673
Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,100	,967	
	11 - 20 χρόνια	-,396	,245	
	21 - 30 χρόνια	-,248	,673	
Οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,312	,494
		21 - 30 χρόνια	,035	,999
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,064	,995
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,312	,494
		21 - 30 χρόνια	,347	,418
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,375	,487
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,035	,999
		11 - 20 χρόνια	-,347	,418
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,029	1,000
Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,064	,995	
	11 - 20 χρόνια	-,375	,487	
	21 - 30 χρόνια	-,029	1,000	
Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,249	,587
		21 - 30 χρόνια	-,085	,977
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,008	1,000
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,249	,587
		21 - 30 χρόνια	,164	,848

		Περισσότερα από 30 χρόνια		,257	,707
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		,085	,977
		11 - 20 χρόνια		-,164	,848
		Περισσότερα από 30 χρόνια		,093	,982
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,008	1,000
		11 - 20 χρόνια		-,257	,707
		21 - 30 χρόνια		-,093	,982
Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια		,018	1,000
		21 - 30 χρόνια		,101	,980
		Περισσότερα από 30 χρόνια		,206	,904
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,018	1,000
		21 - 30 χρόνια		,082	,988
		Περισσότερα από 30 χρόνια		,187	,921
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,101	,980
		11 - 20 χρόνια		-,082	,988
		Περισσότερα από 30 χρόνια		,105	,986
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,206	,904
		11 - 20 χρόνια		-,187	,921
		21 - 30 χρόνια		-,105	,986
Ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια		,038	,998
		21 - 30 χρόνια		,012	1,000
		Περισσότερα από 30 χρόνια		,098	,982
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,038	,998
		21 - 30 χρόνια		-,026	,999
		Περισσότερα από 30 χρόνια		,060	,996
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,012	1,000
		11 - 20 χρόνια		,026	,999
		Περισσότερα από 30 χρόνια		,086	,988
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,098	,982
		11 - 20 χρόνια		-,060	,996
		21 - 30 χρόνια		-,086	,988
Οι μαθητές με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν πρέπει να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια		-,245	,618
		21 - 30 χρόνια		,009	1,000
		Περισσότερα από 30 χρόνια		-,355	,488
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		,245	,618
		21 - 30 χρόνια		,254	,607
		Περισσότερα από 30 χρόνια		-,110	,969
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		-,009	1,000
		11 - 20 χρόνια		-,254	,607
		Περισσότερα από 30 χρόνια		-,364	,479
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια		,355	,488

	30 χρόνια	11 - 20 χρόνια	,110	,969
		21 - 30 χρόνια	,364	,479
Όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,168	,863
		21 - 30 χρόνια	-,214	,781
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,366	,505
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,168	,863
		21 - 30 χρόνια	-,046	,997
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,198	,867
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,214	,781
		11 - 20 χρόνια	,046	,997
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,152	,940
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,366	,505
		11 - 20 χρόνια	,198	,867
		21 - 30 χρόνια	,152	,940
Όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,452	,195
		21 - 30 χρόνια	-,347	,469
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,089	,989
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,452	,195
		21 - 30 χρόνια	,106	,968
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,363	,554
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,347	,469
		11 - 20 χρόνια	-,106	,968
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,257	,804
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,089	,989
		11 - 20 χρόνια	-,363	,554
		21 - 30 χρόνια	-,257	,804
Όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	-,273	,580
		21 - 30 χρόνια	-,262	,651
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,043	,998
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,273	,580
		21 - 30 χρόνια	,011	1,000
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,230	,804
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,262	,651
		11 - 20 χρόνια	-,011	1,000
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,219	,842
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	,043	,998
		11 - 20 χρόνια	-,230	,804
		21 - 30 χρόνια	-,219	,842
Οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με	Λιγότερα από 10 χρόνια	11 - 20 χρόνια	,121	,872
		21 - 30 χρόνια	,014	1,000

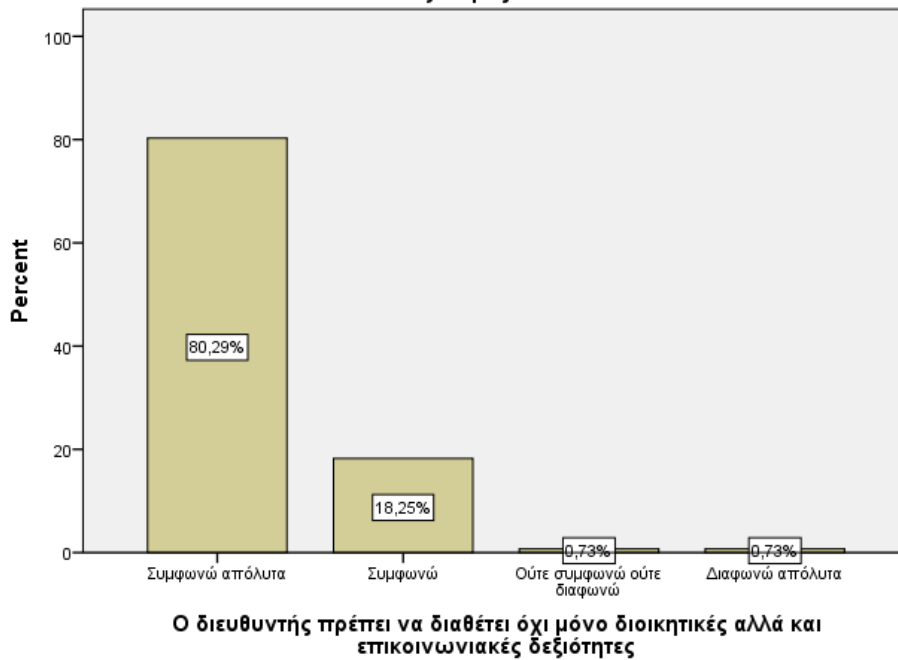
συμμαθητές τους		Περισσότερα από 30 χρόνια	,033	,998
	11 - 20 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,121	,872
		21 - 30 χρόνια	-,108	,911
		Περισσότερα από 30 χρόνια	-,089	,966
	21 - 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,014	1,000
		11 - 20 χρόνια	,108	,911
		Περισσότερα από 30 χρόνια	,019	1,000
	Περισσότερα από 30 χρόνια	Λιγότερα από 10 χρόνια	-,033	,998
		11 - 20 χρόνια	,089	,966
		21 - 30 χρόνια	-,019	1,000

4.3 Επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή

Πίνακας 37: Ο διευθυντής πρέπει να διαθέτει όχι μόνο διοικητικές αλλά και επικοινωνιακές δεξιότητες

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνά απόλυτα	110	80,3
Συμφωνά	25	18,2
Ούτε συμφωνά ούτε διαφωνά	1	,7
Διαφωνά απόλυτα	1	,7
Σύνολο	137	100,0

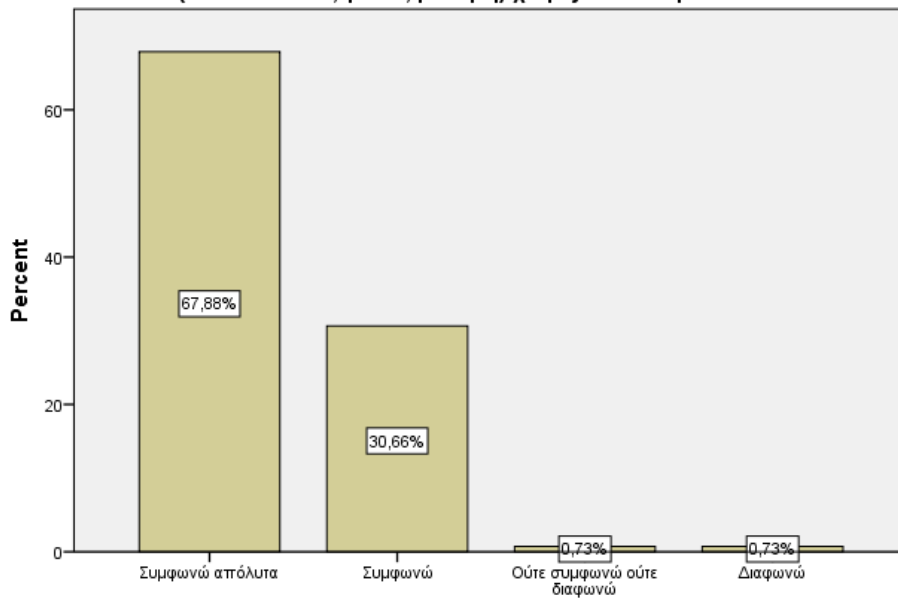
Ο διευθυντής πρέπει να διαθέτει όχι μόνο διοικητικές αλλά και επικοινωνιακές δεξιότητες

Πίνακας 38: Ο διευθυντής πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) χωρίς να τον κρίνει

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	93	67,9
Συμφωνώ	42	30,7
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	,7
Διαφωνώ	1	,7
Σύνολο	137	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) χωρίς να τον κρίνει

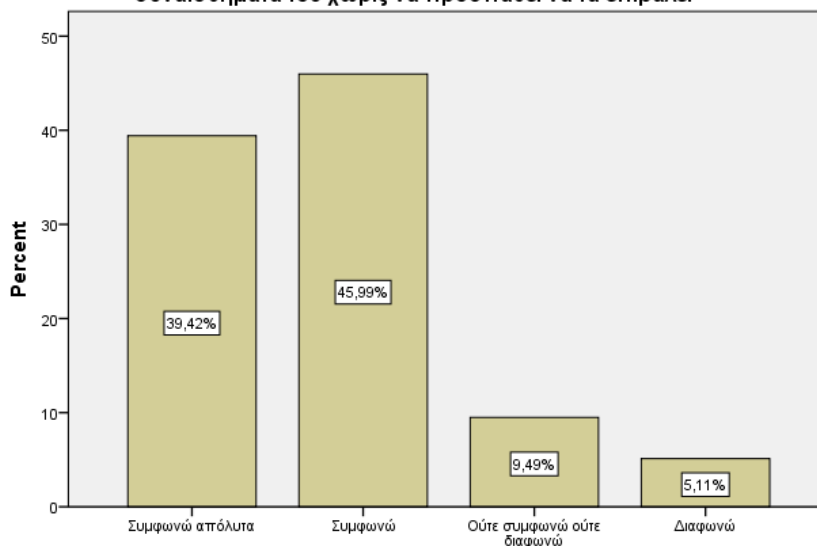

Ο διευθυντής πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) χωρίς να τον κρίνει

Πίνακας 39: Ο διευθυντής πρέπει να εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	54	39,4
Συμφωνώ	63	46,0
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	13	9,5
Διαφωνώ	7	5,1
Σύνολο	137	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει

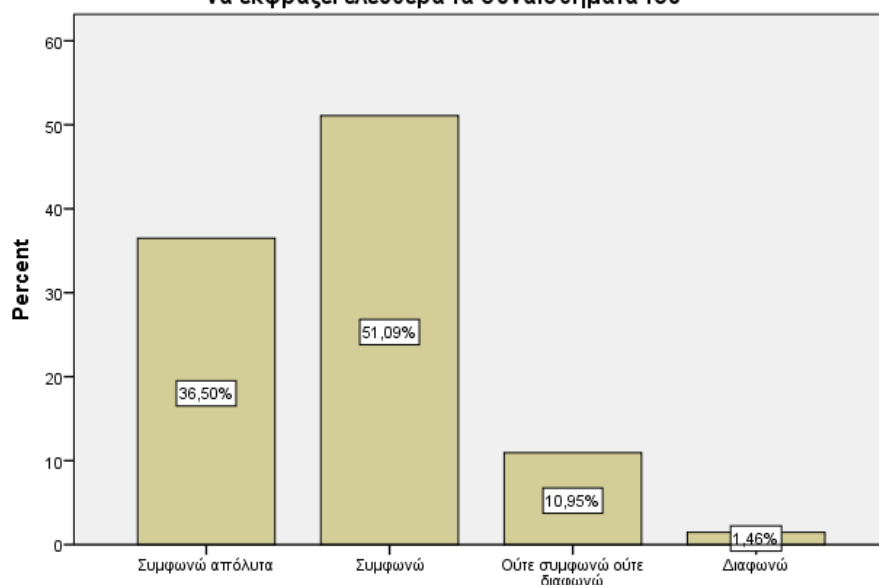

Ο διευθυντής πρέπει να εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει

Πίνακας 40: Ο διευθυντής πρέπει να αφήνει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) να εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	50	36,5
Συμφωνώ	70	51,1
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	15	10,9
Διαφωνώ	2	1,5
Σύνολο	137	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να αφήνει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) να εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του

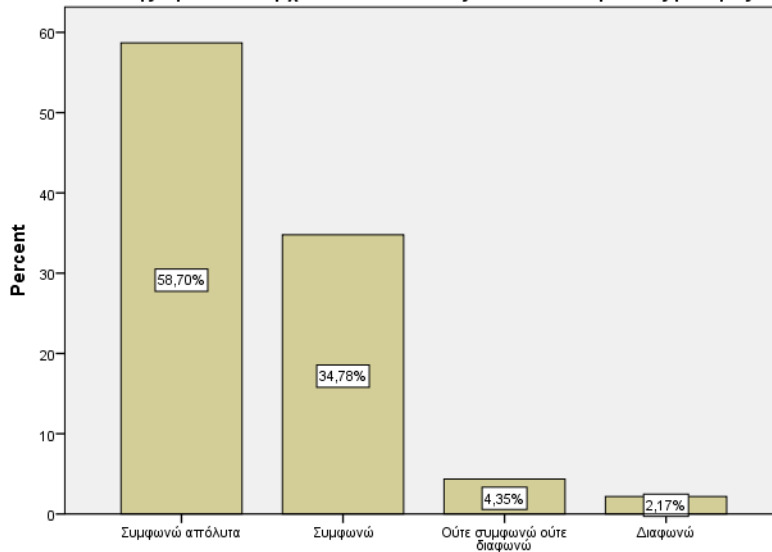

Ο διευθυντής πρέπει να αφήνει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) να εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του

Πίνακας 41: Ο διευθυντής πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία με τους μαθητές

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	81	58,7
Συμφωνώ	48	34,8
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	4,3
Διαφωνώ	3	2,2
Σύνολο	138	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία με τους μαθητές

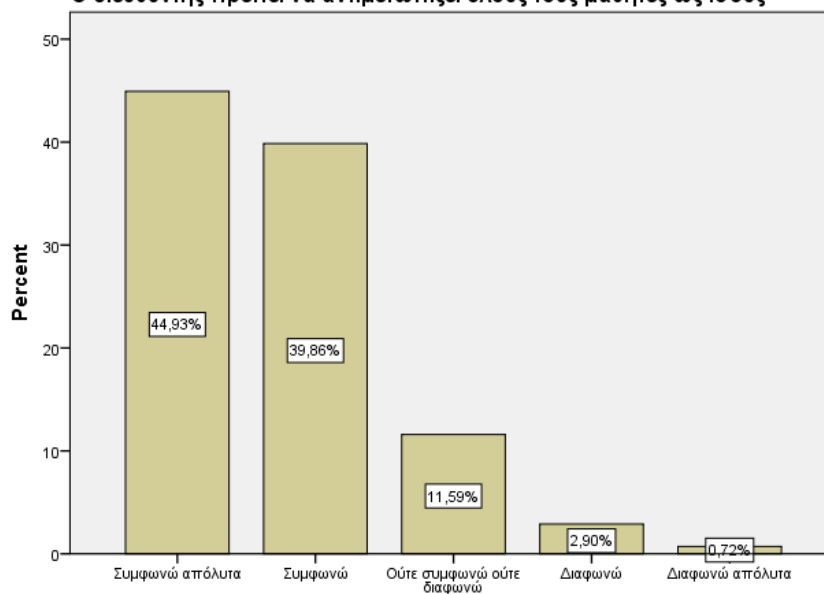

Ο διευθυντής πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία με τους μαθητές

Πίνακας 42: Ο διευθυντής πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	62	44,9
Συμφωνώ	55	39,9
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	16	11,6
Διαφωνώ	4	2,9
Διαφωνώ απόλυτα	1	,7
Σύνολο	138	100,0

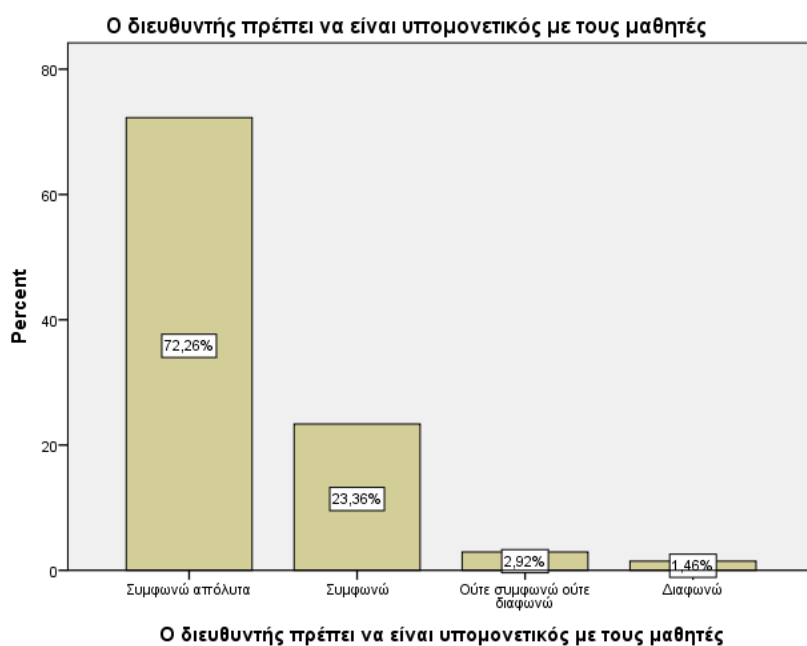
Ο διευθυντής πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους

Ο διευθυντής πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους

Πίνακας 43: Ο διευθυντής πρέπει να είναι υπομονετικός με τους μαθητές

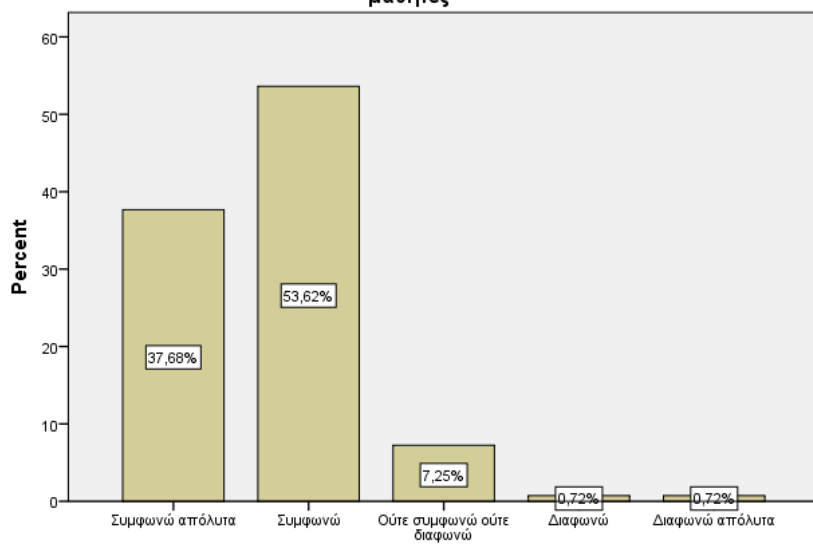
	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	99	72,3
Συμφωνώ	32	23,4
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	2,9
Διαφωνώ	2	1,5
Σύνολο	137	100,0

Πίνακας 44: Ο διευθυντής πρέπει να αποφεύγει την ηθικολογία και το κήρυγμα προς τους μαθητές

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	52	37,7
Συμφωνώ	74	53,6
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	7,2
Διαφωνώ	1	,7
Διαφωνώ απόλυτα	1	,7
Σύνολο	138	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να αποφεύγει την ηθικολογία και το κήρυγμα προς τους μαθητές

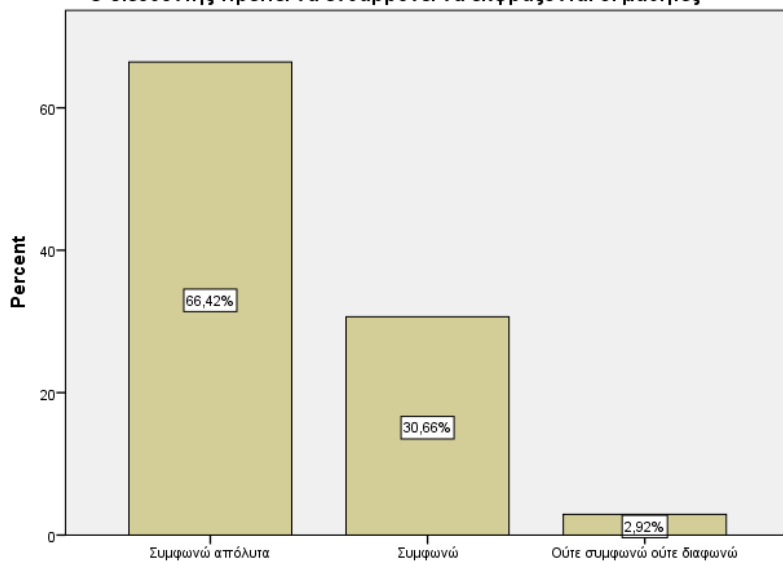

Ο διευθυντής πρέπει να αποφεύγει την ηθικολογία και το κήρυγμα προς τους μαθητές

Πίνακας 45: Ο διευθυντής πρέπει να ενθαρρύνει να εκφράζονται οι μαθητές

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	91	66,4
Συμφωνώ	42	30,7
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	2,9
Σύνολο	137	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να ενθαρρύνει να εκφράζονται οι μαθητές

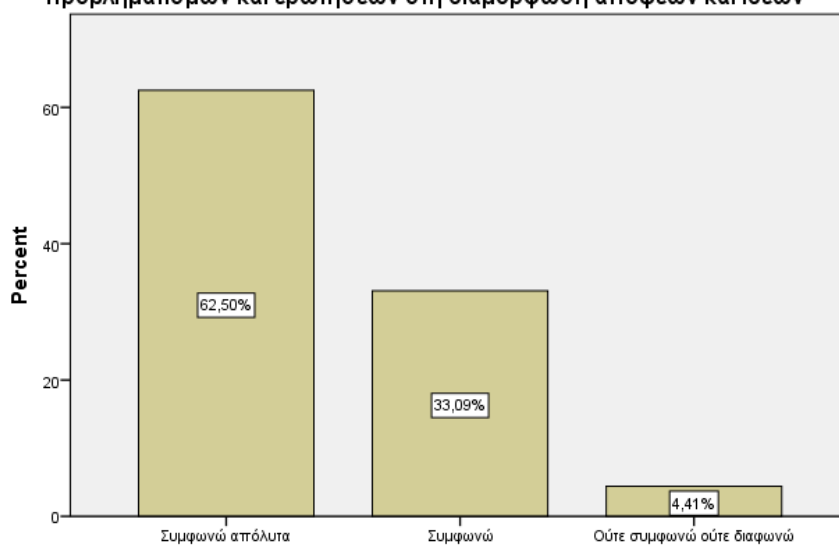

Ο διευθυντής πρέπει να ενθαρρύνει να εκφράζονται οι μαθητές

Πίνακας 46: Ο διευθυντής πρέπει να παρωθεί τους μαθητές, με την κατάλληλη διατύπωση προβληματισμών και ερωτήσεων στη διαμόρφωση απόψεων και ιδεών

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	85	62,5
Συμφωνώ	45	33,1
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	4,4
Σύνολο	136	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να παρωθεί τους μαθητές, με την κατάλληλη διατύπωση προβληματισμών και ερωτήσεων στη διαμόρφωση απόψεων και ιδεών

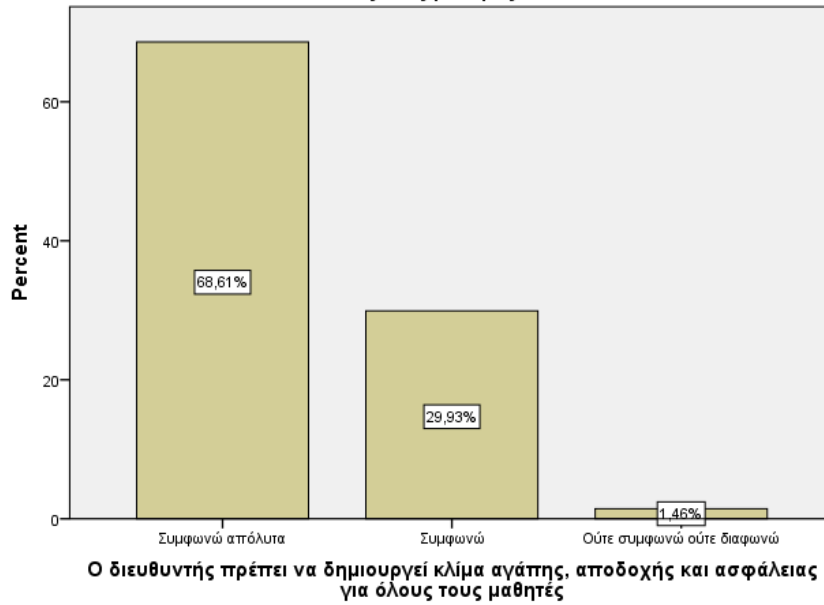

Ο διευθυντής πρέπει να παρωθεί τους μαθητές, με την κατάλληλη διατύπωση προβληματισμών και ερωτήσεων στη διαμόρφωση απόψεων και ιδεών

Πίνακας 47: Ο διευθυντής πρέπει να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	94	68,6
Συμφωνώ	41	29,9
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	1,5
Σύνολο	137	100,0

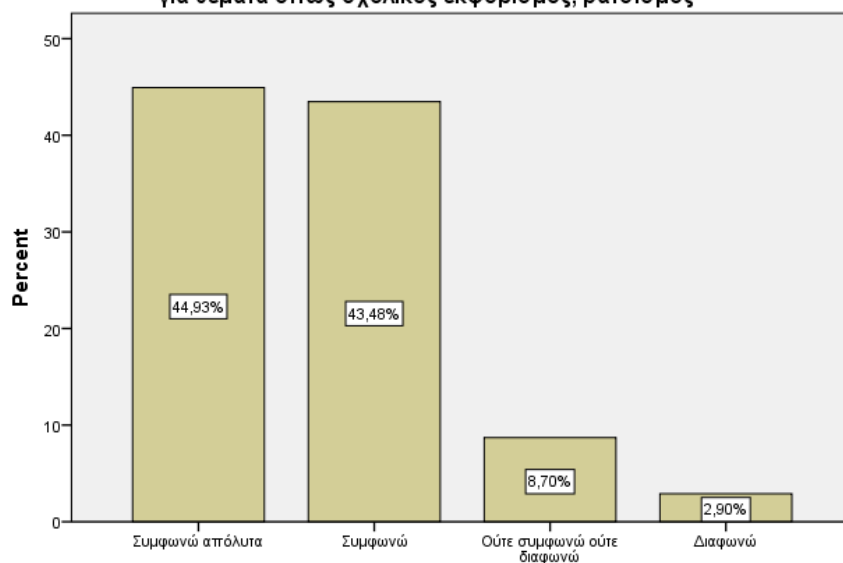
Ο διευθυντής πρέπει να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές

Πίνακας 48: Ο διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς, για να συμβουλευτούν τους μαθητές για θέματα όπως σχολικός εκφοβισμός, ρατσισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	62	44,9
Συμφωνώ	60	43,5
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	12	8,7
Διαφωνώ	4	2,9
Σύνολο	138	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς, για να συμβουλευτούν τους μαθητές για θέματα όπως σχολικός εκφοβισμός, ρατσισμός

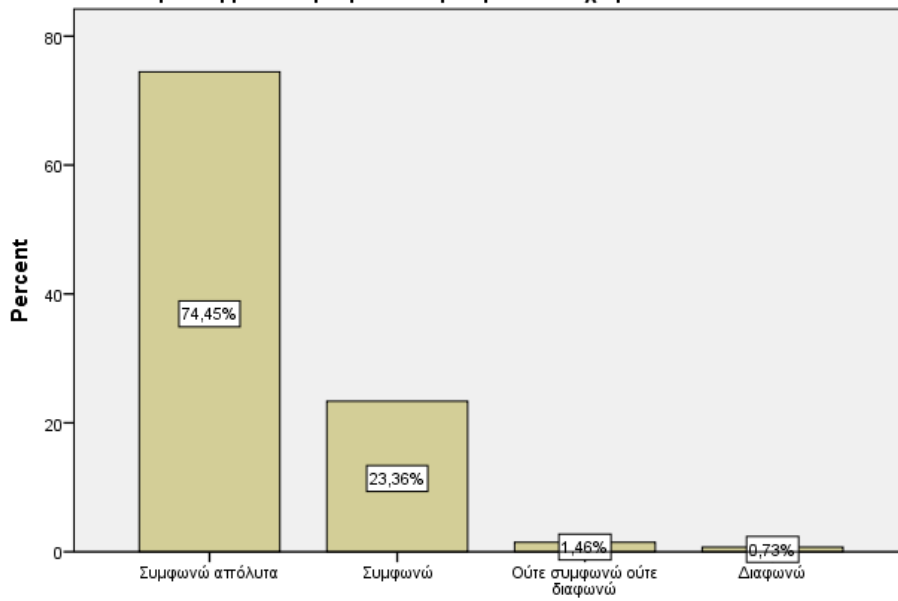

Ο διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς, για να συμβουλευτούν τους μαθητές για θέματα όπως σχολικός εκφοβισμός, ρατσισμός

Πίνακας 49: Ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να είναι οικείος, ώστε να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	102	74,5
Συμφωνώ	32	23,4
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	1,5
Διαφωνώ	1	,7
Σύνολο	137	100,0

Ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να είναι οικείος, ώστε να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία

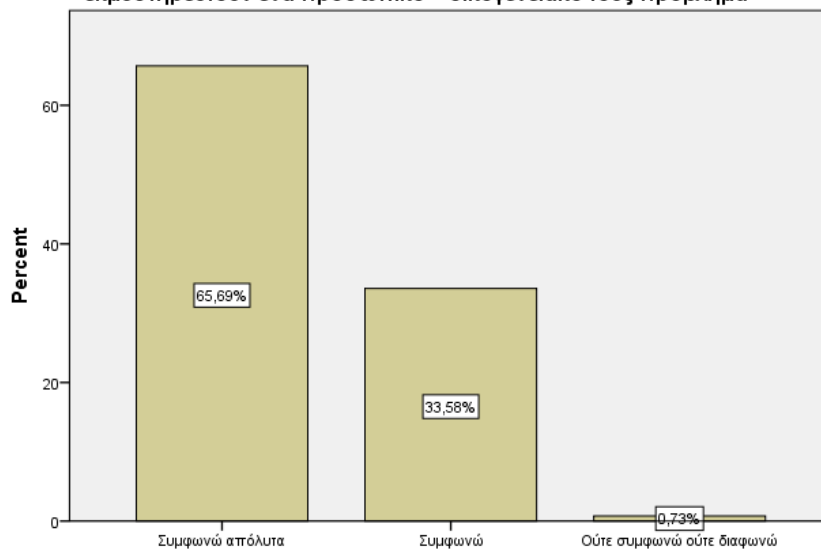

Ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να είναι οικείος, ώστε να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία

Πίνακας 50: Ο διευθυντής πρέπει να είναι διακριτικός και εχέμυθος, ώστε να μπορούν να του εκμυστηρευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	90	65,7
Συμφωνώ	46	33,6
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	,7
Σύνολο	137	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να είναι διακριτικός και εχέμυθος, ώστε να μπορούν να του εκμυστηρευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα

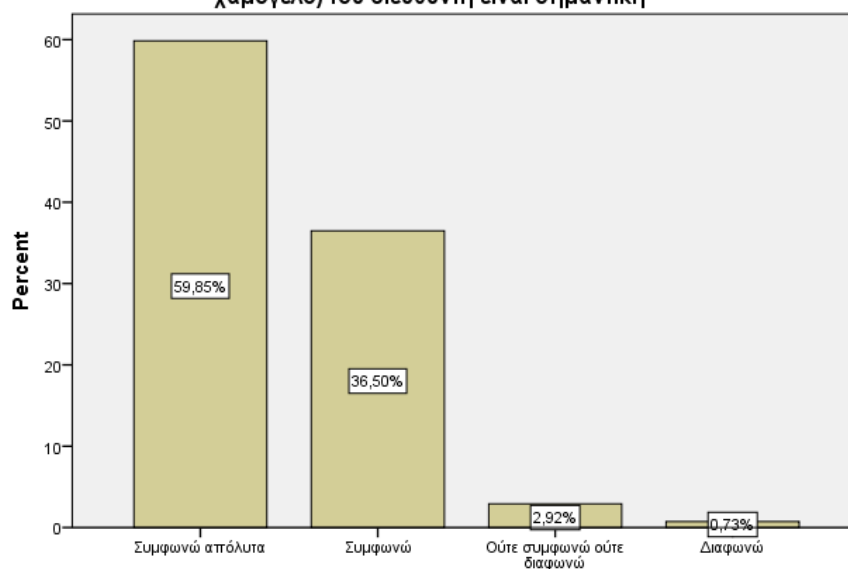

Ο διευθυντής πρέπει να είναι διακριτικός και εχέμυθος, ώστε να μπορούν να του εκμυστηρευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα

Πίνακας 51: Η μη λεκτική επικοινωνία (στάση σώματος, τόνος φωνής, εκφράσεις προσώπου, χαμόγελο) του διευθυντή είναι σημαντική

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	82	59,9
Συμφωνώ	50	36,5
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	2,9
Διαφωνώ	1	,7
Σύνολο	137	100,0

Η μη λεκτική επικοινωνία (στάση σώματος, τόνος φωνής, εκφράσεις προσώπου, χαμόγελο) του διευθυντή είναι σημαντική

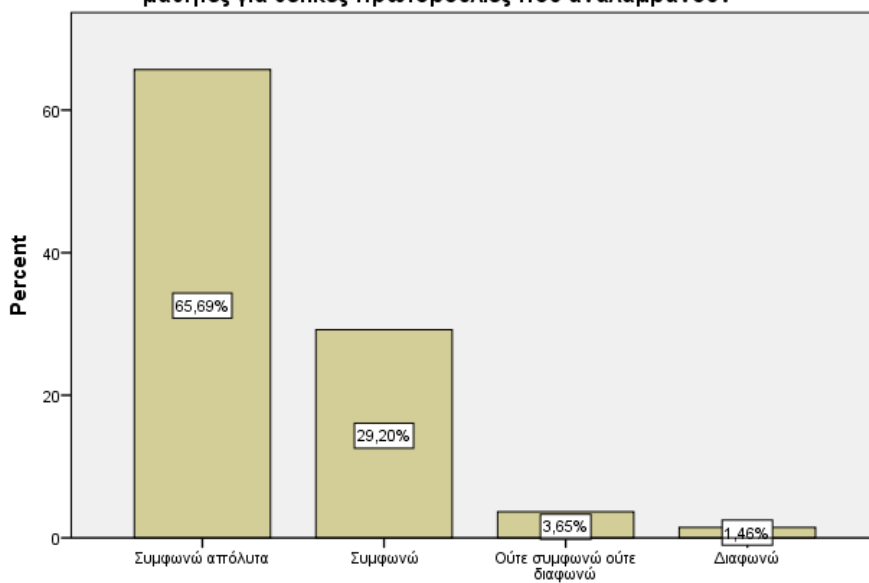

Η μη λεκτική επικοινωνία (στάση σώματος, τόνος φωνής, εκφράσεις προσώπου, χαμόγελο) του διευθυντή είναι σημαντική

Πίνακας 52: Ο διευθυντής πρέπει να επιβραβεύει δημοσίως τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για θετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	90	65,7
Συμφωνώ	40	29,2
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	3,6
Διαφωνώ	2	1,5
Σύνολο	137	100,0

Ο διευθυντής πρέπει να επιβραβεύει δημοσίως τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για θετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν

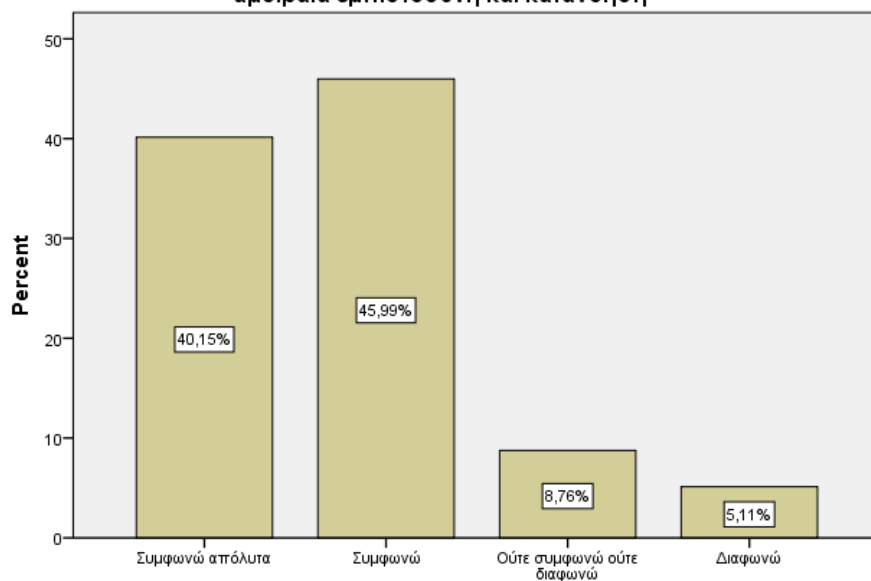

Ο διευθυντής πρέπει να επιβραβεύει δημοσίως τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για θετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν

Πίνακας 53: Οι σχέσεις του διευθυντή με τους εκπαιδευτικούς πρέπει να χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	55	40,1
Συμφωνώ	63	46,0
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	12	8,8
Διαφωνώ	7	5,1
Σύνολο	137	100,0

Οι σχέσεις του διευθυντή με τους εκπαιδευτικούς πρέπει να χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση

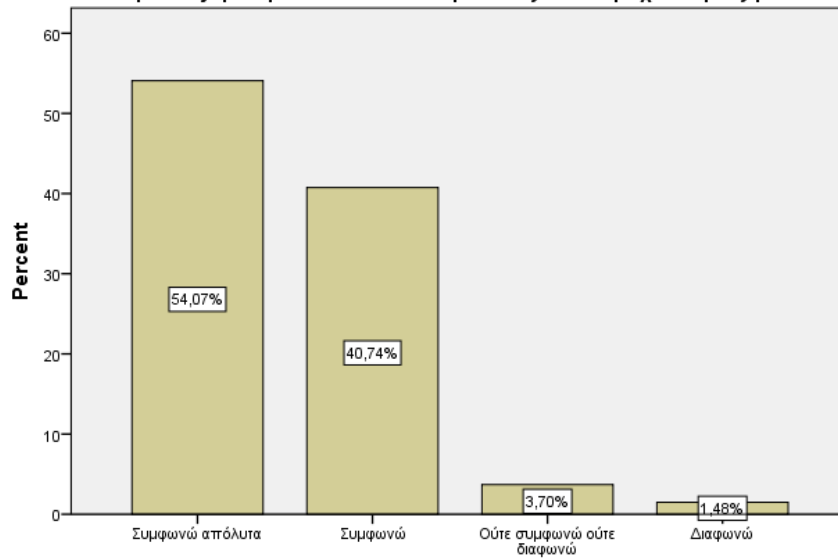

Οι σχέσεις του διευθυντή με τους εκπαιδευτικούς πρέπει να χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση

Πίνακας 54: Ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	73	54,1
Συμφωνώ	55	40,7
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	3,7
Διαφωνώ	2	1,5
Σύνολο	135	100,0

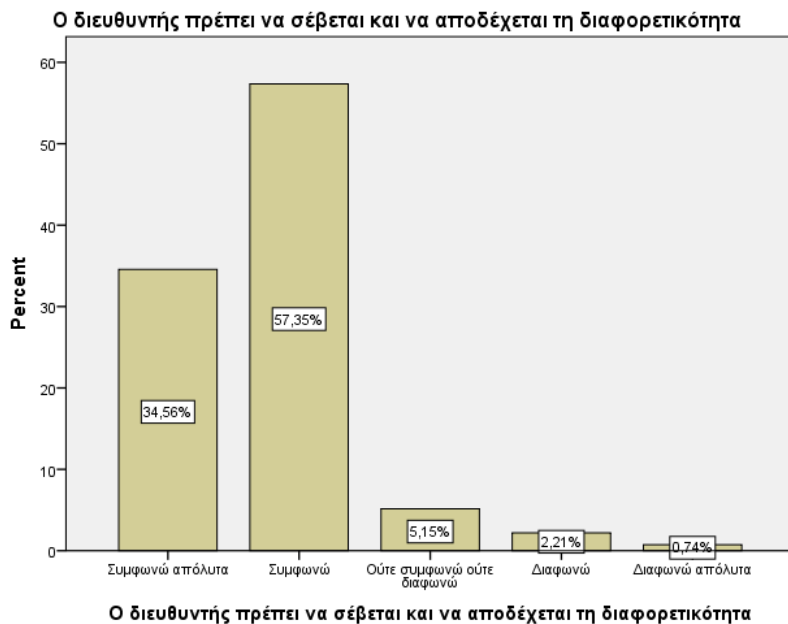
Ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη

Ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη

Πίνακας 55: Ο διευθυντής πρέπει να σέβεται και να αποδέχεται τη διαφορετικότητα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	47	34,6
Συμφωνώ	78	57,4
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	5,1
Διαφωνώ	3	2,2
Διαφωνώ απόλυτα	1	,7
Σύνολο	136	100,0

Πίνακας 56: Ο διευθυντής πρέπει να προωθεί την ελευθερία της σκέψης και έκφρασης στα μέλη της σχολικής κοινότητας

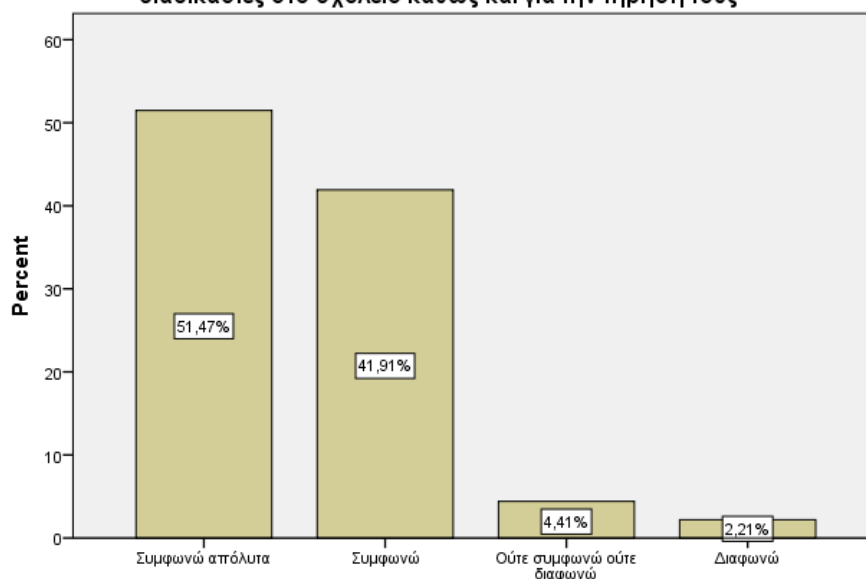
	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	101	73,7
Συμφωνώ	33	24,1
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	1,5
Διαφωνώ απόλυτα	1	,7
Σύνολο	137	100,0

Πίνακας 57: Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο καθώς και για την τήρησή τους

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	70	51,5
Συμφωνώ	57	41,9
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	4,4
Διαφωνώ	3	2,2
Σύνολο	136	100,0

Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο καθώς και για την τήρησή τους

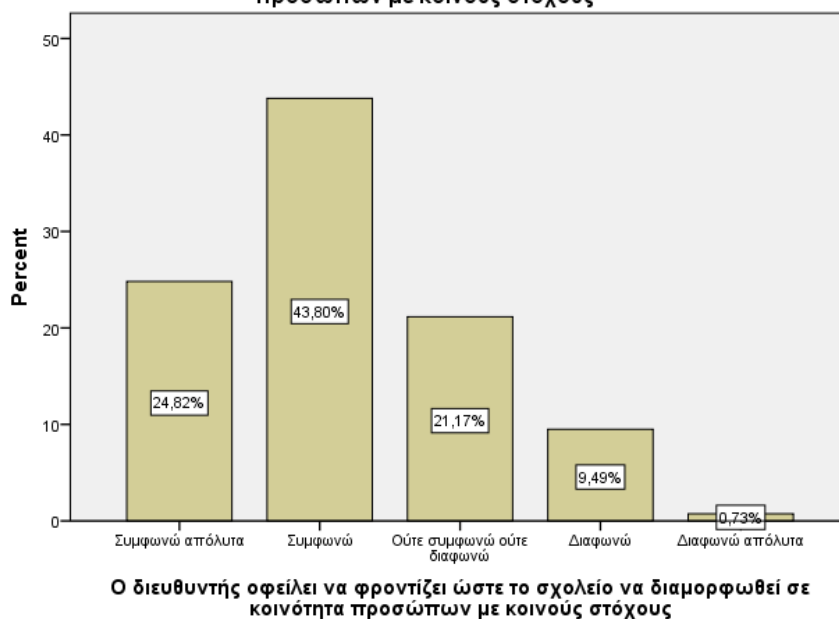

Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο καθώς και για την τήρησή τους

Πίνακας 58: Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει ώστε το σχολείο να διαμορφωθεί σε κοινότητα προσώπων με κοινούς στόχους

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	34	24,8
Συμφωνώ	60	43,8
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	29	21,2
Διαφωνώ	13	9,5
Διαφωνώ απόλυτα	1	,7
Σύνολο	137	100,0

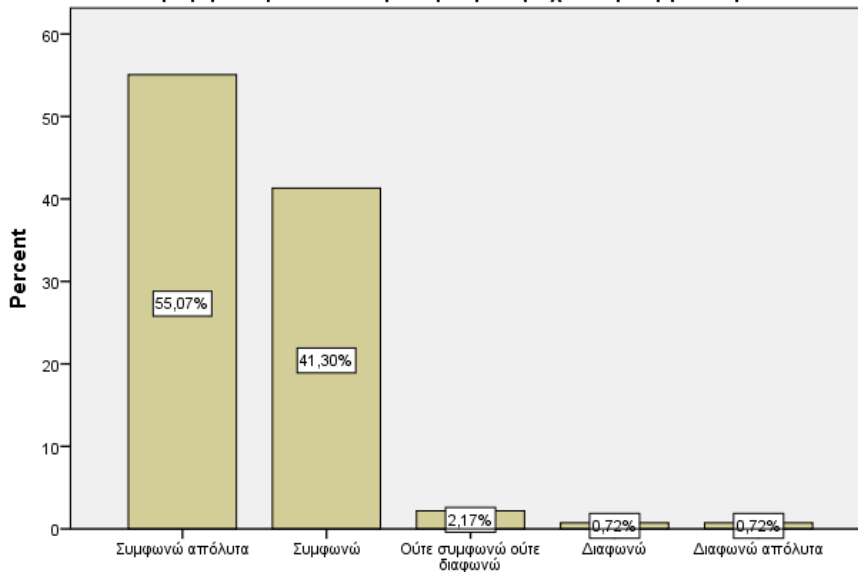
Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει ώστε το σχολείο να διαμορφωθεί σε κοινότητα προσώπων με κοινούς στόχους

Πίνακας 59: Ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη διαμόρφωση στάσεων για την ομαλή συνύπαρξη στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	76	55,1
Συμφωνώ	57	41,3
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	2,2
Διαφωνώ	1	,7
Διαφωνώ απόλυτα	1	,7
Σύνολο	138	100,0

Ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη διαμόρφωση στάσεων για την ομαλή σχολική συμβίωση

Ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη διαμόρφωση στάσεων για την ομαλή σχολική συμβίωση

Πίνακας 60: Περιγραφική στατιστική των επικοινωνιακών δεξιοτήτων διευθυντή ως προς την εκπαιδευτική ιδιότητα

	Εκπαιδευτική ιδιότητα	Πλήθος	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση
Ο διευθυντής πρέπει να διαθέτει όχι μόνο διοικητικές αλλά και επικοινωνιακές δεξιότητες	Εκπαιδευτικός	114	1,22	,545
	Διευθυντής	22	1,27	,456
Ο διευθυντής πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) χωρίς να τον κρίνει	Εκπαιδευτικός	114	1,34	,546
	Διευθυντής	22	1,36	,492
Ο διευθυντής πρέπει να εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει	Εκπαιδευτικός	114	1,80	,822
	Διευθυντής	22	1,86	,774
Ο διευθυντής πρέπει να αφήνει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) να εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του	Εκπαιδευτικός	114	1,80	,668
	Διευθυντής	22	1,68	,839
Ο διευθυντής πρέπει να σέβεται και να αποδέχεται τη διαφορετικότητα	Εκπαιδευτικός	113	1,79	,749
	Διευθυντής	22	1,68	,477
Ο διευθυντής πρέπει να προωθεί την ελευθερία της σκέψης και έκφρασης στα μέλη της σχολικής κοινότητας	Εκπαιδευτικός	114	1,28	,572
	Διευθυντής	22	1,41	,590
Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο καθώς και για την τήρησή τους	Εκπαιδευτικός	113	1,57	,693
	Διευθυντής	22	1,59	,666
Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει ώστε το σχολείο να διαμορφωθεί σε κοινότητα προσώπων με κοινούς στόχους	Εκπαιδευτικός	114	2,16	,908
	Διευθυντής	22	2,32	1,086

Ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη	Εκπαιδευτικός	112	1,53	,629
	Διευθυντής	22	1,55	,739
Οι σχέσεις του διευθυντή με τους εκπαιδευτικούς πρέπει να χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση	Εκπαιδευτικός	114	1,77	,776
	Διευθυντής	22	1,77	,869
Ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να είναι οικείος, ώστε να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία	Εκπαιδευτικός	114	1,27	,520
	Διευθυντής	22	1,36	,581
Ο διευθυντής πρέπει να είναι διακριτικός και εχέμυθος, ώστε να μπορούν να του εκμυστηρευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα	Εκπαιδευτικός	114	1,32	,489
	Διευθυντής	22	1,50	,512
Η μη λεκτική επικοινωνία (στάση σώματος, τόνος φωνής, εκφράσεις προσώπου, χαμόγελο) του διευθυντή είναι σημαντική	Εκπαιδευτικός	114	1,44	,610
	Διευθυντής	22	1,45	,510
Ο διευθυντής πρέπει να επιβραβεύει δημοσίως τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για θετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν	Εκπαιδευτικός	114	1,42	,664
	Διευθυντής	22	1,36	,492
Ο διευθυντής πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία με τους μαθητές	Εκπαιδευτικός	115	1,49	,667
	Διευθυντής	22	1,55	,800
Ο διευθυντής πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους	Εκπαιδευτικός	115	1,76	,823
	Διευθυντής	22	1,73	,883
Ο διευθυντής πρέπει να είναι υπομονετικός με τους μαθητές	Εκπαιδευτικός	114	1,34	,622
	Διευθυντής	22	1,32	,568
Ο διευθυντής πρέπει να αποφεύγει την ηθικολογία και το κήρυγμα προς τους μαθητές	Εκπαιδευτικός	115	1,73	,729
	Διευθυντής	22	1,77	,429
Ο διευθυντής πρέπει να ενθαρρύνει να εκφράζονται οι μαθητές	Εκπαιδευτικός	114	1,39	,557
	Διευθυντής	22	1,23	,429
Ο διευθυντής πρέπει να παραωθεί τους μαθητές, με την κατάλληλη διατύπωση προβληματισμών και ερωτήσεων στη διαμόρφωση απόψεων και ιδεών	Εκπαιδευτικός	113	1,46	,598
	Διευθυντής	22	1,23	,429
Ο διευθυντής πρέπει να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές	Εκπαιδευτικός	114	1,32	,507
	Διευθυντής	22	1,36	,492
Ο διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς, για να συμβουλευθούν τους μαθητές για θέματα όπως σχολικός εκφοβισμός, ρατσισμός	Εκπαιδευτικός	115	1,77	,773
	Διευθυντής	22	1,32	,477
Ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη διαμόρφωση στάσεων για την ομαλή σχολική συμβίωση	Εκπαιδευτικός	115	1,54	,679
	Διευθυντής	22	1,36	,492

Πίνακας 61: Έλεγχος ανεξάρτητων δειγμάτων t-test των επικοινωνιακών δεξιοτήτων διευθυντή ως προς την εκπαιδευτική ιδιότητα

		Levene's Test για την		t	p-τιμή	Διαφορά μέσω των τιμών
		ισότητα διακυμάνσεων				
		F	Sig.			
Ο διευθυντής πρέπει να διαθέτει όχι μόνο διοικητικές αλλά και επικοινωνιακές δεξιότητες	Ίσες διακυμάνσεις	,189	,665	-,432	,667	-,053
	Άνισες διακυμάνσεις			-,487	,630	-,053
Ο διευθυντής πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) χωρίς να τον κρίνει	Ίσες διακυμάνσεις	,008	,930	-,172	,864	-,022
	Άνισες διακυμάνσεις			-,184	,855	-,022
Ο διευθυντής πρέπει να εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει	Ίσες διακυμάνσεις	,000	,986	-,345	,731	-,065
	Άνισες διακυμάνσεις			-,359	,722	-,065
Ο διευθυντής πρέπει να αφήνει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) να εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του	Ίσες διακυμάνσεις	2,447	,120	,717	,475	,116
	Άνισες διακυμάνσεις			,615	,544	,116
Ο διευθυντής πρέπει να σέβεται και να αποδέχεται τη διαφορετικότητα	Ίσες διακυμάνσεις	1,320	,253	,636	,526	,106
	Άνισες διακυμάνσεις			,855	,397	,106
Ο διευθυντής πρέπει να προωθεί την ελευθερία της σκέψης και έκφρασης στα μέλη της σχολικής κοινότητας	Ίσες διακυμάνσεις	1,301	,256	-,959	,340	-,128
	Άνισες διακυμάνσεις			-,939	,356	-,128
Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο καθώς και για την τήρησή τους	Ίσες διακυμάνσεις	,000	,995	-,153	,879	-,025
	Άνισες διακυμάνσεις			-,157	,876	-,025
Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει ώστε το σχολείο να διαμορφωθεί σε κοινότητα προσώπων με κοινούς στόχους	Ίσες διακυμάνσεις	2,864	,093	-,734	,464	-,160
	Άνισες διακυμάνσεις			-,650	,521	-,160
Ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη	Ίσες διακυμάνσεις	1,662	,200	-,124	,902	-,019
	Άνισες διακυμάνσεις			-,111	,912	-,019
Οι σχέσεις του διευθυντή με τους	Ίσες διακυμάνσεις	,696	,406	-,004	,997	-,001

Ο διευθυντής πρέπει να προωθεί την ελευθερία της σκέψης και έκφρασης στα μέλη της σχολικής κοινότητας	Μεταξύ των ομάδων	1,242	4	,310	,937	,445
	Μέσα στις ομάδες	43,398	131	,331		
	Σύνολο	44,640	135			
Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο καθώς και για την τήρησή τους	Μεταξύ των ομάδων	1,425	4	,356	,751	,559
	Μέσα στις ομάδες	61,657	130	,474		
	Σύνολο	63,081	134			
Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει ώστε το σχολείο να διαμορφωθεί σε κοινότητα προσώπων με κοινούς στόχους	Μεταξύ των ομάδων	1,464	4	,366	,410	,801
	Μέσα στις ομάδες	116,940	131	,893		
	Σύνολο	118,404	135			
Ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη	Μεταξύ των ομάδων	,996	4	,249	,591	,670
	Μέσα στις ομάδες	54,385	129	,422		
	Σύνολο	55,381	133			
Οι σχέσεις του διευθυντή με τους εκπαιδευτικούς πρέπει να χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση	Μεταξύ των ομάδων	2,985	4	,746	1,208	,311
	Μέσα στις ομάδες	80,949	131	,618		
	Σύνολο	83,934	135			
Ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να είναι οικείος, ώστε να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία	Μεταξύ των ομάδων	,723	4	,181	,639	,636
	Μέσα στις ομάδες	37,093	131	,283		
	Σύνολο	37,816	135			
Ο διευθυντής πρέπει να είναι διακριτικός και εχέμυθος, ώστε να μπορούν να του εκμυστηρευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα	Μεταξύ των ομάδων	1,219	4	,305	1,254	,292
	Μέσα στις ομάδες	31,840	131	,243		
	Σύνολο	33,059	135			
Η μη λεκτική επικοινωνία (στάση σώματος, τόνος φωνής, εκφράσεις προσώπου, χαμόγελο) του διευθυντή είναι σημαντική	Μεταξύ των ομάδων	1,182	4	,296	,835	,505
	Μέσα στις ομάδες	46,347	131	,354		
	Σύνολο	47,529	135			
Ο διευθυντής πρέπει να επιβραβεύει δημοσίως τους εκπαιδευτικούς και	Μεταξύ των ομάδων	,753	4	,188	,455	,769

τους μαθητές για θετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν	Μέσα στις ομάδες	54,188	131	,414		
	Σύνολο	54,941	135			
Ο διευθυντής πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία με τους μαθητές	Μεταξύ των ομάδων	1,465	4	,366	,770	,547
	Μέσα στις ομάδες	62,783	132	,476		
	Σύνολο	64,248	136			
Ο διευθυντής πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους	Μεταξύ των ομάδων	3,713	4	,928	1,364	,250
	Μέσα στις ομάδες	89,849	132	,681		
	Σύνολο	93,562	136			
Ο διευθυντής πρέπει να είναι υπομονετικός με τους μαθητές	Μεταξύ των ομάδων	,517	4	,129	,339	,851
	Μέσα στις ομάδες	49,924	131	,381		
	Σύνολο	50,441	135			
Ο διευθυντής πρέπει να αποφεύγει την ηθικολογία και το κήρυγμα προς τους μαθητές	Μεταξύ των ομάδων	1,303	4	,326	,680	,607
	Μέσα στις ομάδες	63,237	132	,479		
	Σύνολο	64,540	136			
Ο διευθυντής πρέπει να ενθαρρύνει να εκφράζονται οι μαθητές	Μεταξύ των ομάδων	,521	4	,130	,439	,780
	Μέσα στις ομάδες	38,825	131	,296		
	Σύνολο	39,346	135			
Ο διευθυντής πρέπει να παρωθεί τους μαθητές, με την κατάλληλη διατύπωση προβληματισμών και ερωτήσεων στη διαμόρφωση απόψεων και ιδεών	Μεταξύ των ομάδων	1,938	4	,484	1,465	,217
	Μέσα στις ομάδες	42,995	130	,331		
	Σύνολο	44,933	134			
Ο διευθυντής πρέπει να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές	Μεταξύ των ομάδων	1,025	4	,256	1,014	,402
	Μέσα στις ομάδες	33,086	131	,253		
	Σύνολο	34,110	135			
Ο διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς, για να συμβουλευτούν τους μαθητές για θέματα όπως σχολικός εκφοβισμός, ρατσισμός	Μεταξύ των ομάδων	1,257	4	,314	,549	,700
	Μέσα στις ομάδες	75,473	132	,572		

	Σύνολο	76,730	136			
Ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη διαμόρφωση στάσεων για την ομαλή σχολική συμβίωση	Μεταξύ των ομάδων	1,122	4	,281	,649	,629
	Μέσα στις ομάδες	57,111	132	,433		
	Σύνολο	58,234	136			

Κεφάλαιο 5ο: Συζήτηση

5.1 Βαθμός παρουσίας και ανάπτυξης στερεοτύπων, προκαταλήψεων, αρνητικών αντιλήψεων και νοοτροπιών στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας

Σύμφωνα με τους πίνακες συχνοτήτων και τα αντίστοιχα ραβδογράμματα για τις αρνητικές αντιλήψεις, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις στην τοπική κοινωνία (Πίνακες 9 – 15) διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (41.6%) συμφωνεί ότι παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις ως προς το φύλο, ενώ το 18.2% διαφωνεί απόλυτα με την άποψη αυτή. Επιπρόσθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό της έρευνας (39%) συμφωνούν ότι στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα, ενώ το 16.2% διαφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (29.9%) ούτε διαφωνεί ούτε συμφωνεί με την άποψη ότι παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το οικονομικό status, ενώ μόλις το 7.3% συμφωνεί απόλυτα με την άποψη αυτή. Το 28.5% των συμμετεχόντων ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί ότι παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την ηλικία, ενώ το μικρότερο ποσοστό του δείγματος (3.6%) συμφωνεί απόλυτα με την άποψη αυτή. Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων (35.8%) συμφωνούν ότι στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα, ενώ το 15.3% διαφωνούν απόλυτα. Το 40.9% της έρευνας συμφωνούν ότι στην τοπική κοινωνία παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τη φυλή, ενώ μόλις το 16.8% διαφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (36.5%) συμφωνούν ότι παρουσιάζονται επίσης αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τον σεξουαλικό προσανατολισμό, ενώ μόλις το 9.5% διαφωνούν με την άποψη αυτή.

Σύμφωνα με τον πίνακα ελέγχου ανεξάρτητων δειγμάτων t-test των αρνητικών προκαταλήψεων στην τοπική κοινωνία (πίνακες 16 – 17)

συμπεραίνεται ότι το φύλο επιδρά στατιστικώς σημαντικά στο βαθμό παρουσίας και ανάπτυξης στερεοτύπων, προκαταλήψεων και αρνητικών αντιλήψεων και νοοτροπιών στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας. Ειδικότερα, στατιστικές σημαντικές διαφορές στις μέσες τιμές των απαντήσεων των συμμετεχόντων διαπιστώνονται στη μεταβλητή «αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το φύλο» ($\mu_A = 2.57, \mu_B = 3.19, p = 0.005 < 0.05$). Οι άνδρες συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το φύλο σε σχέση με τις γυναίκες. Στατιστικές σημαντικές διαφορές στις μέσες τιμές των απαντήσεων των συμμετεχόντων διαπιστώνονται στη μεταβλητή «αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα» ($\mu_A = 2.11, \mu_B = 3.01, p = 0.00 < 0.05$). Οι άνδρες συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα σε σχέση με τις γυναίκες. Στατιστικές σημαντικές διαφορές στις μέσες τιμές των απαντήσεων των συμμετεχόντων παρατηρούνται στις μεταβλητές «αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα» ($\mu_A = 2.49, \mu_B = 3.03, p = 0.02 < 0.05$), «αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τη φυλή» ($\mu_A = 2.4, \mu_B = 3.03, p = 0.004 < 0.05$), καθώς και «αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τον σεξουαλικό προσανατολισμό» ($\mu_A = 2.06, \mu_B = 2.86, p = 0.001 < 0.05$). Οι άνδρες συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας παρουσιάζονται αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα, τη φυλή και τον σεξουαλικό προσανατολισμό σε σχέση με τις γυναίκες.

Από τον πίνακα 18 για τον έλεγχο ANOVA αρνητικών αντιλήψεων στην τοπική κοινωνία ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης συμπεραίνεται ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης των συμμετεχόντων στις απαντήσεις τους. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των απαντήσεων της έρευνας ως προς τον παράγοντα του επιπέδου εκπαίδευσης, αφού όλες οι κρίσιμες τιμές των αντίστοιχων μεταβλητών είναι μεγαλύτερες του 0.05 ($p > 0.05$).

5.2 Βαθμός επίδρασης των αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις ενός σχολείου

Σύμφωνα με τους πίνακες συχνοτήτων και τα αντίστοιχα ραβδογράμματα για τις αρνητικές αντιλήψεις, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που επιδρούν στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών ενός σχολείου (Πίνακες 19 – 33) η πλειοψηφία του δείγματος συμφωνούν ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους (63.2%). Επιπρόσθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό της έρευνας συμφωνεί ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια (40.9%), οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια (39.3%), ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό (49.6%), καθώς και όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα (37.5%). Στον αντίποδα, οι περισσότεροι συμμετέχοντες της έρευνας διαφωνούν ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου, όπως διοργάνωση εκδηλώσεων και φεστιβάλ (54%) και ότι οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με συμμαθητές τους (66.4%). Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων διαφωνεί με την άποψη ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια (44.5%), οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους (32.1%), οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα (47.1%), οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα (33.6%), όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους (46.7%), καθώς και ότι όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση (41.6%). Το μεγαλύτερο τμήμα του δείγματος διατηρεί ουδέτερη στάση, διότι ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί ότι οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται

(44.5%) και ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι οι συμμαθητές τους με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν πρέπει να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών (38.2%).

Σύμφωνα με τον πίνακα 34 για τον έλεγχο ANOVA των αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις συμπεραίνεται ότι η ηλικία των συμμετεχόντων δε διαφοροποιεί στατιστικώς σημαντικά τις απαντήσεις τους, αφού όλες οι κρίσιμες τιμές των αντίστοιχων μεταβλητών είναι μεγαλύτερες του 0.05 ($p > 0.05$).

Σύμφωνα με τους πίνακες 34 – 35 για τον έλεγχο ANOVA αρνητικών αντιλήψεων στις μαθητικές σχέσεις συμπεραίνεται ότι η προϋπηρεσία διαφοροποιεί στατιστικώς σημαντικά τις απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας. Ειδικότερα, ο παράγοντας της προϋπηρεσίας επιδρά στατιστικώς σημαντικά στη μεταβλητή «Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια» ($p = 0.036 < 0.05$). Από τον έλεγχο Tukey πολλαπλών συγκρίσεων διαπιστώνεται ότι οι συμμετέχοντες της έρευνας προϋπηρεσίας 11 – 20 χρόνων συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια από ότι οι συμμετέχοντες προϋπηρεσίας 21 – 30 χρόνων.

5.3 Επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή

Από τους πίνακες συχνοτήτων και τα αντίστοιχα ραβδογράμματα σχετικά με τις επικοινωνιακές δεξιότητες που χρειάζεται να διαθέτει ο διευθυντής μιας σχολικής μονάδας, ώστε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις των στερεοτύπων και προκαταλήψεων στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας (Πίνακες 37 – 59) διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος συμφωνεί απόλυτα ότι ο διευθυντής πρέπει να διαθέτει όχι μόνο διοικητικές αλλά και επικοινωνιακές δεξιότητες (80.3%), ο διευθυντής πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) χωρίς να τον κρίνει (67.9%), ο διευθυντής πρέπει να προωθεί την ελευθερία της σκέψης και έκφρασης στα μέλη της κοινότητας (73.7%), ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση

κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο, καθώς και για την τήρησή τους (51.5%), ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη (54.1%), ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να είναι οικείος, ώστε οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία (74.5%), ο διευθυντής πρέπει να είναι διακριτικός και εχέμυθος, ώστε οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να του εκμυστηρευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα (65.7%). Παράλληλα, οι περισσότεροι συμμετέχοντες της έρευνας συμφωνούν απόλυτα ότι η μη λεκτική επικοινωνία, όπως η στάση του σώματος, ο τόνος της φωνής, οι εκφράσεις του προσώπου και το χαμόγελο του διευθυντή προς τους εκπαιδευτικούς και μαθητές είναι σημαντική (59.9%), ο διευθυντής πρέπει να επιβραβεύει δημοσίως τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για θετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν (65.7%), ο διευθυντής πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία με τους μαθητές (58.7%), ο διευθυντής πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους (44.9%), ο διευθυντής πρέπει να είναι υπομονετικός με τους μαθητές (72.3%). Περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες συμφωνούν απόλυτα ότι ο διευθυντής πρέπει να ενθαρρύνει να εκφράζονται οι μαθητές (66.4%), ο διευθυντής πρέπει να παρωθεί τους μαθητές με την κατάλληλη διατύπωση προβληματισμών και ερωτήσεων στη διαμόρφωση απόψεων και ιδεών (62.5%), ο διευθυντής πρέπει να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές (68.6%), ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη διαμόρφωση στάσεων για την ομαλή σχολική συμβίωση (55.1%), ενώ το μεγαλύτερο τμήμα της έρευνας (44.9%) συμφωνούν απόλυτα ότι ο διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς για να συμβουλεύουν τους μαθητές για θέματα, όπως ο σχολικός εκφοβισμός και ο ρατσισμός. Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες της έρευνας συμφωνούν ότι ο διευθυντής πρέπει να αφήνει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) να εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του (51.1%), ο διευθυντής πρέπει να σέβεται και να αποδέχεται τη διαφορετικότητα (57.4%) και ο διευθυντής πρέπει να αποφεύγει την ηθικολογία και το κήρυγμα προς τους μαθητές (53.6%). Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος συμφωνεί ότι ο διευθυντής πρέπει να εκφράζει τις

προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει (46%), ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει, ώστε το σχολείο να διαμορφωθεί σε κοινότητα προσώπων με κοινούς στόχους (43.8%) και οι σχέσεις του διευθυντή με τους εκπαιδευτικούς πρέπει να χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση (46%).

Από τους πίνακες ανεξάρτητων δειγμάτων t-test για τις επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή (Πίνακες 60 – 61) συμπεραίνεται ότι η εκπαιδευτική ιδιότητα των συμμετεχόντων επιδρά στατιστικώς σημαντικά στις απαντήσεις τους. Συγκεκριμένα, ο παράγοντας της εκπαιδευτικής ιδιότητας διαφοροποιεί στατιστικώς σημαντικά τις απαντήσεις της μεταβλητής «Ο διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς, για να συμβουλευούν τους μαθητές για θέματα όπως σχολικός εκφοβισμός, ρατσισμός». Οι διευθυντές συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς ότι ένας διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς για να συμβουλευούν τους μαθητές για θέματα, όπως ο σχολικός εκφοβισμός και ο ρατσισμός ($\mu_E = 1.77, \mu_\Delta = 1.32, p = 0.009 < 0.05$).

Από τον πίνακα 62 για τον έλεγχο ANOVA των επικοινωνιακών δεξιοτήτων ενός διευθυντή συμπεραίνεται ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των συμμετεχόντων ανάλογα με την εκπαιδευτική βαθμίδα που διδάσκουν, αφού όλες οι κρίσιμες τιμές είναι μεγαλύτερες του 0.05 ($p > 0.05$).

Κεφάλαιο 6ο: Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας ανέδειξαν σημαντικά συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο μιας σύγχρονης τοπικής κοινωνίας παρουσιάζονται και αναπτύσσονται στερεότυπα, προκαταλήψεις και αρνητικές αντιλήψεις και νοοτροπίες σε μεγάλο βαθμό κυρίως ως προς το φύλο, την εθνικότητα, το θρήσκευμα, τη φυλή και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Οι απόψεις των ατόμων σχετικά με τις παραπάνω αρνητικές αντιλήψεις και τα στερεότυπα διαφοροποιούνται στατιστικώς σημαντικά ως προς το φύλο, καθώς οι άνδρες γενικά συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι αναπτύσσονται αρνητικές αντιλήψεις στην τοπική κοινωνία από ότι οι γυναίκες. Αντίθετα, οι απόψεις των ατόμων σχετικά με τις παραπάνω αρνητικές αντιλήψεις και τα στερεότυπα δε διαφοροποιούνται στατιστικώς σημαντικά ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης.

Οι αρνητικές αντιλήψεις επηρεάζουν τις μαθητικές σχέσεις ενός σχολείου που εδρεύει σε μια τέτοια τοπική κοινωνία ποικιλοτρόπως. Σε μεγάλο βαθμό, όπως για παράδειγμα οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους και οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια, αλλά και στο ότι οι μαθητές προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με τους συμμαθητές τους καθώς και ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες δεν εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου. Σε μέτριο βαθμό, όπως για παράδειγμα οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται και οι μαθητές πιστεύουν ότι οι συμμαθητές τους με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν πρέπει να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών. Οι απόψεις των ατόμων σχετικά με τις αρνητικές αντιλήψεις που επικρατούν στις μαθητικές σχέσεις δεν διαφοροποιούνται στατιστικώς σημαντικά ως προς την ηλικία των ατόμων. Ωστόσο, διαφοροποιούνται στατιστικώς σημαντικά ως προς την προϋπηρεσία των ατόμων, καθώς για παράδειγμα οι συμμετέχοντες της έρευνας προϋπηρεσίας 11 – 20 χρόνων συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό στο ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια από ότι οι συμμετέχοντες προϋπηρεσίας 21 – 30 χρόνων.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας ένας διευθυντής μιας σχολικής μονάδας πρέπει να διαθέτει διάφορες επικοινωνιακές δεξιότητες και όχι μόνο διοικητικές, ώστε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις των αρνητικών αντιλήψεων και των στερεοτύπων στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας και να συμβάλει έτσι στη διαμόρφωση ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα: Να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του και να προωθεί την ελευθερία της σκέψης και έκφρασης στα μέλη της σχολικής κοινότητας. Επιπλέον, ο διευθυντής ενός σχολείου πρέπει να είναι οικείος, ώστε οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία, πρέπει να είναι υπομονετικός με τους μαθητές, διακριτικός και εχέμυθος, ώστε οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να του εκμυστηρευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα. Οι απόψεις των συμμετεχόντων της έρευνας σχετικά με τις επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή διαφοροποιούνται στατιστικώς σημαντικά ως προς την εκπαιδευτική ιδιότητα. Για παράδειγμα, οι διευθυντές συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς ότι ένας διευθυντής πρέπει να προσκαλεί ειδικούς για να συμβουλευθούν τους μαθητές για θέματα, όπως ο σχολικός εκφοβισμός και ο ρατσισμός. Αντίθετα, οι απόψεις αυτές δεν διαφοροποιούνται στατιστικώς σημαντικά ανάλογα με την εκπαιδευτική βαθμίδα που διδάσκουν οι συμμετέχοντες.

Έγινε λοιπόν σαφές ότι κάθε σχολική μονάδα ως εκπαιδευτικός οργανισμός, εντάσσεται στο εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο με το οποίο παράλληλα συνάπτει άμεσες, αλληλένδετες σχέσεις και επηρεάζεται από αυτό. Κάθε τοπική κοινότητα χαρακτηρίζεται από διαφορετικές αξίες, οι οποίες αναπροσαρμόζονται με το πέρασμα των χρόνων και επηρεάζουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των μαθητών που ζουν σε καθεμιά από αυτές. Σε κάθε τοπική κοινωνία όμως υπάρχουν και στερεότερες αντιλήψεις οι οποίες επηρεάζουν λιγότερο ή περισσότερο τις σχέσεις των μελών της καθώς οδηγούν σε προκαταλήψεις οι οποίες με τη σειρά τους διαμορφώνουν τις στάσεις των μελών της. Εφόσον λοιπόν κάθε σχολική μονάδα είναι μια κοινότητα που ενσωματώνεται στην τοπική κοινωνία στην οποία εδρεύει, είναι μάλλον βέβαιο ότι στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας αναπαράγονται οι αξίες αλλά και τα στερεότυπα της ευρύτερης κοινότητας και επηρεάζουν τις

σχέσεις των μαθητών. Το αποτέλεσμα είναι να παρουσιάζονται φαινόμενα περιθωριοποίησης, αλλά και επιθετικότητας ανάμεσα στους μαθητές, όπως φάνηκε τόσο από τη βιβλιογραφική επισκόπηση όσο κι από την έρευνα, που επηρεάζουν αρνητικά το κλίμα του σχολείου.

Έγινε επίσης σαφές ότι ο ρόλος του σχολείου δεν περιορίζεται μόνο στη μετάδοση γνώσεων. Το σχολείο είναι φορέας κοινωνικοποίησης, πράγμα που σημαίνει ότι αποσκοπεί στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών και στην ομαλή κοινωνική ένταξή τους σ' έναν κόσμο που εξελίσσεται γρήγορα και αναπτύσσεται ως μια πραγματικότητα πολύχρωμη, πλουραλιστική και πολυπολιτισμική. Αποστολή λοιπόν του σχολείου ανάμεσα στα άλλα είναι να βοηθήσει τους μαθητές να απαλλαγούν από στερεοτυπικές αντιλήψεις και να διαμορφώνουν τις σχέσεις τους με βάση τις αρχές του ανθρωπισμού και της δικαιοσύνης, με πνεύμα κατανόησης και συνεργασίας. Για να γίνει αυτό πραγματικότητα, χρειάζεται συστηματική προσπάθεια από τους εκπαιδευτικούς, αλλά και από τον Διευθυντή, κυρίως από τον Διευθυντή, ώστε το σχολείο να καταστεί αποτελεσματικό, να εκσυγχρονιστεί και να βελτιώσει ακόμη περισσότερο τις υπηρεσίες που παρέχει.

Οι επικοινωνιακές δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργήσει ο/η διευθυντής/ντρια μιας σχολικής μονάδας, όπως προκύπτει από την έρευνα και σε συνδυασμό με τη σύγχρονη βιβλιογραφία (Αντωνιάδου, 2014), (Διαμαντίδου, 2014), είναι η ενεργητική ακρόαση μαζί με τις βασικές αρχές που τη διέπουν, όπως η προσοχή και παρατηρητικότητα, η αποδοχή άνευ όρων του άλλου, η γνησιότητα και η ενσυναίσθηση.

Από την έρευνα προέκυψε επίσης ότι ο/η διευθυντής/ντρια αναλαμβάνει και συμβουλευτικό ρόλο και επομένως πρέπει να καλλιεργεί και δεξιότητες που έχουν σχέση με τη συμβουλευτική. Τέτοιες είναι: η ανατροφοδότηση, η αντανάκλαση, η ελάχιστη ενθάρρυνση και η ερμηνεία. (Εμμανουηλίδου, 2018)

Προκύπτει ακόμα ότι ο/η διευθυντής/ντρια πρέπει να διαθέτει κοινωνικές δεξιότητες (κατά το μοντέλο του Goleman), όπως επιρροή, ηγεσία, δημιουργία δεσμών, συνεργασία, και ομαδικές ικανότητες.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την έρευνα και τη βιβλιογραφία, ο/η διευθυντής/ντρια είναι και εκπαιδευτικός και ηγέτης της σχολικής μονάδας και ο πλέον υπεύθυνος για τη διαμόρφωση ομαλού κλίματος στο πλαίσιο της

σχολικής κοινότητας. Οφείλει επομένως να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές, να προσκαλεί ειδικούς, ώστε να προλαμβάνονται και να αντιμετωπίζονται προβλήματα ρατσισμού και περιθωριοποίησης ορισμένων μαθητών και να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για ένα δημοκρατικό σχολείο, που θα λειτουργεί με κανόνες αλλά και ανθρωπιστικές αρχές. Τέλος, πρέπει με την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του να αποτελεί πρότυπο, από τη στιγμή άλλωστε που η χρήση επικοινωνιακών δεξιοτήτων προϋποθέτει υπευθυνότητα, ωριμότητα και υψηλή πνευματική συγκρότηση.

Με αφορμή την παρούσα εργασία η έρευνα θα μπορούσε να συνεχιστεί και να επεκταθεί περισσότερο, ως προς το συγκεκριμένο θέμα. Θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε μεγαλύτερο δείγμα, ίσως στους εκπαιδευτικούς και διευθυντές σχολείων σε όλη την Ελλάδα. Θα είχε ενδιαφέρον επίσης να ερευνηθεί περισσότερο αν υπάρχει διαφορά στις απόψεις για τις επικοινωνιακές δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργήσει ο/η διευθυντής/τρια μιας σχολικής μονάδας, ως προς το φύλο ή την ηλικία. Τέλος θα μπορούσε να επεκταθεί η έρευνα και στις επικοινωνιακές δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργήσουν οι εκπαιδευτικοί, με διάφορα κριτήρια και παραμέτρους.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα

- Αλεξανδρίδου, Β. (2017). *Η συμβολή του Διευθυντή στη διαμόρφωση καλού σχολικού κλίματος μέσα από τις δράσεις του για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού*. Μεταπτυχιακή εργασία ειδίκευσης. Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Αντωνιάδου, Ε. (2014). *Η αξιοποίηση των δεξιοτήτων επικοινωνίας στον χώρο της εργασίας: η περίπτωση των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Μεταπτυχιακή διπλωματική. Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Γιαννίκας, Σ. (2014). *Θεμελιώδεις στρατηγικές αποτελεσματικής διαχείρισης των συγκρούσεων στο εκπαιδευτικό περιβάλλον, με έμφαση στη διαδικασία λήψης απόφασης και στο συμβουλευτικό ρόλο των στελεχών της εκπαίδευσης*. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων, Τεύχος 3^ο, 136-147.
- Διαμαντίδου, Κ. (2014). *Διαπροσωπικές σχέσεις στη σχολική τάξη και δεξιότητες αποτελεσματικής επικοινωνίας με τους μαθητές*. Στο Κατσαρού, Ε. & Λιακοπούλου, Μ. (επιμέλεια): «*Θέματα Διδασκαλίας και Αγωγής στο Πολυπολιτισμικό Σχολείο*. Επιμορφωτικό Υλικό. Ενότητα Α». στο πλαίσιο της δράσης «*Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας*». Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.
- Εμμανουηλίδου, Κ. (χ.χ.). *Δεξιότητες συμβουλευτικής και αποτελεσματικής επικοινωνίας για εκπαιδευτικούς*. <http://docplayer.gr/239006552-Dexiotites-symvoyleytikis-kai-apotelesmatikis-epikoinonias-gia-ekpaideytikoys.html>
- Ζωγόπουλος, Κ., Μπαντούνα, Μ., Κουσάβελος, Ν. (2020). *Η επίδραση του στυλ ηγεσίας-διοίκησης διευθυντών δημοτικών σχολείων στη διαχείριση κρίσης από τις συγκρούσεις εκπαιδευτικών*. International Journal of Educational Innovation, Vol.2 Issue1 [2020].
- Καρατάσιος, Γ., Καραμήτρου, Α. (2008). *Η διαμόρφωση θετικού κλίματος ως παράγοντας ποιότητας της εκπαιδευτικής μονάδας – Εισήγηση διημερίδας*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Δρ. Κατσαρού, Ε., Πιτσιάβας, Δ., Κάκκος, Γ. (2016). *Η διαμόρφωση θετικού κλίματος ως παράγοντας αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής μονάδας και ο καταλυτικός ρόλος του διευθυντή*. Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό «*εκπ@ιδευτικός κύκλος*», Τόμος 4, Τεύχος 3.
- Κατσαρός, Ι. (2008). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΠΙ.
- Κοντάκος, Α. (2010). *Θέματα επικοινωνίας στην εκπαίδευση και τη διοίκηση*. Πανεπιστημιακές σημειώσεις. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. ΤΕΠΑΕΣ
- Μπαρालός, Γ., Φωτοπούλου, Χ. (2010). *Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών στη σχολική τάξη και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωσή τους*. Στο Ν. Γεωργιάδης, Κ. Σαραφίδου, & Π. Δεμίρογλου (Επιμ.), *Ο Εκπαιδευτικός και το Έργο του: Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον* (σ. 669-684), Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΤΕΑΔ. Δράμα: Εταιρία Επιστημών Αγωγής.
- Μπίκος, Κ. (2007). *Διαπολιτισμική αγωγή και κοινωνική αλληλεπίδραση στο σχολείο-κοινωνικές σχέσεις συμμαθητών και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες*. Μουδανιά: ΤΕΕ Ν. Μουδανιών – Επιμορφωτικό σεμινάριο. .
- Οικονομίδης, Β. (2011). *Το παιδαγωγικό κλίμα της σχολικής τάξης και ο ρόλος του εκπαιδευτικού*. Κρήτη.

- Πανταζής, Β. (2015). *Αντιρατσιστική Εκπαίδευση*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, www.kalipos.gr
- Πουρσανίδου, Ε. (2016). *Προβλήματα συμπεριφοράς στην τάξη και παρέμβαση του δασκάλου*. Αλεξανδρούπολη: Έρευνα στην εκπαίδευση, Τόμος 5, Τεύχος 1, σ. 62-75.
- Σαΐτης, Χ. (2000). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Άτραπος.
- Σταμάτης, Π. (2005). *Παιδαγωγική μη λεκτική επικοινωνία. Ο ρόλος της απτικής συμπεριφοράς στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Άτραπος.
- Τουμπάνου, Κ. (2019). *Ο ρόλος του Διευθυντή και του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση ενός θετικού σχολικού κλίματος στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών στις σχολικές μονάδες του Δήμου Τροιζήνας – Μεθάνων*. Διπλωματική εργασία. Γαλατάς: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Τσιρώνης, Χ. (2008). *Κοινωνική αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην ενσωμάτωση των μαθητών*. Θεσσαλονίκη: ΥΠΕΠΘ.
- Χατζηβασιλείου, Μ. (2018). *Η εφαρμογή της βιβλιοθεραπείας ως μέθοδο αντιμετώπισης στερεοτύπων και προκαταλήψεων στην παιδική ηλικία*. Πτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ξενόγλωσση

- Clampitt, P.G. (2005). *Communicating for Managerial Effectiveness*. 3rd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2011). *Εκπαιδευτική έρευνα: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. επιμ. Χαράλαμπος Τσορμπατζούδης, μετάφ. Νάνσυ Κουβαράκου, 1η έκδ. Αθήνα: Έλλην.
- Goleman, D. (2011). *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη. Γιατί το «EQ» είναι πιο σημαντικό από το «IQ»*. Μετ. Παπασταύρου Άννα. Αθήνα: Πεδίο.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. επιμ. Καίτη Μιχαλοπούλου, μετάφ. Βασιλική Π. Νταλάκου & Κατερίνα Βασιλικού, επιμ. σειράς Δ. Γ. Τσαούσης, 1η έκδ. Αθήνα: Gutenberg – Δαρδανός.

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
B1. Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το φύλο					
B2. Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς την εθνικότητα					
B3. Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το οικονομικό status					
B4. Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις παρουσιάζονται ως προς την ηλικία					
B5. Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το θρήσκευμα					
B6. Αρνητικές αντιλήψεις,					

στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τη φυλή					
B7. Αρνητικές αντιλήψεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό					

Γ. Αρνητικές Αντιλήψεις, Στερεότυπα, Προκαταλήψεις στις σχέσεις μαθητών/τριών

Στις παρακάτω ερωτήσεις σημειώστε τον βαθμό της απάντησης που σας χαρακτηρίζει περισσότερο σχετικά με τις αρνητικές αντιλήψεις, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που επιδρούν στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών ενός σχολείου:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Γ1. Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια δεν μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τα κορίτσια					
Γ2. Οι μαθητές πιστεύουν ότι όλα τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα σε σύγκριση με τα αγόρια					

<p>Γ3. Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια συμμετέχουν περισσότερο στα προεδρεία των μαθητικών κοινοτήτων σε σύγκριση με τα κορίτσια</p>					
<p>Γ4. Οι μαθητές πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι πιο άτακτα, επειδή ταιριάζει στη φύση τους</p>					
<p>Γ5. Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι μετανάστες εμπλουτίζουν τις πολιτιστικές δράσεις του σχολείου (π.χ. διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ)</p>					
<p>Γ6. Οι μαθητές θεωρούν ότι οι μετανάστες πρέπει να επιστρέψουν στις χώρες από τις οποίες προέρχονται</p>					
<p>Γ7. Οι μαθητές ενοχλούνται όταν οι μετανάστες μιλούν τη γλώσσα τους</p>					

<p>Γ8. Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες πρέπει να ακολουθούν χειρωνακτικά επαγγέλματα</p>					
<p>Γ9. Οι μαθητές πιστεύουν ότι αυτοί που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο πρέπει να ακολουθούν πνευματικά επαγγέλματα</p>					
<p>Γ10. Ασκείται σχολικός εκφοβισμός σε μαθητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό</p>					
<p>Γ11. Οι μαθητές πιστεύουν ότι οι συμμαθητές τους με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν πρέπει να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών</p>					

Γ12. Όλοι οι μαθητές σέβονται τα δικαιώματα των συμμαθητών τους					
Γ13. Όλοι οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή προγράμματα					
Γ14. Όλοι οι μαθητές ακούν τις απόψεις των συμμαθητών τους για να λάβουν μια συλλογική απόφαση					
Γ15. Οι μαθητές δεν προκαλούν συγκρούσεις και φασαρίες με συμμαθητές τους					

Δ. Επικοινωνιακές Δεξιότητες ενός διευθυντή

Στις παρακάτω ερωτήσεις σημειώστε τον βαθμό της απάντησης που σας χαρακτηρίζει περισσότερο σχετικά με τις επικοινωνιακές δεξιότητες που χρειάζεται να διαθέτει ο διευθυντής/ντρια μιας σχολικής μονάδας, ώστε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις των στερεοτύπων και προκαταλήψεων στις σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Δ1. Ο διευθυντής πρέπει να διαθέτει όχι μόνο διοικητικές αλλά και επικοινωνιακές δεξιότητες					
Δ2. Ο διευθυντής πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά να ακούει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) χωρίς να τον κρίνει					
Δ3. Ο διευθυντής πρέπει να εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να προσπαθεί να τα επιβάλει					
Δ4. Ο διευθυντής πρέπει να αφήνει τον συνομιλητή του (εκπαιδευτικό, γονιό, μαθητή) να εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του					
Δ5. Ο διευθυντής πρέπει να έρχεται σε απευθείας επικοινωνία					

με τους μαθητές					
Δ6. Ο διευθυντής πρέπει να αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές ως ίσους					
Δ7. Ο διευθυντής πρέπει να είναι υπομονετικός με τους μαθητές					
Δ8. Ο διευθυντής πρέπει να αποφεύγει την ηθικολογία και το κήρυγμα προς τους μαθητές					
Δ9. Ο διευθυντής πρέπει να ενθαρρύνει τους μαθητές να εκφράζονται					
Δ10. Ο διευθυντής πρέπει να παρωθεί τους μαθητές με την κατάλληλη διατύπωση προβληματισμών και ερωτήσεων στη διαμόρφωση απόψεων και ιδεών					
Δ11. Ο διευθυντής πρέπει να δημιουργεί κλίμα αγάπης, αποδοχής και ασφάλειας για όλους τους μαθητές					
Δ12. Ο διευθυντής					

πρέπει να προσκαλεί ειδικούς, για να συμβουλευούν τους μαθητές για θέματα όπως σχολικός εκφοβισμός, ρατσισμός					
Δ13. Ο διευθυντής πρέπει να είναι οικείος, ώστε οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να τον προσεγγίσουν για μια ειλικρινή και ανοιχτή επικοινωνία					
Δ14. Ο διευθυντής πρέπει να είναι διακριτικός και εχέμυθος, ώστε οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να του εμπιστευτούν ένα προσωπικό – οικογενειακό τους πρόβλημα					
Δ15. Η μη λεκτική επικοινωνία (στάση σώματος, τόνος φωνής, εκφράσεις προσώπου, χαμόγελο) του διευθυντή προς τους εκπαιδευτικούς και μαθητές είναι					

σημαντική					
Δ16. Ο διευθυντής πρέπει να επιβραβεύει δημοσίως τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για θετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν					
Δ17. Οι σχέσεις του διευθυντή με τους εκπαιδευτικούς πρέπει να χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση					
Δ18. Ο διευθυντής πρέπει να συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με αρνητικές νοοτροπίες ή στερεότυπα που αντιμετωπίζουν στη σχολική τάξη					
Δ19. Ο διευθυντής πρέπει να σέβεται και να αποδέχεται τη διαφορετικότητα					
Δ20. Ο διευθυντής πρέπει να προωθεί την ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης στα μέλη της σχολικής κοινότητας					

<p>Δ21. Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει για τη θέσπιση κανόνων με δημοκρατικές διαδικασίες στο σχολείο καθώς και για την τήρησή τους</p>					
<p>Δ22. Ο διευθυντής οφείλει να φροντίζει ώστε το σχολείο να διαμορφωθεί σε κοινότητα προσώπων με κοινούς στόχους</p>					
<p>Δ23. Ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη διαμόρφωση στάσεων για την ομαλή συνύπαρξη στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας</p>					